

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

**ATAERKİL İDEOLOJİNİN TOPLUMSAL CİNSİYET
ÇERÇEVESİNDE ORTOPEDİK ENGELLİ KADIN VE
ERKEKLERİN DENEYİMLERİNE YANSIMALARI**

Abdulkadir KARABULUT

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2017

ATAERKİL İDEOLOJİNİN TOPLUMSAL CİNSİYET ÇERÇEVESİNDE ORTOPEDİK
ENGELLİ KADIN VE ERKEKLERİN DENEYİMLERİNE YANSIMALARI

Abdulkadir KARABULUT

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2017

KABUL VE ONAY

Abdulkadir KARABULUT tarafından hazırlanan "Ataerkil İdeolojinin Toplumsal Cinsiyet Çerçevesinde Ortopedik Engelli Kadın ve Erkeklerin Deneyimlerine Yansımaları" başlıklı bu çalışma, 11.05.2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Kasım KARATAŞ (Başkan)

Doç. Dr. Sema BUZ (Danışman)

Doç. Dr. Elif GÖKÇEARSAN ÇİFCİ

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof. Dr. Sibel BOZBEYOĞLU

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

11.05.2017

Abdulkadir KARABULUT

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

- Tezimin/Raporumun tamamı dünya çapında erişime açılabilir ve bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir.**

(Bu seçenekle teziniz arama motorlarında indekslenebilecek, daha sonra tezinizin erişim statüsünün değiştirilmesini talep etseniz ve kütüphane bu talebinizi yerine getirirse bile, teziniz arama motorlarının önbelleklerinde kalmaya devam edebilecektir)

- Tezimin/Raporumuntarihine kadar erişime açılmasını ve fotokopi alınmasını (İç Kapak, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) istemiyorum.**

(Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir, kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir)

- Tezimin/Raporumun.....tarihine kadar erişime açılmasını istemiyorum ancak kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisinin alınmasını onaylıyorum.**

- Serbest Seçenek/Yazarın Seçimi**

11 /05 /2017

Abdulkadir KARABULUT

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında zgn olduğunu, Doç. Dr. Sema BUZ danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Abdulkadir KARABULUT

TEŞEKKÜR

Çorum İlinde 2015 yılında başladığım ve 2017 yılında bitirdiğim bu araştırmada, konunun belirlenmesinden, raporlanmasına kadar geçen bu zorlu sürecin her anında “sabır” ve “destek” kavramlarını en etkili şekilde hissettiren, tez danışmanım, değerli hocam Doç. Dr. Sema BUZ’a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmamda özellikle görüşmelerin analizinde yaşadığım yoğun dönemde idarecilik görevinin yanında benim yapmam gereken işleri de üstlenen meslektaşım Mustafa Salih YÜZTGENÇ’e ve tez çalışması esnasında yaşadığım gergin hallerimi lezzetli ikramları ile sakinleştiren Çorum Belediyesi Engelli Eğitim Merkezinde çalışan “manevi ablalarım” ayrıca teşekkür ediyorum. Görüşme sorularına içtenlikle cevap veren ve çalışmanın ortaya çıkmasına imkân sağlayan ortopedik engelli kadın ve erkeklere de teşekkürü bir borç bilirim.

Ve annem, gece 3’te kalkıp kahvaltı hazırlayarak yüksek lisans yapmamda ve tez çalışmamı tamamlamamdaki emeğini asla ödeyemem. Teşekkür ediyorum annem. “Hacettepe’den mezun olmanı istiyorum” gibi bir vasiyette bulunarak hayatta “güçlü” kalmamı sağlayan babam ve kendimi çaresiz hissettiğimde yanımda hissettiğim ağabeyime sonsuz teşekkürlerimi iletiyorum. “Bu tez bitmez” dediğim her an telefonla desteğini hissettiğim ablam Derya TOKGÖZ’e de ayrıca teşekkür ediyorum.

Son olarak tez çalışmamda yaşadığım bütün olumsuzlukları yansıttığım ama desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, istemediğim zaman bile yardımına koşan, elimden tutan, bana benden çok inananım, yüzündeki gülücükleri ile bana enerji veren eşim Kübra KARABULUT’a tüm kalbimle teşekkür ederim.

Çorum, Mayıs 2017
Abdulkadir KARABULUT

ÖZET

KARABULUT, Abdulkadir. *Ataerkil İdeolojinin Toplumsal Cinsiyet Çerçevesinde Ortopedik Engelli Kadın ve Erkeklerin Deneyimlerine Yansımaları*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2017.

Bu araştırmanın amacı ortopedik engelli kadın ve erkeklerin deneyimlerini toplumsal cinsiyet çerçevesinde incelemektir. Bu doğrultuda toplumsal cinsiyet rollerini gerçekleştirilmede engelli kadına yönelik değerlendirmelerin nasıl şekillendiğini ve engelli kadınların deneyimlerini belirleyicilerin neler olduğunu betimlemek amaçlanmaktadır. Araştırmada nitel yöntem kullanılmış ve Çorum Belediyesi Tesisler Müdürlüğü Engelli Eğitim Merkezi'nde düzenlenen mesleki eğitim kurslarına katılan ve/veya ilgili merkezden psikolojik destek hizmeti almak için başvuran ortopedik engelli 10 kadın ve 10 erkek ile 15.01.2017- 15.02.2017 tarihleri arasında derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Araştırmaya katılan ortopedik engelli kadınların engelli olmaları ve toplumdaki cinsiyetçi yaklaşımlar nedeni ile özellikle eğitim, istihdam, aile ve evlilik yaşamında sorunlar yaşadıkları ve toplumsal ilişkilerinde ayrımcılığa uğradıklarını düşündükleri görülmektedir. Araştırmaya katılan ortopedik engelli erkekler ise fiziksel çevre koşulları nedeniyle yaşadıkları ayrımcılığa uğradıklarını düşünmektedirler.

Anahtar Sözcükler

Ortopedik engelli kadın, kadın ve engellilik ilişkisi, ortopedik engelli erkek, cinsiyet rolleri, ayrımcılık

ABSTRACT

KARABULUT, Abdulkadir. *The Role of Patriarchal Ideology in the Gender Framework of Orthopedic Disabled Women and Men*, Master's Thesis, Ankara, 2017.

The purpose of this study is to analyze the experiences of handicapped women and men in the framework of gender. In this respect, it is aimed to describe how the evaluations of disabled women are shaped in the realization of gender roles and what are the determinants of disabled women's experiences. In the study, in depth interviews between 15.01.2017-15.02.2017 were done with 10 women and 10 men who apply to attend the vocational courses which are organized from the Corum Municipality Handicapped Education Centre or to get psycho-social support from mentioned centre. It can be said that the orthopedically handicapped women participants of this research are having difficulties in education, employment, family/married lives and in their social relations encountering discrimination due to their handicaps and society's sexist approaches. The orthopedically disabled men who participated in the research are thinking that they are discriminated against because of physical environmental conditions.

Keywords

Orthopedically handicapped women, women and disability relation, orthopedically handicapped men, gender roles, discrimination.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	iii
ETİK BEYAN	iv
TEŞEKKÜR	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	viii
GİRİŞ	1
1.BÖLÜM :	3
1.1. ARAŞTIRMANIN SORUNU	3
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ARAŞTIRMA SORULARI	4
1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	5
2. BÖLÜM : KURAMSAL ÇERÇEVE	7
2.1. ENGELLİLİK KAVRAMI	7
2.2. ENGEL TÜRLERİ VE ORTOPEDİK ENGELLİ BİREY	9
2.3. ENGELLİLERE YÖNELİK KURAMSAL YAKLAŞIMLAR	10
2.4. ORTOPEDİK ENGELLİ BİREYLER VE SORUNLARI	11
2.4.1. Engelli bireylerin eğitimi ve istihdamı.....	14
2.4.2. Aile yaşamı, cinsellik ve kişisel bütünlük.....	18
2.4.3. Ortopedik engelli bireylerin mekânlara ulaşımına ilgili deneyimleri.....	19
2.5. ENGELLİ KADIN VE ERKEKLERİN YAŞADIKLARI AYRIMCILIK DENEYİMLERİ	22
2.6. FEMİNİZM VE ENGELLİLİK	30
2.7. TOPLUMSAL CİNSİYET ÇERÇEVESİNDE ENGELLİ BİREYLER	31
2.8. ATAERKİL İDEOLOJİNİN ORTOPEDİK ENGELLİ BİREYLERE YANSIMALARI	35

2.9. ORTOPEDİK ENGELLİ BİREYLERİN ZAMAN GEÇİRME ETKİNLİKLERİ	41
2.10. ORTOPEDİK ENGELLİ BİREYLER VE SOSYAL HİZMET UYGULAMALARI	42
3. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	47
3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ	47
3.2. ÇALIŞMA EVRENİ	48
3.3. VERİ TOPLAMA ARACI VE SÜRECİ	50
4. BÖLÜM: BULGULAR VE YORUM	52
4.1. TANITICI BULGULAR	53
4.2. KATILIMCILARIN ENGELLİ OLMAYA İLİŞKİN DENEYİMLERİ ...55	
4.2.1. Ortopedik Engelli Kadınların Deneyimleri.....	55
4.2.2. Ortopedik Engelli Erkeklerin Deneyimleri.....	57
4.3. KATILIMCILARIN AYRIMCILIK SORUNLARI	58
4.3.1. Katılımcıların Eğitimde Yaşadıkları Ayrımcılık.....	59
4.3.2. Katılımcıların İstihdam Alanında Yaşadıkları Ayrımcılık.....	62
4.3.3. Katılımcıların Aile ve Evlilik Hayatlarında Yaşadıkları Ayrımcılık	66
4.3.4. Katılımcıların Deneyimledikleri Ayrımcılık.....	69
4.3.5. Katılımcıların Deneyimledikleri Cinsiyet Ayrımcılığı.....	72
4.4. KATILIMCILARIN TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİNE İLİŞKİN DENEYİMLERİ	76
4.4.1. Ortopedik Engelli Kadınların Toplumsal Cinsiyet Rollerini Açısından Deneyimleri	77
4.4.2. Ortopedik Engelli Erkeklerin Toplumsal Cinsiyet Rollerini Açısından Deneyimleri	83
4.5. KATILIMCILARIN YAPTIKLARI GÜNDELİK İŞLER	88
4.5.1. Ortopedik Engelli Kadınların Yaptıkları Gündelik İşler.....	88
4.5.2. Ortopedik Engelli Erkeklerin Yaptıkları Gündelik İşler.....	89
4.6. KATILIMCILARIN BEKLENTİLERİ	90
4.6.1. Ortopedik Engelli Kadınların Beklentileri.....	90
4.6.2. Ortopedik Engelli Erkeklerin Beklentileri	91

5. BÖLÜM: SONUÇ VE ÖNERİLER.....	93
5.1. SONUÇLAR.....	93
5.1.1. Engelli Kadınların Deneyimlerine İlişkin Sonuçlar.....	94
5.1.2. Engelli Erkeklerin Deneyimlerine İlişkin Sonuçlar	96
5.1.3. Engelli Kadın ve Erkeklerin Ortak Deneyimlerine İlişkin Sonuçlar.....	98
5.2. ÖNERİLER.....	98
KAYNAKLAR.....	105
EK-1: GÖRÜŞME FORMU.....	114
EK-2: ETİK KOMİSYON İZİNİ.....	117
EK-3: ORJİNALLİK RAPORU.....	118
ÖZGEÇMİŞ.....	119

GİRİŞ

1961 yılında anayasamıza giren “sosyal devlet” ilkesine göre devletler toplumun refahını sağlamalıdır. “Millet devlet içindir” anlayışı yerine “Devlet milletin refahını sağlamakla yükümlüdür” anlayışı egemen olmuştur. İnsana önem verilmesiyle ve insan haklarının da önem kazanmasıyla sosyal devlet anlayışına sahip ülkelerden kişilerin ekonomik ve sosyal haklarından faydalanmasını sağlamaları, bu durumu engelleyen etmenleri de ortadan kaldırmaları beklenmektedir. Bu haklar elbette tüm insanlar için eşit şekilde sunulmalı, dezavantajlı gruplar için de “pozitif ayrımcılık” yapılmalıdır. Türkiye’de toplam nüfusun %12.29’unu engelli bireylerin oluşturduğu göz önünde bulundurulduğunda bu bireyler için pozitif ayrımcılık yapılması, haklarının daha da genişletilmesi, daha yaşanabilir bir hayat sunulması “sosyal devlet”in görevlerindedir. Geçmişten günümüze dek engelliler toplum tarafından ötekileştirilen ve bu ötekileştirmeye ek olarak çeşitli engellerle uğraşmakta olan bir grup olarak karşımıza çıkmaktadır. Eski çağlarda engellilerin, yaratıcı tarafından cezalandırıldıklarına inanılmış ve engelli bireyler insanlık için bir yük olarak görülmüşler, ölüme dahi terk edilmişlerdir. İnsan, kendisine benzemeyeni, kendisinden farklı olanı kabullenemediği dönemlerde ıslah etmeye ve hatta öldürmeye kalkışmıştır. Somersan’ın (2013:208) belirttiği gibi İkinci Dünya Savaşı esnasında Almanlar, “Aryan ırk” kavramı ideolojik bütünlük kazandıkça eşcinselleri ve engellileri toplumu arıtacağı düşünülen kamplarda toplu olarak öldürmüşlerdir. Son zamanlarda engelli bireylerin yaşam standartlarının yükseltilmesi ve toplumla kaynaşmaları yönünde çalışmalar yapılmaktadır. Yapılan çalışmalarla bu engeller ortadan kaldırılmaya çalışılsa da henüz tam olarak toplumla engellinin kaynaştığı ve engelli bireyler için erişilebilirliğin sağlandığı söylenemez. Her ne kadar devlet tarafından fiziksel alt yapının engellilere uygun hale getirilmesi zorunlu tutulsa da özellikle ortopedik ve görme engelliler için bir yerden bir yere gitmek bile imkânsız olabilmektedir. Öte yandan kadınlar da ataerkil toplum olmanın getirdiği cinsiyetçi söylemler nedeniyle engelliler gibi ikincil konuma itilen ve ayrımcılığa uğrayan bir grup olarak karşımıza çıkmaktadır. Ataerkil bir cinsiyet rejiminin bulunduğu toplumlarda kadınlar her zaman ikincil konuma itilmekte ve erkeklere nazaran

kaynaklara, fırsatlara, hizmetlere erişmekte güçlükler yaşamaktadırlar. Bu doğrultuda engelli kadın ise hem engelli olmanın getirmiş olduğu sorunlardan hem de kadın olmasından ötürü ataerkil ideolojinin sebep olduğu sorunlardan etkilenmekte, çifte dezavantaj yaşamaktadır. Morris (1998:4), bu durumun “çifte dezavantaj” olarak adlandırılmasının engelli kadınların sorunlarının “azınlık meselesi” olarak görülmesine yol açtığını ve engelli kadınların güçlenmesinin önüne geçerek onları caydırabileceğini belirtmektedir. Ancak bir sorunun varlığını görmezden gelerek engelli ve kadının tek sorun olarak görülmesi engelli kadınların sorunlarının görülmesini engelleyeceği düşünülerek bu araştırmada “çifte dezavantaj” ifadesi kullanılacaktır. Engelli kadınların engelli erkeklere nazaran daha fazla dışlandıkları ve hatta engelli kadın olmaktan dolayı haklarından mahrum kaldıkları, şiddete uğradıkları bilinmektedir (Küçükkaraca, 2005:52). Eril ve dişil özellikler büyük ölçüde toplum ve kültür tarafından belirlenmektedir. Belirlenen bu özellikler de bireylere dayatılmaktadır. Alana ilişkin yapılan çalışmalarda engelli kadınların deneyimlerinin yeterince yer almadığı ve yapılan araştırmalarda deneyimlerin araştırmacılar tarafından tanımlanmadığı görülmektedir. Bu araştırma, ortopedik engelli kadınların toplum tarafından ötekileştirildiği ve bu nedenle hem ortopedik engelli erkeklere hem de diğer engelli kadınlara göre daha fazla ayrımcılığa uğradıkları düşüncesinden hareketle ortopedik engelli kadınların deneyimlerini görünür kılmak üzere gerçekleştirilmiştir.

1. BÖLÜM

1.1. ARAŞTIRMANIN SORUNU

Engelli birey, geçmişten günümüze dek toplum tarafından ötekileştirilen ve bu ötekileştirilme doğrultusunda toplumdan izole edilen bir grup olarak gösterilmektedir. Benzer şekilde kadınlar da engelliler gibi ayrımcılığa maruz kalmaktadır. Bu doğrultuda engelli kadınlar ise Küçükkaraca'nın (2005:52) ifade ettiği üzere engelli erkeklere göre daha fazla dışlanmakta ve hem engelli hem kadın olmaları nedeniyle haklarından mahrum kalmakta, şiddete dahi uğrayabilmektedirler. Nitekim cinsiyetçi yaklaşımlar neticesinde *"kız çocuğu okumaz"* algısı, kız çocuklarının eğitim hizmetlerine erişimlerini engellemekte, istihdam edilmeleri ve toplumsal hayata etkin katılım sağlamaları söz konusu olamamaktadır. Bu durum ise kadınların yoksulluk yaşamalarına, erkeğe bağımlı bir hayat sürmelerine neden olmaktadır. Abu Habib (1995:51) de engelli kadınların ekonomik açıdan bağımlı olduklarına, eğitim hizmetlerinden yararlanamadıklarına, işverenlerce tercih edilmediklerine ve nihayetinde de fiziksel, cinsel, psikolojik şiddete ve istismara daha çok maruz bırakılan bir kesimi oluşturduklarına işaret etmektedir.

Öte yandan engelli bireyin evlenmesi de toplum tarafından doğru bulunmamaktadır. Ataerkil ideolojinin neden olduğu cinsiyetçi yaklaşımlar nedeniyle engelli kadınların evlilik konusunda karar verme sürecinde etkin olmadıkları bilinmektedir. Bu doğrultuda engelli kadınların eğitim ve çalışma hayatına katılımları engellenmeye çalışılmakta ve böylelikle eşlerine veya babalarına bağımlı bir hayat sürmeleri beklenmektedir. Bu bağımlılık ise engelli kadınların dışlanmalarını ve toplumdan soyutlanmalarını beraberinde getirmektedir. Beşiri'nin de belirttiği üzere bu dışlanma, kültür ve gelenek temelinde sınırlandırma, tutumlar ve önyargılar sıklıkla engelli kadınların engelli erkeklere göre daha fazla etkilenmelerine neden olmaktadır (http://www.sosyalhizmetuzmani.org/engelli_kadin_ayrimcilikmm.htm). Nitekim yapılan araştırmalarda da ortopedik engellilerin benlik saygılarının, engelli olmayan bireylere göre düşük olduğu saptanmıştır (Mayer ve Eisenberg,

1982:604). Genel olarak araştırma sonuçları da, ortopedik engelli kadınların engelli olmaları ve toplumdaki cinsiyetçi yaklaşımlar nedeni ile özellikle eğitim, istihdam, aile ve evlilik yaşamında sorunlar yaşadıklarına, mekânlara ulaşmakta ve toplumsal ilişkilerinde ayrımcılığa uğradıklarına, kadınların sınırlandırılmış ve edilgen bir yaşam döngüsü içerisinde bulduklarına işaret etmektedir. Ortopedik engelli kadınların, gerek özel alanda gerekse kamusal alanda ataerkil ideolojinin sebep olduğu cinsiyetçi yaklaşımlar nedeniyle ortopedik engelli erkeklere göre daha fazla ayrımcılığa uğradıkları anlaşılmaktadır. Araştırma ile öncelikle ortopedik engelli kadınların yaşam deneyimlerinin içinde buldukları toplum düzeyinde anlaşılması amaçlanmıştır. Araştırmanın kuramsal çerçevesinde; engellilik olgusu ve ortopedik engelli kadınların yaşadıkları sorunlar değerlendirilmiş sonrasında da ataerkil ideolojinin ortopedik engelli kadınlara yansımaları tartışılmıştır. Ayrıca ortopedik engelli kadınların yaşadıkları ayrımcılık ile ataerkil ideoloji arasındaki bağlantılar keşfedilmeye çalışılmıştır. Bu noktadan hareketle araştırmada, Oppong ve Abu'nun (1985) kadın olmanın toplumsal rollerini "annelik, eş olma, ev kadınlığı, akrabalık, mesleki, topluluk ve birey olma" şeklinde yedi temel rol olarak belirlemelerinden hareket edilmiştir. Bu bilgiler doğrultusunda araştırmanın sorunsalı; ortopedik engelli kadınların engelleri ve toplumdaki cinsiyetçi yaklaşımlar nedeni ile çeşitli alanlarda yaşadıkları problemlerin belirlenmesi ve değerlendirilmesi olarak gösterilebilir.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ARAŞTIRMA SORULARI

Ortopedik engeli bulunan kadınların engelleri ve toplumdaki cinsiyetçi yaklaşımlar nedeni ile yaşadıkları sorunların değerlendirilmesinin amaç edinildiği bu araştırmada aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır;

- 1.Ortopedik engelli kadınların eğitimleri konusunda deneyimleri nasıldır?
- 2.Ortopedik engelli kadınların toplumsal ilişkileri nasıldır? Ne gibi ayrımcılıklar yaşamaktadır?

3.Ortopedik engelli kadınların cinsiyet ayrımcılığı konusundaki deneyimleri nasıldır?

4.Ortopedik engelli kadınlar, ortopedik engelli erkeklere göre daha fazla ayrımcılığa uğramakta mıdır?

5.Ortopedik engelli kadınların toplumsal cinsiyet rolleri açısından deneyimleri nasıldır?

6.Ortopedik engelli erkeklerin toplumsal cinsiyet rolleri açısından deneyimleri nasıldır?

1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Yapılan tarama sonucunda, 2007 yılında Müge Kamanlıoğlu'nun, feminist perspektifte engelli kadına bakışın sosyolojik değerlendirmesi üzerine kuramsal bir çalışma yaptığı, çalışmasında medikal model yerine sosyal model ile kadınlara ve engellilere yaklaşılması gerektiği dūřüncesi ile araştırma gerçekleştirdiği görölmüştür. Ancak yapmış olduğu çalışmada engelli kadınlar ile görüşmeler gerçekleştirmemiş, bilgiyi salt kuramsal temelde sunmuştur. Ayrıca bunu yaparken bütün engel türlerini kapsayacak şekilde araştirmasını gerçekleştirmiştir. Farklı engel türlerine sahip bireyler farklı sorunlar yaşamaktadır. 2012 yılında ise Dilek Kurnaz Özdemir'in İstanbul Tuzla'da yaşayan ortopedik engelli kadınların sorun ve beklentileri üzerine bir araştırma yaptığı, bu araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre ortopedik engelli kadınların eğitim, istihdam ve iř yaşamı, aile ve evlilik yaşamında sorunlar yaşadıkları ve ayrımcılığa uğradıklarını dūřündükleri ortaya çıkmıştır. Ancak bu çalışmada sorunlar ve beklentileri üzerine bir araştırma yapılmış, sorunlar toplumsal cinsiyet kavramı ile yeterince ilişkilendirilmemiştir. Ayrıca nicel bir araştırma olması nedeniyle ortopedik engelli kadınların, duygularını ve deneyimlerini tam anlamıyla ifade etmelerine imkân verilmemiştir. Bu da bu araştırmanın gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu araştırmanın nitel yöntemle yapılması ve doğrudan kadın ve erkeklerin deneyimlerini ortaya koyması önemini arttırmaktadır. Yapılması planlanan bu araştırma ile mevcut bilgi

birikimine katkı sağlanması beklenmektedir. Bu şekilde alanda çalışan meslek elemanlarının ortopedik engeli bulunan kadınlara yönelik yürüttükleri çalışmalara katkı sağlanacağı düşünülmektedir.

2. BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. ENGELLİLİK KAVRAMI

Engellilik kavramı üzerine çeşitli tanımlamalar mevcuttur. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) engelliliğin tanımını, “kişiden ya da bir bütün olarak kişilerin vücut fonksiyonlarından beklenen gelişimde ve vücudun fonksiyonlarını yerine getirmesinde eksiklik ya da sınırlılık” olarak açıklamış ve engelliği 3 sınıfa ayırarak aşağıdaki gibi tanımlamıştır (World Health Organisation, 1980:28).

1- Yetersizlik (Impairment): Fizyolojik, psikolojik veya anatomik yapının kaybını ya da normalden sapması halini ifade eder. Bu tanım özellikle organ düzeyindeki bozuklukları ifade eder.

2- Özürlülük (Disability): Bu tanım ortopedik ve zihinsel yeti kaybını ifade etmektedir. Sağlığın bozulması sonucu oluşan yetersizlikten dolayı bir yeteneğin normale oranla azalması veya kaybedilmesi olarak tanımlanır.

3- Engellilik (Handicap): Yukarıda açıklanan yetersizlik veya özürlülük halleri nedeniyle kişinin yaş, cinsiyet, sosyal ve kültürel düzeyine göre normal kabul edilen yaşam gereklerini yerine getirememesidir (World Health Organization, WHO, 1980).

Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Bildirgesi ise engelliği; “kişisel ya da sosyal yaşantısında kendi kendisine yapması gereken işleri herhangi bir noksanlık sonucunda yapamayanlar” olarak tanımlanmaktadır.

Uluslararası Çalışma Örgütü olan ILO’ ya göre “engelli” terimi; uygun bir iş temini, muhafazası ve işinde ilerlemesi hususundaki beklentileri, kabul edilmiş ortopedik veya zihinsel bir özür sonucu önemli ölçüde azalmış olan bir bireyi ifade etmektedir.

Dünya’da tanımlar bu şekildeyken Türkiye’de engelli için çeşitli tanımlar mevcuttur. 5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanununun 3. maddesinde engelli; “ fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duyuşsal yetilerinde çeşitli düzeyde kayıplarından dolayı topluma diğer bireyler ile birlikte eşit koşullarda tam ve etkin katılımı kısıtlayan tutum ve çevre koşullarından etkilenen birey” olarak tanımlanmıştır. Engelli tanımı böyleyken ülkemizde engelli bireylere atfedilen kavram üzerinde çeşitli zamanlarda değişiklikler yapılmıştır. Örneğin engelli kavramından önce özürlü kavramı kullanılmaktaydı. Özürlü kavramının bireyleri ötekileştirdiği düşünülerek 3 Mayıs 2013 yılında çıkartılan 6462 Sayılı Kanun ile özürlü kavramı tüm Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerden kaldırılarak yerine engelli kavramı getirilmiştir. Bunun sebebi olarak da özürlü kavramının incitici, örseleyici olması gösterilmiştir. Engelli bireyleri ötekileştiren kavramların ortadan kaldırılması elbette doğru bir karardır ancak bunun devamı olarak, toplumda yer alan engelli bireylere yönelik olumsuz tutum ve davranışları ortadan kaldırmak için makro boyutta çalışmalar yapılması gerekmektedir. Aksi takdirde yapılan değişikler yıllar içerisinde yeni bir değişikliğe zemin hazırlayacak, engelliler yine ötekileştirilmiş bir grup olarak karşımıza çıkacaktır. Karataş’ın(2002:43) da belirttiği üzere; engellinin kim, engelliliğın de ne olduğu açık bir biçimde ortaya konmayınca, engellilere yönelik geliştirilecek politikaların, yasaların ve hizmetlerin kapsamı da belirsizleşmektedir. Bu belirsizlik de uygulamada pek çok sorunun ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Adlandırmadaki karmaşa ve tanım güçlüğü engellinin kendisini anlatmasını ve diğerlerinin de onları kolayca anlamasını zorlaştırmaktadır. Hali hazırda engelli bireylerin Arıkan’ın (2002:15) da belirttiği gibi yeteneklerinin sınırlı olduğuna inanılmakta ve engelli bireyler hem toplum tarafından hem de kendi aileleri tarafından aşırı koruyucu-kollayıcı tutumlara hedef olmaktadır. Böylelikle de toplumda adeta azınlık olarak nitelendirilebilecek ayrı bir kategoriye itilmektedirler. Bu nedenle yapılan değişiklik ile kullanılmaya başlanan engelli kavramı da bir süre sonra beğenilmeyecek, kavramın ötekileştiriciliğinden dolayı yeni bir kavram ortaya atılacaktır. Bundan sonraki bölümde engel türleri ve ortopedik engelli kavramı açıklanacaktır.

2.2. ENGEL TÜRLERİ VE ORTOPEDİK ENGELLİ BİREY

2002 yılında T. C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı ile T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığınca yapılan Türkiye Özürlüler Araştırmasında engel türleri 6 başlıkta ele alınmıştır;

- 1- Ortopedik engelli
- 2- Görme engelli
- 3- İşitme engelli
- 4- Dil ve Konuşma engelli
- 5- Zihinsel engelli
- 6- Süreğen Hastalık (DİE, ÖİB, 2002)

Dünya Engellilik Raporunda (2011:2) da belirtildiği üzere engellilik ile dezavantaj arasında bir ilişki söz konusu olmakla beraber, engelli insanların hepsi eşit derecede dezavantajlı değildir. Engelli kadınlar, kendilerini işlevsiz hale getiren engellerin yanı sıra toplumsal cinsiyet ayrımcılığına maruz kalmaktadırlar.

Ortopedik engel; doğuştan veya sonradan, kaza ya da bir hastalık sonucunda kas ve iskelet sisteminde yetersizliğin olması ve buna bağlı olarak kişilerin normal yaşam aktivitelerini gerçekleştiremeyecek derecede fiziksel yetersizliğe ve fonksiyon kaybına uğramasıdır. El, kol, bacak, ayak, parmak ve omurgalarında; kısalık, eksiklik, fazlalık, yokluk, hareket kısıtlılığı, şekil bozukluğu, kas güçsüzlüğü, kemik hastalığı olanlar, felçliler, Serebral Palsi, spastikler ve spina bifida olanlar da ortopedik engelli grubuna girmektedirler (T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, 2002). Ortopedik engel, doğuştan olabildiği gibi sonradan ortaya çıkan bir hastalık veya bilinmeyen nedenlerden dolayı ortaya çıkabilmektedir. Kişilerin sahip olduğu engel derecesi hareket becerilerini etkilemekte ve bu yüzden kişiler yaşından beklenen performansı gösterememektedir (Cavkaytar ve Diken, 2005:38). Bundan sonraki bölümde engellilik alanına ilişkin geliştirilen kuramsal yaklaşımlardan söz edilecektir.

2.3. ENGELLİLERE YÖNELİK KURAMSAL YAKLAŞIMLAR

Engellilik alanı, tarih boyunca sosyal bir sorun olarak var olmuştur. Bu sosyal sorun içinde farklı kuramsal yaklaşımlar geliştirilmiştir. Okur ve Erduğan (2010:248), bu modelleri geleneksel model, medikal model, sosyal model, insan hakları yaklaşımı olmak üzere 4 ayrı başlıkta açıklamaktadır. Arıkan (2002:11) ise medikal model ve sosyal model olmak üzere 2 başlıkta toplamıştır. Engellilik olgusu, ekonomik dönüşümün keskinleştirdiği “normal olan-normal olmayan”, “üretken olan-üretken olmayan” ve “güçlü olan-zayıf olan” ikilikleri temelinde değerlendirilmeye başlanmıştır. Sistemin kendiışerliği ve gereksinimi açısından uygun gördüğü “normal”, “üretken” ve “güçlü” olanın seçilmesi, “güçsüz”, “zayıf”, “anormal” ve “üretken olamayacak olan”lar arasından düzeltilebilecek olanların tıp biliminin tüm araçları ve olanakları kullanılarak düzeltilmesi, rehabilite edilmesi ve normal olana yaklaştırılması hedeflenmiş, “hiç işe yaramayacak olan”ların ise kurumlara kapatılması düşünölmüştür (Okur ve Erduğan, 2010:250). Bu düşüncelerden hareketle de medikal modelde engelli bireylere hasta gözüyle bakılmış, iyileştirilmeleri yönünde çalışılmıştır. Çünkü medikal modele göre insan esnek ve değiştirilebilirdir (Gilson ve Depoy, 2002:154-155;aktaran: Şahin, 2002:72). Medikal model, pek çok sorunun da oluşumuna yol açmaktadır. Bunların başlıcaları, engelli bireylere yönelik ayırımcı, damgalayıcı tutumlar olarak özetlenebilir. Birey, engelli oluşu nedeniyle aciz, yetersiz olarak tanımlandığında, engelliler ile ilgili kararları başkaları vermektedir. Bu durum, engellilerin kendilerini sınırlandırılmış hissetmelerine neden olmaktadır. Buna bağlı olarak özgüvenleri, özsaygıları sarsılabilmekte, intihara dek uzanan başta depresyon olmak üzere çeşitli ruhsal sorunlar yaşayabilmektedirler (Arıkan, 2002:12). Engellilik konusunda hak temelli politikalar üretilmesi ile birlikte engelli bireylere hasta gözüyle bakılmamış, onları oldukları gibi kabul ederek toplum ile bütünleştirelmeleri yönünde çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Bu bakış açısı ise sosyal model olarak karşımıza çıkmaktadır. Burcu'nun (2006:66) da belirttiği üzere, genel olarak “kimlik” ve “etiketleme” söylemleri iki değişim noktası üzerinde durmaktadır. Bunlardan biri, “sakatlıktan” (impairment) (bio-fiziksel bozukluktan) (“ben sakatımdan”)

“özürlülüğe” (disability) (“ben özürlüyüme”) doğru olan değişim olarak görülmektedir. Bu değişimin en belirgin yansıması ise özürlülüğün medikal modelinden sosyal modeline geçişlilikte görülmektedir. Temelde bu değişimlerin özürlülük konusunda “kişisellikten” “sosyalliğe” ve “politikliğe” doğru olduğu söylenebilir. Özetle belirtilebilir ki, sosyal model çözüm üzerinde odaklanmakta ve sorunun bireyin çevresinde olduğunu belirtmektedir. İyi düşünerek dizayn edilmiş kavanoz kapakları, otomatik kapılar, kamuya ait yerlerde oturabilecek daha fazla sayıda koltuk, tüm binalarda rampa ve asansörler, insanları “sorun aramak” yerine engellilerin “yeteneklerini görmek” yönünde eğitmek gibi davranışlar sosyal modelin bakışını yansıtmaktadır (Arıkan, 2002:21).

Kadınların sorunları engelli olmanın sorunları ile birleştiğinde engelli kadının sorunları yoğunlaşmakta ve derinleşmektedir (Deegan,1985;aktaran: Özdemir, 2010:8). Sosyal model, engelli kadın konusu ile ayrıca ilgilenmiştir. Bu model, “engelli kadın” olmanın kadın olmak ve engelli olmaktan kaynaklanan sorunları büyüttüğünü ileri sürmektedir. Bu konuda yapılan tartışmalar iki grupta devam ettirilmektedir; ekonomik sonuçlar doğuran sosyo-ekonomik ayırmacılık, engelliliğin medikalizasyon ve sağlık bakımı ile ilişkisi (Lloyd, 1992:207- 221; aktaran: Özdemir, 2010:8). Bundan sonraki bölümde ortopedik engelli bireyler ve sorunları ele alınacaktır.

2.4.ORTOPEDİK ENGELLİ BİREYLER VE SORUNLARI

Ortopedik engel, doğuştan veya sonradan, kaza ya da bir hastalık sonucunda oluşabilmektedir. Ortopedik engelli bireylerde kas ve iskelet sisteminde yetersizlik olabilir ve buna bağlı olarak kişilerin normal yaşam aktivitelerini gerçekleştiremeyecek derecede fiziksel yetersizliğe ve fonksiyon kaybına uğraması da söz konusu olabilmektedir (T.C. Başbakanlık Özürülüler İdaresi Başkanlığı, 2002). TÜİK verilerine göre Türkiye nüfusunun %12,29'u engellidir. Erkek engellilerin toplam nüfusa oranı %11,10, kadınların ise %13,45'tir. Ortopedik engellilerin toplam nüfusa oranı ise %1,25'tir. Ortopedik engelli kadınların oranı %1,02 iken, ortopedik engelli erkeklerin oranı %1,48'dir. Öte yandan engelli nüfus içerisinde süregelen hastalıklara sahip engellilerden sonra

en fazla nüfus oranına sahip engel grubu ortopedik engelliler olarak tespit edilmiştir (DİE, ÖİB: 2004). TÜİK verilerinden de anlaşılacağı üzere engelli kadınların sayısı, engelli erkeklerin sayısından fazladır. Bu araştırmada deneyimleri sunulan olan engelli kadınlar ise bu engelle birlikte kadın olması nedeniyle çifte dezavantaj yaşayan birey olarak tanımlanabilir. Geleneksel toplumlarda ataerkil sistem nedeniyle kadınlar erkeklerin arka planında kalmışlardır. Engelli bireylerin de toplum tarafından ötekileştirilmesi nedeniyle toplumsal kaynaklara erişmekte güçlük çektikleri bilinmektedir. Bireyin hem engelli hem kadın olması ise bu güçlükleri iki kat artırmaktadır. Engelli kadınların sıklıkla karşılaştıkları sorunlar ise; tıbbi bakım hizmetlerinden yeterince yararlanamama, işsizlik, eğitim yoksunluğu, kadınlara yönelik hizmet ve programların azlığı ya da hiç bulunmaması, fiziksel istismara maruz kalma, önyargı, ayrımcılık olarak gösterilebilir (Özcan, 2005:177). Küçükkaraca (2005:52), kadınların bütün toplumlarda dışlandığına, eşcinsellerden sonra en fazla dışlanan grubun kadınlar olduğuna, engelli gruplar içinde de en çok kadınların dışlandığına, engelli kadın olmaları nedeni ile haklarından mahrum kaldıklarına ve şiddete uğradıklarına işaret etmektedir. Cinsiyetçi yaklaşımlar nedeniyle toplumda engelli kadınlara yönelik çeşitli önyargılar bulunmaktadır ve ötekileştirilmeleri söz konusu olmaktadır. Özellikle de evlenmeleri doğru bulunmamakta, evlenmeleri durumunda ise eşlik görevlerini yerine getiremeyeceklerine ve çocuklarına annelik yapamayacaklarına inanılmaktadır. Evlenmelerine karşı çıkıldığı gibi cinsel yaşamlarının da olmadığına inanılmaktadır. Hatta Meekosha'nın (2004:3) belirttiği gibi engelli bireyler aseksüel olarak görülebilmekte ve cinsiyetsiz olarak kabul edilmektedir. Cinsiyetsiz olduklarına ilişkin kabuller sonucunda da engelli kadınların evlilik hakları ve cinsel yaşamları kabul görmemektedir. Diğer yandan engelli kadınların eğitim almalarına gereksinim duyulmamaktadır ve bu nedenle eğitimsiz kalmalarının sonucunda istihdam edilmeleri de güçleşmektedir. İstihdam edilseler dahi çalışamayacaklarına, işlerinde başarılı olamayacaklarına inanılmaktadır. Bütün bu önyargılar ise engelli kadınlarda düşük özgüven ve benlik saygısının zedelenmesine zemin hazırlamaktadır. Öte yandan eğitim alamamaları nedeniyle, özellikle okur-yazar dahi olmayan engelli kadınların,

haklarını arama ve toplumsal kaynaklara erişme noktasında edilgen hale getirilmeleri söz konusu olmaktadır. Bu noktada çevresel faktörler de engelli bireylerin toplumsal kaynaklara erişmelerine engel olmaktadır.

Engelli kadınların eşlerinden, ailelerinden ve çevresinden şiddete maruz kalma ihtimallerinin yüksek olduğu bilinen bir gerçektir. Şiddete maruz kalan engelli kadınların bu durumu şikâyet etmesi güçtür. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın kurmuş olduğu Alo 183 hattı bu güçlüğü ortadan kaldırmak için atılmış önemli bir adım olarak gösterilebilir. Alo 183 hattına yönelik kamu spotlarının sıklıkla sürdürülmesi; kadına yönelik şiddetin açığa çıkarılmasını sağlayacak ve var olan şiddetin gizlenmesinin önemli ölçüde önüne geçecektir. Ancak şiddetin ortaya çıkması kadar, şiddetin önlenmesi noktasında faaliyetlerini sürdüren ŞÖNİM'lerin sayısının artırılması ve engelliler için erişilebilir hale getirilmesi önem arz etmektedir. Engelli Kadın Derneğinin Türkiye'de Engelli Kadına Yönelik Şiddet Raporunda (2014:45) ŞÖNİM'lerden almış olduğu veriler göz önüne alındığında bu merkezlerin fiziki yapısının engelli kadınlar için uygun olmadığı anlaşılmaktadır.

Engelli kadınların yaşamış oldukları bu ötekileştirilmeyi en aza indirmek için yapılan çalışmalardan biri de 1993 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel kurulunca kabul edilen "Sakatlar İçin Fırsat Eşitliği Konusunda Standart Kurallar" olarak gösterilebilir. Sakatlar İçin Fırsat Eşitliği Konusunda Standart Kurallar'ın 6.kuralında kadın erkek eşitliğine vurgu yapılmıştır. Eğitim hususunda da eşitliğin sağlanması yönünde kural geliştirilmiş ve bu kuralda eğitim açısından özen gösterilecek gruplar arasında engellilere ve kadınlara vurgu yapılmıştır. 9.kuralda ise aile yaşamı ve kişisel bütünlüğe dikkat çekilmiştir. Bu kurala göre de devletler, engellilerin özellikle de engelli kadınların cinselliklerine, evliliklerine, anneliklerine karşı toplumda egemen olan olumsuz tutum ve tavırları değiştirmek için önlemler alınmasına ve bunların geliştirilmesine destek verecektir. Birleşmiş Milletler Genel kurulunca kabul edilen Sakatlar İçin Fırsat Eşitliği Konusunda Standart Kurallarda yapılan bu vurgulara rağmen ülkemizde tam anlamıyla sorunların çözümlendiği söylenemez. Ortopedik engelli kadınlar; eğitim, istihdam, aile ve evlilik yaşamlarında sorunlar yaşamaktadır. Yaşanan sorunlar da birbiri ile ilintili gözükmemektedir. Eğitimsiz bir kadının istihdam

edilmesi güçleşmekte, istihdam edilemediği için yoksulluk çekebilmektedir. İş yaşamına katılamamaları sorunu, beraberinde engelli kadının özgüveninin gelişmesine de engel olarak karşımıza çıkmaktadır. Ataerkil sistemde kadın ve erkeğe yönelik toplumsal cinsiyet rolleri belirlenmiştir ve bireylerin bu rollere uygun şekilde davranmaları beklenmektedir. Bu durum ise kadının ikinci plana itilmesine, kadın erkek arasında eşitsizliklerin yaşanmasına sebep olmaktadır. Bu araştırmada, ortopedik engelli kadınların yaşadıkları bu sorunlara yönelik deneyimlerine yer verilmiştir. İzleyen bölümde engelli bireylerin eğitim ve istihdam alanında yaşadıkları sorunlara yer verilecektir.

2.4.1. Engelli Bireylerin Eğitimi ve İstihdamı

Ataerkil ilişkiler üzerine kurulu toplumsal yapılarda kadınlar öteki ve nesnel konumları nedeniyle ayrımcılığa uğramaktadırlar ve toplumsal kaynaklara erişimleri sınırlı kalmaktadır. Kadınların eğitim almalarının önüne geçilmektedir ve ataerkil ideoloji nedeniyle toplumda kadınların eğitim almalarının gereksiz olduğuna ilişkin yaygın bir anlayış söz konusudur. Benzer ayrımcılığı engelli bireyler de yaşamaktadırlar. Birçok engelli çocuğun, idarecilerin engelli çocuğun sorumluluğunu almak istememesi, diğer çocukların psikolojisini olumsuz etkileyeceği inancı, velilerin kendi çocuklarının engelli çocuk ile aynı sınıfta eğitim almalarını istememeleri gibi sebeplerle okullara kayıtları esnasında engelli çocukların velileri zorluklar yaşamaktadırlar. Ne yazık ki birçok insan, engelliler ile aynı ortamda bulunmak istememektedir. Akbulut (2013:159-160) bu durumun sebebini sosyal temas yoksunluğu, mali ve idari kaygılar ve STK'ların kamu ile ilişkilerindeki yanlışlıklar olarak göstermiştir. Engelli bireylerin hakları konusunda faaliyet yürüten STK'ların büyük bölümü de engelli bireylere yönelik hak temelli politikalar yerine yardım temelli politikalar benimsemektedir. Bu nedenle de ayrımcılık konusunda gelişmeler kat edilememekte, salt maddi yardım sağlanması söz konusu olmaktadır. Maddi yardımlar sonucunda da engelli bireyler destek verilmesi gereken, muhtaç insanlar olarak algılanmaktadır.

Toplumda erkek ve kadın arasında cinsiyet ayrımcılığı yapılmaktadır. Bu durum ortopedik engel ile ilişkilendirildiğinde ayrımcı tutumun daha da belirginleştiği görülmektedir. Kadınların eğitim almalarına karşı çıkılmasına rağmen, erkeklerin eğitim almalarına olanak sağlanmaktadır. Kız çocukları ise ev işleri ile ilgilenmektedir. Bora'nın (2012:181) işaret ettiği gibi ailenin kaynaklarının bütün çocukların eğitimine yetmediği durumlarda, erkek çocuğun okuması tercih edilir, çünkü onun meslek edinmesi hayati öneme sahiptir; oysa kız nasıl olsa evlenecektir düşüncesi ile evliliğe hazırlanması gerekir denilmektedir. Kız çocukları için her şeyden önce, namusuna söz getirmemesine, babasından kocasına "tertemiz" gitmesine ilişkin ataerkil ideoloji sebepli bir düşünce söz konusudur.

Engelliler İçin Fırsat Eşitliği Konusunda Standart Kuralların (1993) 6. kuralında, kadın erkek eşitliğine vurgu yapılmıştır. Bu kurala göre devletler engellilere, bir bütün halinde ve herkesle aynı haklara sahip olacak şekilde ilk, orta ve yüksek eğitim fırsatı verilmesi prensibini kabul etmeli ve engellilerin eğitiminin ulusal eğitim sistemlerinin ayrılmaz bir parçası olmasını güvence altına almalıdır. Eğitimin zorunlu olduğu ülkelerde ise, en ağır biçimde engelleri olanları da kapsayacak şekilde, her türden ve her düzeyde engelleri olan kız ve erkek çocuklara eğitim koşulu getirilmesi öngörülmektedir. Eğitim açısından özen gösterilecek gruplar arasında çok küçük engelli bebekler, okul öncesi çağındaki engelli çocuklar, engelli yetişkinler ve özellikle de kadınlara dikkat çekilmektedir. Öte yandan eğitim hususu Dördüncü Dünya Kadın Konferansı'nda Türkiye'nin 2000 yılına kadar çözüm bulmayı taahhüt ettiği dört temel sorun alanından birini oluşturmaktadır. 2000 yılına kadar kadının okur- yazarlık oranının yüzde yüze çıkarılması hususunda sözleşme imzalanmıştır. Ancak 2016 yılına girmemize rağmen ne yazık ki kız çocuklarında bu hedefe ulaşılamamıştır (Taşkın, 2004:18). TÜİK araştırmasının 2015 verilerine göre 25 ve daha yukarı yaşta olan ve okuma yazma bilmeyen toplam nüfus oranı %5,6 iken bu oran erkeklerde %1,8, kadınlarda %9,2'dir (www.tuik.gov.tr/PdfGetir.do?id=21519). Avrupa Komisyonu 2015 Yılı Türkiye Raporunda da eğitimde cinsiyet eşitliği konularında problemlerin devam ettiğine işaret edilmektedir (Avrupa Komisyonu, 2015:22).

Toplumda genel kanı; “kız çocuğu okumaz, kendini idare edecek kadar okusun yeter” şeklindedir. Kadınlar için eğitim, gereksiz para ve zaman kaybı olarak görülmektedir. Aynı şekilde engelli bireylerin eğitimine önem verilmemektedir. Söz konusu birey hem engelli hem de kadın olunca eğitim tamamen önemsiz görülmekte ve okula gönderme oranı da düşmektedir. Nitekim araştırmalar da bu kanıyı doğrular niteliktedir. 2010 yılında yapılan Türkiye Özürlüler Araştırmasına göre ortopedik, görme, işitme, dil/konuşma ve zihinsel engelli nüfus içerisinde okuma yazma bilmeyen kadınların oranı % 48.01 iken; bu durum erkeklerde % 28.14 olarak belirlenmiştir (Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, 2010:5). Kız çocuğu okumaz kabulüne engellilik boyutu eklendiğinde engelli olmanın cinsel saldırı açısından bir risk taşıması düşüncesi ile kız çocuklarının eğitimden tekrar dışlanması söz konusudur. Bu açıdan ortopedik engelli kadınların eğitim konusundaki dezavantajı, engeli olmayan kız çocuklarına göre daha fazladır. Bir insan hakkı olarak belirlenen eğitim hakkı, sosyal adalet olgusuna paralel olarak her sosyal devletin, her anlamda eksiksiz ve eşit bir biçimde yerine getirmesi gereken temel yükümlülüklerinden birisidir. Bu anlamda, eğitim hakkının çocuk açısından hayata geçirilmesi, ailenin olduğu kadar devletin de sorumluluğu altındadır ve uluslararası alanda pek çok bildirge ve sözleşmelerle bu hak güvence altına alınmaya çalışılmıştır (Özateş, 2009:79). Ancak her ne kadar bu hak güvence altına alınmış da olsa kız çocukların okula gönderilmelerinde çeşitli güçlükler yaşanmaktadır. Bu doğrultuda kadınların iş yaşamına katılımları da sınırlı olmaktadır. Buz ve Karabulut (2015:42) bu durumu engelli kadınların yaşadıkları sorunların, birbiriyle ilişkili olduğu yönünde bir tespitte bulunarak özetlemişlerdir. Yani bir sorunun öteki sorunun ortaya çıkmasına zemin hazırladığını ifade etmişlerdir. Çalışma yaşamına katılan kadın için erkeklerden farklı olarak ev işleri, çocuk bakımı gibi karşılıksız çalışma biçimleriyle ilgili işler kadının sorumluluğunda olmaya devam etmekte; kadınlar daha az çalışma yaşamına katılmakta; belli mesleklerde yoğunlaşmakta; işte eğitim ve ilerleme imkânı kısıtlı olmakta; düşük statülü ve düşük ücretli işlerde çalışmaktadır (Özçatal, 2011:22). Kadınların işlerinde yükselmeleri, terfi etmeleri, yönetici kadrolara gelebilmeleri engellenir.

Kadınların bu kadrolara ulaşmamalarına neden olan engeller vardır. Bu engellere literatürde 'cam tavan' denir (Ecevit, 2011:30).

Avrupa Komisyonu 2015 Yılı Türkiye Raporu'nda iş gücüne katılımı fırsat eşitliğinin sağlanamadığına çocuk, yaşlı ve hastaların bakımına yönelik kurumların eksikliği nedeniyle kadınların bakıcı rollerinin pekiştigiine işaret edilmektedir. İş ve özel hayatın dengelenmesine yönelik mevzuat ve politikalarda toplumsal cinsiyet eşitliğinin dikkate alınması gerektiği, kadın ile erkek arasındaki ücret farklılıkları sorun olmaya devam ettiği belirtilmektedir (Avrupa Komisyonu, 2015:22).

Kadınlar, erkeklere nazaran daha az hakka ve daha az kaynağın denetimine sahiptir, erkeklerden daha uzun saatler çalışır fakat işlerine ya az değer verilir ya da az ödeme yapılır. Toplumsal, ekonomik ve siyasal kurumlarda karar alma güçleri de çok azdır (Bhasin, 2003:11). Kadına toplum tarafından yüklenen roller ve "tabiatı itibarıyla erkeğe göre az becerikli, başarılı olma ihtimali düşük, liderlik vasfı olmayan bireyler" şeklinde önyargılı tanımlamalar da kadının liderlik davranışı göstermesini sınırlamakta (Terzioğlu ve Taşkın, 2008:62) ve bu durum istihdam edilmelerini güçleştirmektedir, istihdam edilmiş olsalar dahi mesleki olarak tatmin olmalarının önüne geçmektedir. 2011 yılında yayımlanan Dünya Engellilik Raporunda yer alan istatistikler de bu kanıtı destekler niteliktedir. Engelli olmayan erkeklere (%65) ve kadınlara (%30) kıyasla engelli erkeklerin (%53) ve kadınların (%20) daha az istihdam edildiklerini göstermektedir. Görülen o ki engelli bireylerin istihdam edilmesi herhangi bir engeli bulunmayan bireylere nazaran daha düşüktür. Benzer şekilde kadınların istihdamı da erkeklerin istihdamına nazaran daha düşüktür. Buradan hareketle bireyin hem kadın hem de engelli olmasının istihdam edilmesini daha da güçleştirdiğini söyleyebiliriz.

(<http://eyh.aile.gov.tr/data/5480490c369dc57170df34bd/Dunya%20Engellilik%20Raporu%20Yonetici%20Ozeti.pdf>)

Sonuç olarak görülen o ki kadınların ve engellilerin dezavantajlı olduğu ataerkil ideolojinin bulunduğu toplumlarda, eşitlikçi cinsiyet bakış açısı ve engelli bireyleri de topluma entegre eden eğitim sistemine ihtiyaç duyulmaktadır. Eğitim

alamayan kadının istihdam edilmesi de engellenmektedir ve bu durum yoksulluk yaşanmasına sebep olmaktadır. Engelli kadının eğitim alması sağlandığında istihdam edilmelerinin de önü açılacak ve yoksulluğun oluşumunu da engelleyecektir. Bu şekilde birbiri ile ilintili sorunların çözümü sağlanacaktır. Toplumdaki ataerkil yapının yerine eşitlikçi bir toplumsal cinsiyet bakış açısının getirilmesi ile toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle eve kapanan engelli kadının bu şekilde pasif yaşam döngüsünden sıyrılarak toplumsal yaşama aktif olarak katılabilmesi sağlanacaktır. Bundan sonraki bölümde engelli bireylerin cinsel yaşamları ve aile kurmaları hususunda yaşadıkları ataerkil ideoloji kaynaklı ayrımcılıklara yer verilecektir.

2.4.2. Aile Yaşamı, Cinsellik ve Kişisel Bütünlük

Engelliler İçin Fırsat Eşitliği Konusunda Standart Kuralların 9.kuralında eşit katılım için belirlenmiş hedef alanlardan biri aile yaşamı ve kişisel bütünlüktür. Bu kuralda devletlerin, engellilerin aile yaşamına tam olarak katılmaları yolunda destek vereceği ifade edilmektedir. Ayrıca engellilerin kişisel bütünlük hakları daha da genişletileceği ve yasaların engellilere, cinsel ilişkiler, evlilik ya da analık ve babalık bakımından ayırım yapmamasının güvence altına alınacağı belirtilmektedir. Devletler, engellilerin özellikle de engelli kızların ve kadınların cinselliklerine, evliliklerine, analık ve babalıklarına karşı toplumda egemen olan olumsuz tutum ve tavırları değiştirmek için önlemler alınmasına ve bunların geliştirilmesine destek verecektir. Ortopedik engelli kadınların sorun yaşadıkları alanlardan biri de cinsel yaşamlarıdır ve bu konu üzerinde yeterince durulmamaktadır. Genelde engelli kadınların cinsel yaşamlarına önyargı ile yaklaşılmakta ve cinsel ilişki yaşamadıklarına, buna ihtiyaçlarının da haklarının da olmadığına inanılmaktadır. Ne yazık ki bu alanda yapılmış çalışmalar da azdır. Yapılan çalışmalarda ise ortopedik engelli bireylerin yaşadıkları zorluklar arasında toplumun ortopedik engellilere olan tutumu, aşırı koruyucu aile, yalnız kalamama, bakım için başkalarına muhtaç kalma, ev ve buluşma mekânlarının yetersizliği olarak sıralanmaktadır (Cumurcu ve diğerleri, 2012:90). Toplumda engelli erkeğin, herhangi bir engeli bulunmayan ve kendisine bakabilecek bir

kadınla evlendirilmesi doğru bulunurken engelli kadının evlenmesi doğru bulunmamaktadır. Evlenseler dahi çocuk sahibi olamayacaklarına ilişkin bir önyargı bulunmaktadır. Bu durum ise engelli kadının benlik imajı ve kimlik oluşumunda olumsuz etki bırakmaktadır. Engelli kadın, evleneceği bireyin kendisi ve ailesi ilişkilerinde çatışmalar yaşamaktadır. Evlenme isteğini çevresindekilere kabul ettirmesi de zor olmaktadır (Lipson and Regers, 2000: 73-74;aktaran: Cangöl ve diğerleri, 2013:215). Genç'in (2015:72) yapmış olduğu araştırmada da, engelli kadınların yarıya yakını (%46,9) evlenmemiştir. Araştırmacı bu durumun sebebini engelli kadının gittiği yerde aynı anlayışla karşılanamayacağı, eşlik görevi yapamayacağı ve sorun yaşayacağı, kısacası güven sorunu olabileceği ile ilişkilendirmektedir. Toplumda görücü usulü evliliklerde, kadının görüşünün alınmadığı, kız çocuğun evlilik kararını ataerkil yapı nedeniyle erkeğin egemen olduğu aile düzeninde evde baba rolünü üstlenen erkeğin verdiği bilinmektedir. Toplum, engellilerin ilişki kurmasını ve/veya evlenmesini doğru bulmamaktadır. Engelli bireylerin cinsel isteklerinin bulunmadığına ve cinsel ilişki yaşayamayacaklarına inanılmaktadır. Engelli insanların en önemli sorunlarından biri toplumun onlara karşı olan bu önyargısıdır. Ortopedik engellilerin cinsel ilişki kurmada yaşadığı en büyük sorunlardan biri diğer kişilerin bedensel engellilik konusundaki olumsuz algılarıdır. Wiegerink ve arkadaşlarının (2008:116) yaptığı araştırmada elde edilen sonuçlar ortopedik engellilerin görünümünün diğer insanlar tarafından çekici bulunmama, kendilerini kötü hissetme ve cinsel yönden kendilerine güvenlerinin azalmasına yol açtığını göstermektedir. Bu doğrultuda cinsel eş olarak kabul görmemeleri, istenmedikleri hissine yol açar ve eş aramaktan vazgeçmelerine neden olabilir. Bundan sonraki bölümde engelli kadın ve erkeklerin mekânlara ulaşımına ilgili deneyimlerine yer verilecektir.

2.4.3. Ortopedik Engelli Bireylerin Mekânlara Ulaşımına İlgili Deneyimleri

Kentsel yaşamın engellilerin erişilebilirliğine uygun olarak düzenlenmesi yasal olarak zorunludur. 7 Temmuz 2005 yılında yürürlüğe giren 5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanun ile kentsel yaşamın engellilerin erişilebilirliğine uygun

düzenlenmesi hususunda çeşitli zorunluluklar getirilmiştir. 5378 sayılı Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'da, erişilebilirlik ile ilgili düzenlemeler bulunmaktadır. Bu kanunun geçici 2.maddesinde; "Kamu kurum ve kuruluşlarına ait mevcut resmî yapılar, mevcut tüm yol, kaldırım, yaya geçidi, açık ve yeşil alanlar, spor alanları ve benzeri sosyal ve kültürel alt yapı alanları ile gerçek ve tüzel kişiler tarafından yapılmış ve umuma açık hizmet veren her türlü yapılar bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yedi yıl içinde engellilerin erişebilirliğine uygun duruma getirilir" ve geçici 3.maddesinde; "Büyükşehir belediyeleri ve belediyeler, şehir içinde kendilerince sunulan ya da denetimlerinde olan toplu taşıma hizmetlerinin engellilerin erişilebilirliğine uygun olması için gereken tedbirleri alır. Mevcut özel ve kamu toplu taşıma araçları, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yedi yıl içinde özürlüler için erişilebilir duruma getirilir" ifadeleri yer almaktadır (5378 sayılı Engelliler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun,2005). Ancak yasanın ilk halinde denetim mekanizması oluşturulmadığından kamu kurum ve kuruluşları üzerlerine düşen görevlerin büyük bölümünü yapmamışlardır. Bu nedenle, 12 Temmuz 2012 tarihinde 6353 sayılı Kanun ile Engelliler Hakkında Kanun'da yapılan değişiklik ile izleme ve denetleme mekanizması oluşturulmuş, yükümlülüklerini yerine getirmeyenler için genel hükümlerin uygulanmasının yanı sıra özel cezai müeyyideler de öngörülmüştür (6353 sayılı Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun,2012). Komisyonun denetimleri sonucunda, sorumlu belediye ve kamu kurum ve kuruluşları ile toplu taşıma araçlarının sahiplerine eksiklerin tamamlanması için 7 Temmuz 2015 tarihine kadar ek süre verilebilmesi, yükümlülüklerini yerine getirmeyen gerçek ve özel hukuk tüzel kişilerine idari para cezası uygulanması hüküm altına alınmıştır. Bu süre daha sonra 7 Temmuz 2018 yılına kadar uzatılmıştır. Görüldüğü üzere erişilebilirliğe ilişkin çıkartılan yasal zorunluluklar, ilgililerin yükümlülüklerini yerine getirmemeleri nedeniyle kendilerine ek süre tanınmıştır. Avrupa Komisyonu 2015 yılı Türkiye Raporunda da ifade edildiği üzere engelli kişilerin erişiminin artırılması için kamu binalarının uygun hale getirilmesine ilişkin geçiş döneminin uzatılması engelli kişilerin entegrasyonuna

aykırı bir durum teşkil etmektedir(Avrupa Komisyonu, 2015:72). Engelli bireylerin toplumla bütünleşmeleri için erişilebilirliğin sağlanması önem arz etmektedir. Bu nedenle tanınan bu sürenin daha fazla uzatılmaması yerinde bir karar olacaktır.

Engelli bireyler, engelsiz bireyler için tasarlanmış bir toplum içinde kendilerine yer edinmeye çalışmaktadırlar. Çevre düzenlemeleri engelsiz bireyler için tasarlanmış durumdadır ve bu durum engelli bireylerin toplumdan soyutlanmalarına neden olmaktadır. Yapılan araştırmalar da bu durumu destekler niteliktedir. Rokach ve arkadaşlarının yaptığı araştırmada engelsiz insanlar için tasarlanmış çevrede engelli insanların fiziksel bariyerlere uyum sağlama sürecinin stres yarattığı, utandırdığı ve toplumsal uyumsuzluğa sebep olduğu vurgulanmaktadır. Ayrıca, yaşam tarzının bozulması ve günlük yaşantıda karşılaşılan güçlükler, üzüntü, kızgınlık, engellenme ve korkuyu da beraberinde getirmektedir (Rokach, Lehcier-Kimel ve Safarov, 2006:682; aktaran:Ergüden, 2008:15). Engellilerin Haklarına İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 9. maddesi "erişilebilirlik" başlığını taşımaktadır. Erişilebilirlik, binaları, yolları, ulaşım araçları ve okulları, evleri, sağlık tesislerini ve işyerlerini, diğer kapalı ve açık tesisleri, elektronik hizmetleri ve acil hizmetleri, bilgi ve iletişim araçlarını ve diğer hizmetleri kapsamaktadır (Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme,2009). Örneğin şiddete uğrayan kadınlar için barınma yeri sağlanması hususunda, özellikle fiziksel engelli kadınların bu korumadan faydalanmaları sığınakların önemli bir kısmının fiziki erişilebilirliğinin olmaması nedeniyle oldukça kısıtlı olmakla birlikte engelli çocuğu bulunan kadınlar da aynı mağduriyeti yaşamaktadırlar (Ak ve diğerleri, 2014:36). Engelli Kadın Derneğinin Türkiye'de Engelli Kadına Yönelik Şiddet Raporunda (2014:45) ŞÖNİM'lerden alınan veriler göz önüne alındığında ilgili merkezlere başvuru yapan 69 engelli kadın olduğu ve toplam 69 kadın içinde sadece 7 fiziksel engelli kadının merkezlerden yardım istediği görülmektedir. Başka bir ifadeyle merkezlere başvuran kadınlarının %10'unu ortopedik engelli kadınlar oluşturmaktadır. Bu veriler ışığında, kadınların fiziksel engelleri nedeniyle bu merkezlere ulaşamadığı düşünülebilir. Fiziki erişim verileri değerlendirildiğinde, ŞÖNİM binalarının ortopedik engelli bireyler için yeterince erişilebilir olmadığı

anlaşılmakta, bina içinde ise bu kişilerin dolaşımlarının neredeyse mümkün olmadığı görülmektedir. Ortopedik engelli kişilerin merkezlere yaptığı başvuru sayısının bu denli az olmasının sebebi binalarda karşılaştıkları erişilebilirlik problemleri olabilir. Diğer bir deyişle, engelli kadınlar merkezlere erişemedikleri ya da erişseler bile hizmet alamadıkları için bu merkezlere başvuramıyor ya da başvuramıyor olabilirler (Ak ve diğerleri, 2014:46-47). Öte yandan Radtke(2005), engelli kadınların yaş, etnik köken, cinsel yönelim, sınıf ve din ayrımı yapılmaksızın insan hakları ihlallerine maruz kaldıklarını ifade etmektedir. Engelli kadınların şiddet ve ayrımcılığının sonlandırılması ve insan haklarının korunması konusunda ısrar ettiklerini belirtiyor. Bu doğrultuda ŞÖNİM, Emniyet, Jandarma, Adliyeler, Aile Sağlığı Merkezleri, Kadın Danışma Merkezleri gibi şiddet gören kadınların başvurabileceği yerler ile barınma talebi olan engelli kadınların kalacağı sığınakların fiziki erişilebilirliğinin sağlanması için ortopedik engelli kadınlara yönelik; rampa, asansör, engelli tuvaleti yapılması uygun olacaktır. Aşağıdaki bölümde ortopedik engelli kadın ve erkeklerin yaşadıkları ayrımcılık deneyimlerine yer verilecektir.

2.5. ENGELLİ KADIN VE ERKEKLERİN YAŞADIKLARI AYRIMCILIK DENEYİMLEDİKLERİ

Ayrımcılık, sosyal dışlanma, önyargı kavramları birbiri ile ilintilidir. Haan, sosyal dışlanmanın toplumun parçası olma, toplumsal entegrasyon gibi kavramların zıttı olarak görüldüğünü belirtmekle birlikte, bireylerin veya grupların, içinde yaşadıkları topluma tam katılımdan tamamen veya kısmen dışlandığı süreç olarak tanımlamaktadır.

(<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.521.3843&rep=rep1&type=pdf>.) Bu dışlanmışlık Semerci'nin (2013:192) de belirttiği üzere toplumsal hayata katılamamayı, toplumun dışında kalmayı anlatması açısından önemli bir kazanımdır ve ayrımcılıkla çok yakından ilişkilidir. Ayrımcılık ise bir devletin ya da toplumun bazı üyelerinin, ötekilere sağlanan belli hak ve/veya ayrıcalıklardan yoksun bırakılması olarak tanımlanmaktadır (Ataöv, 1996:1). Ayrımcılığın; kişilerarası, örgütsel ve kurumsal düzeylerde uygulanabildiğine işaret

edilmektedir (Whitley ve Kite, 2010:13-16). Karataş (2002:1) ayrımcılığın temelinde “ben ve öteki” ayrımının bulunduğuna işaret ederek benden/bizden farklı olanın, yani bize benzemeyeni öteki olarak tanımlamaktadır. Önyargılar ise gündelik hayatta ve ilişkilerde olduğu gibi sosyo-politik dinamiklerde de sık sık karşılaşılan ve çeşitli ayrımcılıklara neden olabilen tutumlar olarak tanımlanmaktadır (Paker, 2013:42). Çayır'ın (2013:10) da belirttiği üzere Türkiye’de cinsel yönelim gruplarına, kadınlara, engellilere ve yaş gruplarına karşı da ayrımcılığa yol açacak düzeyde yaygın önyargılar vardır. Her insanın çeşitli önyargıları bulunmaktadır ve toplumda bu önyargılar doğrultusunda ayrımcılık yapılmaktadır. Paker (2013:44), nedenleri anlaşılıp uygun müdahalelerde bulunulabilirse, önyargıların ve ayrımcılığın tamamen yok edilemeye bile çok ciddi derecede azaltılabileceğine işaret etmektedir. Yapılacak olan bu müdahalenin ise toplumsal değişme ile mümkün olacağı düşünülmektedir. Toplum ile ayrımcılığa uğrayan grupları bir araya getirmek ayrımcılıkla mücadelede önemli bir adımdır. Gürkaynak (2013:257) toplumsal gruplar arasında sosyal temas olmaması durumunda önyargının artacağını, bu durumun ayrımcılığı destekleyeceğini belirterek önyargı ile mücadelenin “toplumsal temas” ile mümkün olacağına işaret etmektedir.

Bedensel ve zihinsel herhangi bir engelle doğan ya da yaşamının herhangi bir döneminde engelli hale gelmiş bireyler, toplumdaki engelli olmayan diğer kişiler gibi, vatandaşlık haklarından tümüyle ve eşit şekilde yararlanmak durumundadırlar. Bu haklar arasında en önemlileri; bakım ve tedavi hizmetlerinden eşit oranda yararlanma, toplum içinde kendi kendine ve kimseye bağlı olmadan yaşayabilme ve toplumsal hayata tam olarak katılabilmelidir (Ertem, 2010:1-2). Ancak ne yazık ki engelli bireyler birçok konuda ayrımcılık yaşamaktadırlar ve toplumsal hayata tam olarak katılım göstermeleri güç olmaktadır. Akbulut’un (2016:150) dile getirdiği gibi engelli aileleri, çocuklarının eğitim alması için okula gittiklerinde; “engelli çocuğun sorumluluğunu alamam” tepkisi ile karşılaşmaktadır. Engelli birey iş başvuru yaptığında; “sizi işe alırdık ama iş yerinin koşulları uygun değil” ya da “maaşınızı verelim ama işe gelmeyin, gerek yok” gibi ifadeler engelli bireylerin ayrımcılığa uğradıklarının açık bir göstergesidir. Kadınların da engelli bireyler gibi ayrımcılığa uğradıkları

bilinmektedir. Özellikle “kız çocuğu okumaz” gibi ataerkil kültürü yansıtan ifadeler kadınların toplumsal yaşama katılımı noktasında ayrımcılığa uğramalarına sebep olmaktadır. Esasında toplumun engelliye yaklaşımı da acıma duygusu ile olmaktadır. Vicdan ve merhamet duyguları ile engelliye karşı acıma duygusu beslenmektedir. Ataerkil kültürde de hem kadın hem de engelli güçsüz ve kırılgan birey olarak görülmektedir. Özellikle din kurumlarında engelliler, merhamet edilmesi gereken ve iyi davranılması öğütlenen birey olarak gösterilmiştir. Bu acıma, merhamet duygusu ve engellinin aciz insan olduğu algısı, engellilere yönelik ayrımcılığın ve ayrımcı uygulamaların üstünün örtülmesine, çoğu durumda fark edilmemesine sebep olmuştur. Bu algı sonucunda da engellinin yeteneklerinin sınırlı olduğuna, toplumun ondan bir şey beklememesine ve engellinin yaşamını tek başına idame edemeyeceğine inanılmaktadır. Nihayetinde de engellilere yönelik ayrımcılık ortaya çıkmaktadır (Akbulut,2016:151). Ataerkil ideolojinin hüküm sürdüğü toplumlarda engelli ve kadının yaratılışı itibariyle güçsüz ve zayıf olduklarına inanılmaktadır ve bu yüzden kadın ve engellilerin toplumsal yaşama katılımı sınırlı olmaktadır. Engelli birey, ailesinin yanında, evinde yaşamını sürdürmekte ve toplumdan soyutlanmaktadır. Benzer şekilde kadının da ataerkil ideoloji nedeniyle çalışma hayatına katılımı sınırlı olmakta, evde yemek hazırlama, çocuk bakma, temizlik yapma gibi görevleri üstlenmesi beklenmektedir. Beauvoir’in (1993:17) ifade ettiği gibi “Erkek öznedir (ben), mutlak olandır, kadın ise öteki cins’tir.” Ataerkil ideoloji nedeniyle de kadınların ötekileştirildiği bir gerçektir. Erkeğin ve kadının toplumsal cinsiyet rollerinde farklılıklar bulunmaktadır. Ecevit (2011:25), kadınların esas olarak evi çekip çevirmek, ev hizmetlerini yapmak ve çocuk bakmak, ailenin düzenini sağlamak gibi ev içi-aile merkezli işler yapmaları gerektiğine ilişkin kuvvetli bir ‘aile ideolojisi’ bulunduğuna işaret etmektedir. Bu ideolojiye göre, kadınların ev içinde yaptıkları işler ‘çalışma’ değil, sorumluluk duygusuyla ve sevgiyle gönüllü olarak yapılan ve kadın olmanın bir parçası olarak görülmektedir. Kadın, çalışma hayatına katılım sağlasa dahi, kadın olmasından ötürü kendisinden karşılık almadan yapması beklenen ev içi işleri de yapmaya devam etmektedir. Bu durum ise kadın emeğinin sömürülmesine neden olmaktadır. Kadının hem çalışma hayatına katılımı hem de ev işlerini

yapmaya devam etmesi çifte yük, ikinci vardiya gibi kavramların ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Hochschild ve Machung, ilk olarak 1989 yılında yayınladıkları “Second Shift” adlı eserleri ile ikinci vardiya kavramının literatüre girmesini sağlamışlardır. İkinci vardiya kavramı, ücret karşılığı çalışan evli kadınların, ev içinde yerine getirdikleri ve maddi bir karşılığı olmayan evdeki iş yükü olarak tanımlanmaktadır (Başak ve diğerleri, 2013:13). Bryson (1992:203) ise kadınların yapmış olduğu ücretsiz ev işleri için çifte yük (double burden) kavramını ortaya atmıştır. Kadınların istihdama katılım oranlarının artmasına rağmen, evde yapılacak işlerin kadın ve erkek arasında eşit olarak bölüşümüne ilişkin değişimin yavaş olması, “ertelenmiş devrim” ya da “gecikmiş uyarlanma” olarak da adlandırılmaktadır (Başak ve diğerleri, 2013:7). Her ne kadar modernleşme ile beraber kadının istihdama katılması söz konusu olsa da ataerkil ideolojinin cinsiyetçi yaklaşımları nedeniyle eşler arasında evde eşitsiz görev dağılımı oluşmaktadır. Kadının toplumsal cinsiyet rolü olarak hizmet vermesinin, erkeğin ise hizmet almasının gerektiğine ilişkin bir anlayış bulunması da bu eşitsiz görev dağılımının en büyük sebebidir. Kadınların çalışma hayatına atılımı ile bu çifte yük ile uğraşmak zorunda kalmaları nedeniyle istihdamları sınırlı olmaktadır. Benzer şekilde engelli bireylerin çalışma hayatına katılmaları için ön koşul olan çalışma alanlarının düzenlenmesi hususunun gerçekleşmemesi nedeniyle istihdam edilmeleri sınırlı kalmaktadır. Özellikle engelli kadınların istihdamından kaçınılmakta, istihdam edilseler dahi vasıfsız işlerde istihdam edilmeleri ve düşük ücretli işlerde çalıştırılmaları söz konusu olmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu Temmuz 2016 yılı verilerine göre Türkiye’de genel işsizlik oranı %10,7 seviyesinde gerçekleşmiştir (<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21574>). Bu rakam yüksek bulunmakta ve eleştirilerin odağı olmaktadır. Engelli olmayan bireylerin işsizlik oranı için eleştiriler yapılmakta, ancak engelli bireylerin işsiz kalmaları konusunda herhangi bir eleştiri getirilmemektedir. Akbulut’un (2013:153) işaret ettiği gibi; devlet, büyük ekonomik paketlerle engelli olmayan bireylerin işsizliğini önleme amaçlı mali ve politik tedbirler almaktadır ancak engelliler için benzer bir tutum sergilememektedir. Akbulut’un (2013:154) işaret ettiği bir diğer husus ise kamuda, engelli işçi çalıştırma zorunluluğuna uyulmadığıdır. Avrupa Komisyonu

2015 Yılı Türkiye Raporu'nda yer alan veriler de Akbulut'un söylediklerini destekler niteliktedir. Raporda, engelli kişilere tahsis edilen %3 oranındaki kota doldurulamadığı ve bu türden 24.000'den fazla kadronun boş kaldığına dikkat çekilmektedir (Avrupa Komisyonu, 2015:11).

İş, eğitim, ulaşım, rehabilitasyon ve sağlık gibi kurumsal ve ekonomik bir çok alanda dışlanan engelli bireylerin yaşadığı dışlanma, günümüzde farklı bir boyut kazanmış durumdadır (Ergüven,2008:1). Özellikle engelli kadınların, hem kadın hem engelli olmaları nedeniyle daha fazla dışlanmaya maruz kaldıkları söylenebilir. Engelli kadınlar hem erkek hegemonyasındaki toplumlarda kadın olmanın baskılarıyla hem de, engelli olmayanların hegemonyasındaki toplumlarda engelli olmanın baskılarıyla mücadele etmekte ve normalden farklı olmaktan kaynaklanan "öteki"liğin sonuçlarını yaşamaktadırlar (Kamanlıoğlu, 2007:142).

Engelli kadınlar yoksulluk ve ayrımcılıktan fazlasıyla etkilenmektedirler. Engelli erkekler ve engelli kadınların karşılaştırıldığı araştırmalarda, engelli kadınların yoksulluk ve ayrımcılık konularından daha fazla etkilendikleri tespit edilmiştir (Osunluk ve Uğurlu, 2005:411). Özdemir'in (2010:172) İstanbul İli Tuzla İlçesinde Tuzla Belediyesi Engelli Koordinasyon Merkezi'ne kayıtlı ortopedik engelli kadınlarla yaptığı çalışmada çıkan sonuçlarda ilgili merkeze kayıtlı kadınların; eğitim, istihdam ve iş yaşamı, aile ve evlilik yaşamı ve ayrımcılıkla ilgili sorunları olduğu tespit edilmiştir. Benzer şekilde Buz ve Karabulut'un (2015:42) yapmış oldukları araştırmada da engelli kadınların özellikle eğitim, istihdam, aile ve evlilik yaşamlarında sorunlar yaşadıkları, akrabalık, topluluk rollerinin çok sınırlı olduğu, mesleki rollerini neredeyse hiç yerine getiremedikleri, birey rolünü yerine getirmekte de kaynağa sahip olmadıkları anlaşılmıştır.

Engelli kadınlar, aileden ve toplumdan çok az destek almakta ve haklarına erişmekte güçlük çekmektedirler. Ekonomik açıdan bağımlı olan engelli kadınların; eğitimden ve mesleki eğitim hizmetlerinden yeterince yararlanamamaları söz konusu olmaktadır. Araştırmanın yürütüldüğü Çorum'a ilişkin bir veri bu durumu ortaya koymaktadır: Kadınların mesleki eğitime katılım

oranları erkeklere nazaran düşüktür. 2016 tarihinde Çorum'da engelli bireylerin mesleki eğitimleri için açılan kurslara katılan ortopedik, görme, işitme, dil/konuşma ve zihinsel engelli erkek sayısı 123 iken, kadın sayısı 62'dir.

Toplumda engelli kadınlara yönelik olumsuz bakış açısı bulunmaktadır. Bu nedenle ortopedik engelli kadınlar, işverenlerce tercih edilmeyen bir grubu oluşturmaktadırlar. Ayrıca fiziksel, cinsel, psikolojik şiddete ve istismara daha çok maruz bırakılmaları söz konusu olabilmektedir (Abu Habib,1995:51). Engelli kadınların, toplumsal ön ve kalıp yargılar başta olmak üzere, faili tanımlayamama, fiziksel ve sözel olarak şiddete karşı koymada yetersizlik durumuyla şiddetin her türüne uğrama riski diğer kadınlara oranla daha fazladır (Ak ve diğerleri,2014:7). 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'da kadına yönelik şiddet; "kadınlara, yalnızca kadın oldukları için uygulanan veya kadınları etkileyen cinsiyete dayalı bir ayrımcılık ile kadının insan hakları ihlaline yol açan ve bu kanunda şiddet olarak tanımlanan her türlü tutum ve davranış" olarak tanımlanmıştır. Şiddet ise "kişinin, fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik açıdan zarar görmesiyle veya acı çekmesiyle sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel hareketleri, buna yönelik tehdit ve baskıyı ya da özgürlüğün keyfî engellenmesini de içeren, toplumsal, kamusal veya özel alanda meydana gelen fiziksel, cinsel, psikolojik, sözlü veya ekonomik her türlü tutum ve davranış" olarak tanımlanmıştır (6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun,2012). Toplumda kadına yönelik cinsiyet ayrımcılığı, engelli kadınları da olumsuz yönde etkilemektedir. Kadınların iş, sağlık, eğitim, iyi bir gelir gibi temel haklara erişimleri konusunda daha az fırsata sahip oldukları bilinmektedir. Hem engelli hem de kadın olan birey ise bu fırsata dahi sahip olamamaktadır. Engelli kadınlar, engelleri nedeniyle toplumsal ilişkilerinde yaşadıkları farklı gözle bakılma, olumsuz tutum ve davranışlara maruz kalma, dışlanma, acınarak bakılma vb. sorunlara ek olarak cinsiyet ayrımcılığından kaynaklanan sorunları da yaşamaktadır. Ortaya çıkan bu durumlar sonucunda engelli kadın, gelir getirici bir işte çalışamayışından dolayı, herhangi başka bir desteği de yoksa mutlak yoksulluk içine düşmekte ve sosyal yardıma ihtiyaç duymaktadır. (<http://www.dezavantaj.org/index.php/aratirmalar/8engelli/296oezuerluekadnlar->

ve-ayrımcılık). Engelli olmaları nedeniyle cinsel istismara maruz kalmaları ve toplumdaki cinsiyetçi yaklaşımlar nedeniyle kadının cinsel ilişki konusunda suçlu bulunması diğer bir ayrımcılık boyutudur. Kadınların, yaşadıkları ihmal ve istismar durumlarını kimseye anlatamadıkları görülmektedir. Brownridge (2006:806; aktaran: Karataş ve Çifci:2010:151) tarafından 439 fiziksel engelli kadın ve 421 fiziksel engelli olmayan kadın ile yapılan bir araştırmada her iki gruptaki kadınların eşit oranda fiziksel, duygusal ve sözel şiddete maruz kaldığı (%62) ortaya çıkmıştır. Eşleri tarafından şiddet görme durumu açısından bakıldığında ise engelli kadınların engelli olmayan kadınlara oranla, eşlerinden daha fazla şiddet gördüğü ortaya çıkmıştır.

Ayrımcılığın ve ötekileştirmenin bu denli fazla olduğu bir toplumda ayrımcılıkla mücadeleye ilişkin hukuki çerçeve ile ayrımcılık yapılmasını açık bir şekilde yasaklanmasının ayrımcılığı azaltacağı düşünülmektedir. Eski TCK kapsamında, kadınların evlilik dışı doğan çocuklarını öldürmeleri, namuslarını korumaya çalışma çabası olarak görülüp cezada indirimle gidilmekteydi. Yeni TCK'da söz konusu fiil durumunda ceza indirimi uygulanmamaktadır. Eski TCK'da tecavüz ve olaylarında failin mağdurla evlenmesi durumunda verilecek cezada indirimle gidilmesine yönelik maddeler yer almaktaydı ve evlilik, suçun hafifleten sebep olarak görülmekteydi. Bu durumda ise tecavüze uğrayarak mağdur olan kadınların istemedikleri bir evliliğe sürüklenmeleri ile ikinci kez mağdur edilmeleri söz konusu olmaktadır. Yeni TCK'da tecavüz suçlarında evlilik yoluyla cezanın hafifletilmesine yönelik maddeler kaldırılmıştır. Ancak TBMM'ye teklif edilen ve gelen tepkiler üzerine Meclis Komisyonuna çekilen yasa tasarısında "cebir, tehdit, hile veya iradeyi etkileyen başka bir neden olmaksızın 16.11.2016 tarihine kadar işlenen cinsel istismar suçunda, mağdurla failin evlenmesi durumunda, Ceza Muhakemesi Kanununun 231. Maddesindeki koşullara bakılmaksızın hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına, hüküm verilmiş ise cezanın infazının ertelenmesine karar verilir" fıkrası yer almaktadır. Hükümet yetkililerince yapılan açıklamalarda, erken yaşta evlilik yapıp mağdur olanların mağduriyetlerini giderme yöntemi olarak sunulan bu durum, ne yazık ki yapılan düzenlemelerle çelişmektedir. Medeni Kanun'da bireylerin evlenmeleri için 17 yaşını doldurmaları gerektiği şartı bulunmaktadır. Fakat ataerkil ideoloji

nedeniyle kız çocukları resmi nikâh olmadan, babalarının istediği erkeklerle, genelde kendilerinden yaşça çok büyük bireylerle, aile kurmak zorunda kalmaktadırlar. Devletin bu sorunu çözmek yerine, sorunun sebep olduğu cezayı kaldırması ve bu durumu gelenekler nedeniyle oluşan toplumun gerçekleri olarak gösterme gayreti sosyal devlet olmanın gerekleri ile çelişmektedir. Bir taraftan çocuk yaşta evliliklerin önüne geçmeye çalışıp, diğer taraftan geçmişe dönük suçları affetmek, ilerleyen dönemde yine af çıkar beklentisi ile bireyleri suçu işlemeye sevk edebilecek, bu suçu işleyenlerin suçun nihayetinde yapmış oldukları cinsel istismar temelli evlilik ile yaşamalarına neden olacaktır. Yapılması planlanan bu düzenleme cinsel istismarın geçmişe dönük suçlarının devlet tarafından meşrulaştırması anlamını taşıyacaktır. Cinsel istismar, bireyin istemediği halde başkaları tarafından cinsel olarak kötüye kullanılması, suiistimal edilmesidir. Bireylerin erken evlilik yapmaları da ailelerinin baskısı ya da küçük yaşta olmaları nedeniyle almış oldukları sağlıksız karar nedeniyle yasal bir zemini olmayan bir aile kurmak zorunda kalmaları cinsel istismara maruz kaldıklarının apaçık göstergesidir. Aynı zamanda sosyal devlet olmanın gereği olarak devletin, çocuğun yüksek yararını gözetmesi gerektiği de düşünülecek olursa yapılan düzenlemenin bu durum ile de çeliştiği görülecektir. Şu halde erken evlilik olarak gerçekleşen, resmi nikâh olmadan kurulan aileleri mağdur etmeme çalışması, gerçekleşmiş olan istismarın devlet tarafından affedilmesi ve çocuğun yüksek yararının gözetilmemesi anlamına gelecektir.

Diğer bir eksiklik ise töre cinayetleri hususundadır. Töre cinayetleri için ağırlaştırılmış müebbet cezası düzenlemesi yapılmıştır ancak bu ceza tüm namus cinayetlerini kapsamamaktadır. Avrupa Komisyonu 2015 Yılı Türkiye Raporu'nda da bu tür eksiklikler nedeniyle yasaların, ayrımcılık yapmama konusunda, ayrımcılıkla mücadeleye ilişkin Avrupa standartları ile uyumlu ve kapsamlı olmadığına işaret edilmektedir (Avrupa Komisyonu,2015:4). Bundan sonraki bölümde feminizmden bahsedilerek feminist hareket ile engelliliğin yıllar içerisindeki ortak hareketlerine yer verilecektir.

2.6. FEMİNİZM VE ENGELLİLİK

Feminizm, 18.yy. da İngiltere’de doğan, cinsiyet eşitsizliğini kadın haklarının genişletilmesi ile sağlamaya çalışan bir toplumsal hareket olarak tanımlanmaktadır. Aynı zamanda farklılığın savunucusu olarak görülebilecek bir hareket olan feminizm, kadın sorunlarının farklı boyutlarını göstermeye çalışan ve kendine özgü yapısı olan bir hareket olarak da bilinmektedir. Kadın hareketlerinin başlangıç noktası ise kadının ev içindeki dezavantajlı konumundan kaynaklanmış ve hayatın tüm alanlarında dezavantajlı grup olarak algılanmalarına yönelik eleştirel yaklaşımı içermiştir (Kamanlıoğlu, 2007:44). Berktaş (2004:4) feminizmin, kadınların ezilen bir gruba mensup olduklarının ve dolayısıyla haksızlığa uğramış olduklarının farkına varmalarını ve bu haksızlığın doğal değil de toplumsal/kültürel bir olgu olduğunu kavramalarını sağladığına işaret etmektedir. Feminizmin, bu haksızlığın düzeltilmesi için mücadele edilmesine, mücadelenin bağımsız bir biçimde yürütülerek örgütlenmesine ve aynı zamanda da alternatif bir gelecek vizyonu oluşturulmasına uzandığını belirtmektedir.

Feminist hareketleri üç dalga şeklinde ayırdığımızda; 1848-1918 dönemdeki ilk dalga özellikle kadın-erkek eşitsizliğine dikkat çekmesi ile bilinmektedir. Bu eşitsizlik özünde, kadın vücudunun erkek vücudundan biyolojik olarak farklılığının kadının aleyhine olacak şekilde yorumlanmasına dayanmaktadır. Bu nedenle ilk feministler başlangıçta insan olmakla cinsiyet arasında bir ilişki bulunmadığını tekrarlayarak, bu konudaki önyargıları değiştirmeye, tabuları yıkmaya çalışmışlardır (Aktaş, 2006:8). 1918–1968 yılları arasındaki hareket ise ikinci dalga olarak görülmektedir. Kadınların toplumda erkeklerin gölgesinde, arka planda görülmeleri bu hareketin doğmasına yol açmıştır. Bu hareket, erkek egemen bakışın eleştirilmesine katkı sağlamış ve kadın hakları konusuna dikkat çekmiştir. Ayrıca kadın ve erkeklerin “kadına” bakışlarındaki farklılığın görülmesi sağlanmıştır. Ayrıca yeni politik mekanizmalar da kazandırılmıştır (Çaha, 1996:45).

1968 sonrasındaki hareket ise 3.dalga olarak nitelendirilmektedir. 3.dalgada ise, kadın-erkek arasındaki cinsel ayırım ile kadın ve erkeğin iş hayatında, ev

yaşamında eşit haklara sahip olmaları konularına dikkat çekilmiştir. Bütün bu düşüncelerde, erkek ile kadın arasındaki eşitsizlik ve adaletsizlik üzerinde durulmuştur. Kadın hareketi ile engelli hareketinin bir süre farklı şekilde ilerlediği görülmüştür. Oysaki her ikisinde de ayrımcılığa maruz kalma, istismar türleri, eğitim olanaklarından yararlanamama vb. birçok konuda ortak sorunlar yaşanmaktadır. Zamanla feminizm ve engellilik çalışmaları, cinsiyet ve kimliğin yapılanmasında bedenin rolünü araştırmaya başlamış ve engelli kadın ile sahip olduğu bedeni bu kurguda analiz edilmiştir. Morris'de (1998:4) engelli hareketinin 1980'lerden itibaren güçlendiğini, feminist hareket içinde engelli kadınların da yer bulduğunu belirtmektedir. Bedensel temsil edilmenin kültürel yapılanmasında feminizm ile engellilik işbirliği halinde gelişmiştir (Kamanlıoğlu, 2007:138). Özellikle üçüncü dalga feminist hareket sonrasında engelli kadınlar da feminist hareketin gündemine savunuculuk yapılan bir grup olarak dâhil olmuştur. Bu araştırmada engelli kadınların yaşadığı pek çok deneyim toplumsal cinsiyet çerçevesinde analizlere dâhil edilmiştir ve kadınların yaşamlarıyla ilgili farklı deneyimleri olduğu ortaya çıkmıştır. Bundan sonraki bölümde toplumsal cinsiyet çerçevesinden engelli bireylerin değerlendirilmesi yapılacaktır.

2.7. TOPLUMSAL CİNSİYET ÇERÇEVESİNDE ENGELLİ BİREYLER

Toplumsal cinsiyet kavramı “sosyal yönden kadın ve erkeğe değişik kültürlerde verilen roller” olarak tanımlanmaktadır. Toplumsal cinsiyet kadınlarla erkekler arasındaki toplumsal ilişkileri düzenlemek için kullanılan bir kavramdır. Kadınlar ve erkeklere ilişkin uygun rollerin tamamen toplumsal olarak üretildiğini ifade eden “kültürel inşalara işaret etmenin bir yoludur (Bhasin, 2003:2). Bir başka tabirle toplumsal cinsiyet, kadın ve erkek olarak toplumun bireyi nasıl gördüğü, nasıl düşünüp davranmasını beklediği ile ilgili bir kavramdır. Esasında bu roller kadın ve erkeğin yaşama biçimini şekillendirirken, hemen hemen tüm kültürlerde (özellikle ataerkil sistemin hüküm sürdüğü toplumlarda) kadının aleyhine bir eşitsizliği de beraberinde getirmiştir. Bu eşitsizliğin en belirgin olduğu alanlar gelir dağılımı, karar alma mekanizmaları, toplumsal statü, eğitim

ve sağıktır. Bu alanlarda kadının ikincil plana itildiği gör÷lmektedir. Bu eşitsizlik çoğu kez erkeği de olumsuz etkilemiş, erkeğin evin geçiminden sorumlu tutulduğu kültürlerde, kendisini aşırı baskı altında hisseden erkeğin ruh sağığı etkilenmiştir. Hatta bu kültürlerde kadının çalışması ve evi geçindirmesi ya da erkekten daha fazla kazanması erkek için onur kırıcı olarak da algılanmıştır (Kamanlıoğlu,2007:123). İnsanlar dişi veya erkek cinsiyeti ile doğarlar ancak yetiştirilirken toplumun cinsiyetlerine özgü beklediği roller çerçevesinde kız veya erkek çocuk olmayı öğrenerek büyürler (Terzioğlu ve Taşkın, 2008: 63). Beauvoir (1993:231) doğuştan kadınlık düşüncesini yadsıyarak “kadın olarak doğulmaz; zamanla kadın olunur” savını temellendirmiştir. Beauvoir, bu söz÷yle, kadınların “dişil” doğduklarını ve cinsiyetçi söylemler vasıtasıyla dişiliklerinin pekiştirildiğini belirtmektedir ve bu anlayışı yıkmayı amaçlamaktadır. Cinsiyetçi yaklaşımlara göre, erkeğe ailenin geçimini sağlama rolü yüklenmişken kadına ise çocuklarını büyötmek ve aile yaşamını sürdürme rolü yüklenmiştir (Moya ve diğerleri, 2000:825). Cinsiyete dayalı işbölümü sosyo-ekonomik değişmeler doğrutusunda yeniden şekillenmesine rağmen, toplumda kadınlara uygun gör÷len rollere ilişkin görüşler daha yavaş değişmekte ve bu gecikme bir sorun alanı meydana getirmektedir (Demirbilek, 2007:13). Toplumun ve ailelerin bu tutumu engelli kadınların yaşamlarını başkalarına bağımlı ve diğerlerinin inisiyatiflerine göre sürdürmelerine neden olmaktadır (Özmete, 2013:76).

Buz (2009:64), eğitim ve medya gibi ataerkil kültürel kurumların kadınlara cinsiyetçi bakışları ve bu yöndeki sunumları kadınların deneyimledikleri güçlüklerin ve problemlerin ortaya çıkışında çok etkin bir rol oynadığını belirtilmektedir. Medya, toplumun düşüncelerini şekillendirme ve değiştirme noktasında çok etkili bir araç olarak gösterilebilir. Gelişen teknoloji ve genişleyen internet ağı ile birlikte sosyal medya platformları insanların zamanlarının büyük bölümünü geçirdikleri bir alan olmuştur. Hal böyle olunca insanların zamanlarının büyük bölümünü geçirdikleri alanda yer alan bilgiler de önem arz etmektedir. Ancak ne yazık ki medyada, engelli kadınların korunmaya muhtaç ve başkalarının yardımına bağımlı olarak hayatlarını sürdürebilecekleri gösterilmektedir. Devletten maddi destek almaları gerektiği sunulduğu gibi özellikle haber programlarında engelli kadınların maddi destek bekledikleri

yönünde bir izlenim oluşturulmaya çalışılmaktadır. Engelli kadınların sosyo-ekonomik düzeylerinin düşük olduğu bir gerçektir ancak haber programlarında sadece bu durumun gösterilmesi ve diğer sorunlarının görmezden gelinmesi engelli kadınların güçsüz olarak görülmelerine ve acınarak bakılmalarına sebep olabilmektedir. Yine haber programlarında engelli bireylerin eşlerinin terk ettiği ve bu nedenle muhtaç duruma düştükleri gösterilmektedir. Bu durum ise insanları engelli bireylere karşı acıma duygusuna itmektedir. Bu nedenle esasında engelli kadınlar ile medyada yer alan ortopedik engelli kadınlara ilişkin izlenim örtüşmemektedir. Medyada yer alan engelli kadınlara ilişkin izlenim ise toplumun engelli kadına bakışını olumsuz etkilemekte, engelli kadının güçlenmesinin önüne geçmektedir. Nitekim yapılan araştırmalarda da ortopedik engelli kadınların, medyanın kendilerini yansıtmadıklarını düşündükleri görülmektedir. Özdemir'in (2010:158) yapmış olduğu araştırmada, ortopedik engelli kadınların %92,6' sının medyanın ortopedik engelli kadınların sorunlarını yeterince yansıtmadığını düşündüğü, %6,2' sinin yeterince yansıttığını düşündüğü görülmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere araştırmaya katılan kadınların tamamına yakını medyanın ortopedik engelli kadınların sorunlarını yeterince yansıtmadığını düşündüğü anlaşılmaktadır. Yine Özdemir'in (2010:158) araştırmasında ortopedik engelli kadınların medyanın kendilerini nasıl yansıttıkları da sorgulanmıştır. Ortopedik engelli kadınların büyük bölümü; bağımlı, korunmaya muhtaç ve aciz olarak yansıtıldıklarını düşündükleri ortaya çıkmıştır. Benzer şekilde Ergüden'in (2008:104) araştırmasında çıkan bulgularda da araştırmaya katılan engellilerin yaklaşık $\frac{3}{4}$ 'ü medyada engellilerin acıma uyandıracak şekilde ele alındığına inanmakta, kişisel özellikleri yerine engellerinin temel alındığını, yardıma muhtaç birey olarak yansıtıldıklarını ve sorunlarının görmezden gelindiğini belirtmektedir. Bu iki araştırmada çıkan sonuçlarda birbirine benzer veriler sunulmasına rağmen ÖZİDA (2002) Araştırması'na göre, medyada engellilerin istismar edildiğini düşünmeyen engelliler (% 17.9) iken istismar edildiğini düşünen engelliler (% 17.5) olarak gösterilmektedir. Bu sonuç, yapılan araştırmaların sonuçları ile farklılık göstermektedir.

Legadian (1997) ise, başka bir noktaya temas etmektedir. Reklamlarda deterjan satın alırken, bir çocuğa ilaç verirken ya da herhangi bir günlük aktivitede bulunurken görülen engelli bir kadın olmadığına işaret etmektedir (www.independentliving.org/docs1/fadila97.html). Reklamlarda kadınların güzel ve bakımlı olması, şirketlerin satışlarını bu şekilde artıracaklarına olan inanış toplumun engelliye olumsuz bakışının göstergesidir. Reklamlarda engelli kadının gösterilmesi durumunda ise toplumun acıyarak bakacak olması da yadsınamaz bir gerçektir. Ergüden (2008:48) toplumda estetik kaygılarının bulunduğu ve bu nedenle engelli bireyin vücut miti içinde eksik olarak nitelendirildiğine işaret etmektedir. Bu yaklaşımın ise ayrımcı bir toplum yapısını gündeme getirdiğini vurgulamaktadır. Topluma engelli birey nasıl sunulursa toplumun engelliye bakışa da buna göre şekillenecektir. Akdağ'ın (2005:163) da belirttiği üzere insanlar, medyanın engelli kadınlar için sunduğu profilin etkisinde kalmaktadır ve etkilendiği profile göre engelli bireylere yönelik yaklaşım sergilemektedir. Şu halde öncelikle topluma, engellilerin başkalarının yardımına muhtaç şekilde sunulmasının son bulması önem arz etmektedir. Cinsiyetçi yaklaşımlarla toplum tarafından ötekileştirilen engelli kadınların, medya tarafından da aciz, başkalarının yardımına muhtaç olarak gösterilmeleri sonucunda güçlenmelerinin önüne geçilmekte ve dışlanmışlık yaşamaları söz konusu olmaktadır. Medyanın toplumsal tutumlara verebileceği gücü de göz önüne alırsak, toplumun engelli kadınların sorunlarını görmesini sağlayabilecek programların düzenlenmesi, en azından haber programlarında engelli kadınların güçlenmeleri sayesinde yapabileceklerine yer verilmesi, dizi ve filmlerde engelli kadınların güçsüzlüğüne yer vermek yerine fırsat verildiği takdirde yapabileceklerinin sunulması yerinde bir karar olacaktır.

Toplumsal cinsiyete ilişkin açıklamalar arasında kadın olmanın toplumsal rollerini Oppong ve Abu; annelik, eş olma, ev kadınlığı, akrabalık, mesleki, topluluk ve birey olma şeklinde yedi temel rol olarak aşağıdaki içerikte tartışmıştır:

- Annelik rolü, kadının çocuğunu yetiştirmesi ve topluma hazırlaması ile ilgilidir. Aile içinde ve aile dışında çocuğun bakımına ve yetiştirilmesine katkı olsa da, bu konuda asıl görevli kişi topluma göre kadındır.

- Eş olma rolü, toplumun kadından eşini rahat ettirmeyi, onun isteklerini karşılamayı, ona sadık olmayı beklemesidir.
- Ev kadınlığı rolü, kadının aile içinde, evde oynadığı role işaret eder ve toplum kadından evlenmemiş olsa bile ev işleriyle ve evin bakımıyla ilgilenmesini bekler.
- Akrabalık rolü, kadının çeşitli akrabalık pozisyonları içinde oynadığı rollerin toplamıdır. Toplumun akrabalık rolü beklentisi, aile ve akrabalık ilişkilerinin sıkı olduğu toplumlarda daha katı ve daha yapılaşmıştır.
- Mesleki rol, kadının gelir getirici mal ve hizmet üretimine katılması ile oynamaya başladığı roldür. Fakat kadının temel rolü annelik ve ev kadınlığıdır.
- Topluluk rolü, kadının içinde yaşadığı ve aile ile mesleki rolünü gerçekleştirdiği mekanların dışında kalan alanlardaki, örneğin dini gruptaki roller, dernek üyelikleri ve politik örgütlenmelerdeki faaliyet gibi rolleri içerir. Ancak bu da yine kadından beklenen temel rollerden sonra gelmektedir.
- Birey rolü ise, kişinin kişisel gelişimini ve kendini ortaya koymayı içeren; arkadaşlık ilişkileri ve boş zaman faaliyetleri gibi alanları ifade eder. Bu rol de mesleki ve topluluk rolü gibi kadından beklenen temel roller arasında değildir (Oppong ve Abu, 1985;aktaran:Kamanlıoğlu, 2007:160-161).

Bundan sonraki bölümde ataerkil ideolojinin ortopedik engelli bireylerin yaşamlarında yol açtığı ayrımcılık alanlarına yer verilecektir.

2.8. ATAERKİL İDEOLOJİNİN ORTOPEDİK ENGELLİ BİREYLERE YANSIMALARI

Ataerkillik; güç ve yönetimin erkeğe bırakıldığı, erkeğin evde söz sahibi olduğu, kadınının ise ev içinde evli ise çocukları ve eşi ile ilgilenen ve eşine bağımlı, bekâr ise babasına bağımlı ve her iki durumda da ev içi rollerini yerine getiren, erkek tarafından temsil edilen bir varlık olarak görüldüğü bir sistem olarak özetlenebilir. Ataerkil kültürlerde hâkimiyet erkeklerindir ve erkeklere

kadınlardan daha fazla saygı gösterilir. Ecevit, ataerkil ideolojiyi, ataerkil sosyal ilişkiler sistemi içinde, erkekler ve kadınlar arasında hiyerarşi ve eşitsizliğin oluşmasını ve devamını sağlayan düşünceler bütünü olarak tanımlamıştır (<https://kendineaitbiroda.wordpress.com/2009/07/30/kadin-emeginidegersizlestiren-iki-ortak-ataerkillik-ve-kapitalist-piyasa-yildiz-ecevit/>).

Thompson'un (2016:42) da belirttiği üzere ataerkil ideoloji, ailede geleneksel modeli teşvik etmektedir. Evdeki kadın ve anne figürü çocukları büyüten, erkek figürü ise evin başı ve savunucusudur. Erkek çocukların, babanın özelliklerine göre; kız çocukların ise annenin özelliklerine göre büyümeleri beklenir. Toplumda, kız ve erkek çocuklarının aile içinde yetiştirilme tarzlarında farklılık olduğu görülür. Kız çocuklarına güzel ve temiz olma, oturup-kalkma adabı öğretilirken, erkek çocuklarına ise güçlü olmaya ilişkin deneyimler sunulur. Kız çocuklarının eve geç gelmeleri tepkiyle karşılanırken erkek çocuklarının eve geç gelmesi normal karşılanmaktadır. Bu doğrultuda erkek özgür şekilde yaşamaktadır ve kendisini kadının hâkimi olarak görmektedir, kadın ise erkeğe bağımlı olduğuna inandırılmaya çalışılmaktadır. Ataerkil kültürde kadınların bağımlı olduklarına ilişkin genel bilgiye ek olarak engelli kadınların engelli olmaları "bakım ihtiyacı duyan" imajı ile beraber ekstra baskı ve kısıtlamalar yaşamalarına neden olmaktadır (Thompson, 2016:129). Önceleri aile ve akrabalık ilişkileri ile miras konuları üzerinde ayrımcılığa neden olan ataerkil ideoloji, zamanla kadınların ekonomik, sosyal ve siyasi alanlarda da ayrımcılığa uğramalarına neden olmuştur. Berktaş (2004:2-3) ataerkillik ve erkek egemenliğinin, eski Mezopotamya'dan bu yana, farklı toplumsal yapılara eklenerek varlığını sürdürmesini, ataerkil ideolojinin ve kültürün esas olarak erkek-egemen olması, toplumsal bilince kök salmış olan ataerkil tanımların ve davranış kalıplarının kültürden kültüre kuşaklar boyunca pek az sorgulanması, ya da var olan sorgulamaların "tarihe yazılmasının" önlenerek aktarılmasına bağlamıştır. Kadın, doğa ve bedenle özdeşleştirilerek erkeğe göre daha aşağı ve ikincil sayılmıştır. Bu ikincil konum, kadının eksiksiz insan olma hakkını da elinden almış ve kadınlar, yüzyıllar boyunca kendilerine ve başkalarına, eksiksiz insanlığa ulaşabilmek için uğraşmışlardır.

Ataerkil kültürün erkekleri ön plana alması nedeniyle gücü elinde tutmanın da katkısıyla erkekler, kadınları ötekileştirmekten çekinmemiş, kadınların yaşadıkları ayrımcılık sorunları görmezden gelmişlerdir. Beauvoir'in (1993:153) dile getirdiği gibi; erkekler, öteden beri, bütün somut güçleri elinde bulundurmuşlardır, ataerkilliğin başlangıcından bu yana, kadını bağımlı yaşatmanın yararlı olacağına inanmışlar; yasalarını kadınların zararına çıkarmışlardır; böylece kadın, somut olarak, öteki varlık, erkeğe benzemeyen varlık haline gelmiştir. Kadın; çocukluğunda babasının, gençliğinde kocasının, kocasının ölümünden sonra da oğullarının isteklerine göre hareket etmiştir (Arsoy,2011:4). Kadınlara ilişkin bu ötekileştirilmeyi tehlikeli yapan şey, birçok kadının bunu, kadınlığın doğası gereği sunulduğuna inanıp içselleştirmeye başlamasıdır (Bayoğlu, 2010:75). Çünkü cinsiyetçiliğin sebep olduğu sonuçları doğal görmek ataerkil yapıyı güçlendirmektedir (Thompson, 2016:44). Ataerkillik nedeniyle bu denli ayrımcılığın yapıldığı dikkate alınacak olursa ataerkilliğin çözümlenmesinin yapılmasının gerekliliği anlaşılacaktır. Buz'un (2009:64) işaret ettiği gibi üretim, ücretli işler, erkek şiddeti, cinsel ilişkiler, devlet ve kültürde ataerkil ilişkiler çözümlenmesi yapılması çok önemlidir. Çalışma yaşamından başlayarak cinsiyetçi üretim ve istihdam örüntüleri, kadına karşı erkek şiddetine devletler tarafından etkin yanıtlar üretilmemesi, cinsel pratiklerdeki çifte standart, kadının cinselliğini kontrol konusundaki toplumsal uzlaşma kadına yönelik şiddetin gerekçelerini oluşturmakta ve kadınların yaşam hakkının elinden alınması noktasına kadar giden temel insan hakkı ihlallerine yol açabilmektedir. Bu doğrultuda da kadının, aile içindeki ikincil rolü pekiştirilerek iki önemli soruna kaynaklık edilmektedir. Bunlar; 1) Kadın ve ailenin, namusun bekçisi olarak görülmesi ve kadınların konuşamaz, sorunları adına savaşılamaz; kendi iradeleri olmadığı için erkeğin (baba ya da eş) iradesinde bulunan bireyler olarak görülmesi ve 2) Aile içi şiddet, kan davası, namus cinayeti gibi 'feodal erkek' davranışlarını ve erkeğin ailesinin korunmasından, karısının ve çocuklarının davranışlarından sorumlu olduğu inancını pekiştirerek gücü kullanma hakkını erkeğe vermesidir (Sancar, 2004:197-209;aktaran:Hatipoğlu,2008:99).

Ataerkil ideoloji sadece kadınlar için sorun olmakla kalmamaktadır. Erkekler için de sorumluluk duygusuna sebep olmakta ve sorumluluğu kaldıramayan erkekler için de sorun oluşturmaktadır. Ataerkil toplumda, erkeklerin başarılı ve güçlü olmaları gerektiğine ilişkin yaygın bir anlayış söz konusudur. Ailenin geçimini sağlama, eşini ve çocuklarını en iyi koşullarda yaşatma sorumluluğu erkeğe yüklenmiştir. Toplumdan beklenen bu rolleri gerçekleştiremeyen erkeğe karşı çevrenin saygısı azalmaktadır ve erkek kendisine karşı bu saygı eksikliğini yaşamamak adına çalışma sürelerini artırma ya da ek iş bulma yoluna başvurmaktadır. Fiziksel ve duygusal olarak güçlü olması beklenen erkek, duygularını belli etmekten kaçınır ve bastırır. Bu durum ise erkeğin psikolojik sorunlar yaşamasına neden olur.

Thompson (2016:59), cinsiyetçiliğin erkekler için sorunsuz olmadığına, erkeklerin ataerkillik nedeniyle kendilerine yapılan ayrıcalık sonucunda kadınlarla aynı ölçüde olmasa bile acı çektiklerine, duygularının ise ataerkil ideolojinin sebep olduğu basmakalıp eril özellikler nedeniyle sınırlandırıldığına işaret etmektedir. Ataerkil ideoloji nedeniyle erkek olma durumu kadın olma durumundan üstün görülmektedir. Bora'nın (2012:176) ifade ettiği gibi "Erkek gibi kadın" olmak bir övgüken, "kadın gibi erkek" olmak ancak hakaret olarak görülebilir. Şu halde ataerkil ideolojinin sadece kadınları olumsuz etkilemekle kalmadığını, erkekler açısından da olumsuz sonuçlar doğurabildiğini ifade edebiliriz. Kadınların eğitim almaya başlamaları ve istihdamlarının sağlanması ile önyargılar kırılmaya başlanmıştır ancak kadın iş hayatına katılım sağlasa dahi kadın ve erkeğin ev içi rolleri paylaştıklarında ataerkilliğin sonucu olarak kadınların, yemek pişirme, temizlik yapma, çocuklara bakma gibi rolleri üstlenmeleri devam etmektedir. Ataerkil toplumlarda erkek gücü elinde tutar. Kadınlar ise erkeğin gölgesinde ikinci plandadırlar ancak elbette tamamen güçsüz ve bütün haklarından mahrum bırakıldıkları ya da bütün kadınların eşit şekilde ayrımcılığa uğradıkları söylenemez. Çelik (2008:129-130); kadınların, kraliçe ya da başbakan olarak başa geçtiklerine, denetim sahibi oldukları dönemlerinde bulunduğu ancak bu durumların sistemin erkek egemen olduğu gerçeğini değiştirmediklerine; kadınların bu sistem içinde çeşitli yöntemlerle barındırıldıklarına ve bu sistem içerisinde yer alabilmek için ataerkilliğin

belirlediği kuralları benimsemek ve bunlar doğrultusunda davranmak zorunda olduklarına işaret etmektedir. Bu teze konu olan ortopedik engelli kadınların ise herhangi bir engeli bulunmayan kadınlara göre daha fazla ayrımcılığa uğradıkları düşünülmektedir. Ataerkil ideoloji nedeniyle eğitim almasına karşı çıkılan ve bu şekilde istihdam edilmesini de güçleştirilen kadınlar yoksulluk döngüsü yaşamaktadırlar. Engelli kadınlar ise kadın olmaları nedeniyle yaşadıkları ataerkillik sebepli ayrımcılığa ek olarak engelli olmalarının sonucunda ikinci kez ayrımcılığa uğramaktadırlar.

Bhasin (2003:19-20), dilin ataerkil olduğunu, bu yüzden de toplumsal cinsiyete dayalı önyargılar ve eşitsizlikler içerdiğini belirtmektedir. Çoğunlukla erkeklerin cinsel içerikli küfür kelimelerini kullanabildiğine ancak bu sözlerin bir kadın tarafından söylenmesi durumunda dehşete düşüldüğüne dikkat çekmektedir. Hindistan’da “kadın için cennet, kocasının ayakları altındadır” , Bangla’da “ineği ölen adam şanssızdır. Karısı ölen adam şanslıdır” gibi atasözlerinin cinsiyetçi yaklaşımları körüklediğine dem vurmaktadır. Türk toplumunda söylenen bazı atasözlerinde de ataerkil ideolojinin sebep olduğu cinsiyetler arası ayrımın çok net yapıldığını görmek mümkündür. Örneğin, “Oğlan atadan (babadan) öğrenir sofrayı açmayı, kız anadan öğrenir biçki biçmeyi.” atasözünde oğlan çocuğuna ve kız çocuğuna ayrı ayrı görevler yüklenmiştir. Bu görevler de toplumsal cinsiyet rolleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanı sıra babanın oğluna, annenin ise kızına modellik yapması gerektiği de ayrıca vurgulanmaktadır. Öte yandan, “Oğlan doğuran övünsün, kız doğuran dövünsün.” atasözü de ailede oğlan çocuğu doğurmanın önemli olduğu, kız çocuğun ise ailede gereksiz olduğu iletisini içerisinde barındırmaktadır (Özkan ve Gündoğdu, 2011:1140). Ataerkil sistemin bulunduğu toplumlarda bu ve buna benzer ifadelerin toplum içerisinde kullanılması nedeniyle erkeğin kadından üstünlüğü bulunduğu gibi yanlış bir anlayışa neden olmaktadır.

Medyanın yayınları da ataerkilliği destekler niteliktedir. Ataerkil ideolojinin getirmiş olduğu bu ayrımcılığı ortadan kaldırmak için medyanın mevcut düzeninde değişikliğe gidilmesi gerekmektedir. Pira ve Elgün’ün ifade ettikleri gibi medya, ataerkil ideolojinin yeniden üretim aracı olmuştur. Yayınlanan film, reklam, program, diziler de toplumsal cinsiyeti tekrar tekrar üretmektedir. Bu

mecralarda sunulan eril ve dişil rolleri küçüklükten itibaren öğrenmeye başlayan çocuklardan tutun da ev kadınlarına kadar toplumun her türlü sosyal katmanında olan bireyler bu kalıplar içinde yoğrulmaktadır (<http://cim.anadolu.edu.tr/pdf/2004/1130848482.pdf>). şu halde medyanın, ataerkil ideolojinin sebep olduğu cinsiyetçi yaklaşımları “toplumun gerçeği bu” mantığı ile sunmaktan vazgeçip, eşitlikçi cinsiyet bakış açısına uygun yayınların gösterilmesi toplumsal değişime olumlu katkı sağlayacaktır. Öte yandan medyada ataerkil ideoloji nedeniyle kadının erkeğe bağımlı olduğuna ilişkin yaratılan algının varlığına ek olarak engelli kadının korunmaya muhtaç, aciz ve devletten maddi destek beklediklerine ilişkin izlenim oluşturulmaktadır. Bu algının da düzeltilmesi, medyayı ataerkil kültürü tekrar etmekten kurtaracaktır.

Ataerkil ideolojinin sebep olduğu ayrımcılık ve ötekileştirmenin önlenmesi için hukuki çerçeveye caydırıcı cezaların eklenmesi gerekmektedir. Ataerkil ideoloji nedeniyle kadınların cinsel istismara uğraması durumunda mağdur olan kadın olmasına rağmen suçlu bulunan da kadın olarak kabul edilmektedir. Thompson (2016,48-49) ebeveynliğin esasen annelik olarak görüldüğüne işaret etmektedir. Bu nedenle çocuğun korunmasında yaşanacak herhangi bir istismardan kadın sorumlu tutulmaktadır. Erkeğin gerçekleştirdiği cinsel istismar, kadının korumada başarısızlığına bağlanmaktadır ve erkeğin sınırsız cinsellik hakkı nedeniyle haklı bulunması söz konusu olmaktadır. Cinsel istismarın yasal olarak her şekilde yasaklanması ve failin alacağı cezanın arttırılması ile mağduriyetlerin azalacağı düşünölmektedir. Nitekim eskiden tecavüz olaylarında failin mağdur ile evlenmesi durumunda cezada indirimde gidilmekte iken 2004 yapılan düzenleme ile bu durum sona ermiştir. Ancak 16 Kasım 2016 tarihinde Meclis gündemine gelen, kabul edilen ve daha sonrasında gelen tepkiler üzerine komisyona çekilen yasa tasarısına göre 16.11.2016 tarihine kadar yapılan çocuk yaşta evlilikler nedeniyle ceza alanların cezalarının kaldırılması hususu ataerkil ideolojinin sebep olduğu suçu cinsel istismar suçunun devlet tarafından meşrulaştırılmasına neden olacaktır. Bu nedenle komisyona çekilen tasarının tekrar gündeme gelmemesi beklenmektedir. Yiğit’in (2015:150) Niğe ilinde yapmış olduğu çalışmada elde edilen veriler de erken evlilikler ve ataerkil ideolojinin birbiri ile ilintili olduğunu göstermektedir. Erken

evlenen kadınların içerisinde yer aldığı ataerkil düzen ve toplumsal cinsiyet kalıp normları erken evlilikleri yeniden üretmekte, kadınların sınırlandırılmış ve edilgen bir yaşam döngüsü içerisinde eşitsizliklere ve baskılara maruz bırakılmalarına neden olmaktadır. Şu halde yasa koyucuların, ataerkil ideoloji nedeniyle oluşan suçları affetmeleri bir yana, bu suçlara verilen cezaları artırmaları ve eşitlikçi bir sistemi desteklemeleri beklenmektedir.

Ataerkil ideoloji nedeniyle oluşan ayrımcılığı ortadan kaldırmak için yapılacak bir diğer adım ise kadınların güçlendirilmeleri ve yapılan ayrımcılığı görmezden gelip içselleştirmelerini ortadan kaldırmaktır. Bu adıma eşlik etmesi gereken diğer önemli adım ise toplumsal değişimi sağlamaktır. Anaerkil sistem yerini her nasıl ki ataerkil sisteme bıraktıysa ataerkil sistemin getirdiği cinsiyetçi yaklaşımları, önyargıları ve ayrımcılığı ortadan kaldırmak da ataerkil ideolojinin oluşturduğu baskıyla mücadele ederek toplumsal değişimin sağlanması ile mümkün olabilecektir. Bu noktada eşitsiz ilişkilerin ortadan kaldırılması ve kadınların kendi yaşamlarıyla ilgili karar almalarını sağlayacak bir toplumsal değişim gerekmektedir. Ataerkil ideolojiyi destekleyen söylemlerin yerini eşitlikçi söylemlere bırakması da bu toplumsal değişim ile mümkün olabilecektir. Bu noktada kadınların, engelli olup olmamasına bakılmaksızın, eğitim almaları için mevcut politikalarda değişiklikler yapılması gerekmektedir. Kadınların eğitim almaları ile istihdam edilmeleri de kolaylaşacak, yaşamış oldukları yoksulluk döngüsü ortadan kalkacaktır. Bundan sonraki bölümde engelli bireylerin zaman geçirme etkinliklerine yer verilecektir.

2.9. ORTOPEDİK ENGELLİ BİREYLERİN ZAMAN GEÇİRME ETKİNLİKLERİ

Ataerkil toplumlarda kadın erkeğin gölgesinde kalır ve bu toplumlarda “kadının yeri evi” anlayışı egemendir. Bu nedenle yaygın geleneksel kültürde kadından daha çok ev içi rolleri yerine getirmesi beklenmektedir. Bu anlayış ise kadını toplumdan soyutlayarak, engelli kadınların daha çok eve “hapsedilmesine” yol açmaktadır. Engelli kadınların da diğer kadınların çoğu gibi, gelişimsel görevlerini ev içi roller çerçevesinde yerine getirmesi beklenmektedir. Ancak

engelli kadınlara bu görevlerini yerine getirmeleri adına, özel durumlarını dikkate alan destekler sunulmamaktadır. Bu nedenle de engelli kadınlar toplumdan soyutlanmakta ve kendilerini tanıma ve gerçekleştirme fırsatı bulamamaktadırlar (Karataş ve Çıfci, 2010:148). Bundan sonraki bölümde engelli bireylerin yaşadıkları ataerkil ideoloji kaynaklı sorunların çözümü noktasında yapılabilecek sosyal hizmet uygulamalarına yer verilecektir.

2.10. ORTOPEDİK ENGELLİ BİREYLER VE SOSYAL HİZMET UYGULAMALARI

İnsanların yaşam içinde sosyal işlevselliklerini yerine getirebilmeleri ve karşılaştıkları sorunlar ile başa çıkabilmeleri için yeteneklerini geliştirmesi konusunda yardım etmek, bireyin ihtiyaçlarını yeterli ölçüde karşılanmasına olanak veren çevresel koşulları geliştirmek sosyal hizmetin amacıdır (Kut, 1988:14). Kongar'a (1982:1) göre sosyal hizmet, insanı ve toplumu konu alan bir meslek ve disiplindir. İnsanın ve meydana getirdiği toplumların sorunlarına yönelmiştir. Amacı, bu sorunları belirlemek ve çözümlerine yardımcı olmaktır. Sosyal hizmetin danışmanlık, kaynak yönetimi ve eğitim işlevleri bulunmaktadır. Sosyal hizmet uzmanları danışmanlık işleviyle, problemlerinin çözümü için bireyleri güçlendirir, örgütsel gelişmeyi destekler, araştırma yaparak program ve politika geliştirir. Kaynak yönetimi işleviyle, bireyleri kaynaklarla bağlantılandırır, kaynak geliştirmek için gruplar ve organizasyonlar arasında ilişki ağı oluşturur. Değişimi başlatır ve sürdürür, toplum hizmetlerini devreye sokar. Eğitim işleviyle ise, eğitsel programlar sağlar ve bilgi işleme sürecini hızlandırır, personelin gelişimini sağlar, eğitim yoluyla sosyal sorunlar ve sosyal hizmetler hakkında toplumu bilgilendirir (Duyan, 2003:16). Thompson (2013:24-26) ise sosyal hizmeti, refah devletlerde “yama vurmaya yarayan” bir sistem ve sosyal politikadaki boşluklar ya da başarısızlıklar nedeniyle oluşan sorunları temizleyen bir süpürme işlemi olarak görmektedir. Sosyal hizmet uzmanlarının ise iki ateş arasında bulduklarına işaret etmektedir ve sosyal hizmet uzmanlarını, “toplum”un yurttaşlarına karşı başarısız olduğu durumlarda devreye girmesi beklenen kişiler olarak tanımlamıştır.

Kut, (1988:11-12) sosyal hizmetin hedef gruplarını topluma üretken olarak katılamayan, toplumsal işlevselliğini yerine getiremeyen, toplumla bütünlüğü engellenen ya da bu unsurları yerine getirebilmek için zorlanan nüfus olarak sıralamaktadır. Kut'un işaret ettiği gruplar arasında yer alan engelliler, toplumsal kaynaklara erişim noktasında sıkıntı yaşamaktadırlar ve ayrımcılığa maruz kalmaktadırlar. Örneğin istihdam alanında engelli bireyler ayrımcılık yaşamaktadır. Engelli bireylerin istihdam konusunda yaşadıkları ayrımcılığı sonlandırmak için öncelikle işverenlerin önyargılarını ortadan kaldırmak gerekmektedir. Bu noktada sosyal hizmetin grup ve toplumla çalışmaları işverenlerin bilinçlendirilmeleri noktasında önem arz etmektedir. Toplumda engellilere yönelik olumsuz bir bakış açısı ve engellilere yönelik fırsat eşitsizliği bulunmaktadır. Benzer ayrımcılık kadınlar içinde söz konusudur. Ataerkil ideoloji nedeniyle kadınlar cinsiyet ayrımcılığına uğramaktadır ve toplumsal kaynaklara erişim noktasında hem engelliler hem de kadınlar eşitsizlik yaşamaktadır. Bu noktada özellikle engelli çocuğa sahip ailelerin farkındalıklarını artırıcı müdahale yöntemlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Sosyal hizmet uzmanlarının "toplumsal cinsiyet" ve "eğitimde fırsat eşitliği" konularında topluma eğitim vermeleri önem arz etmektedir. Böylelikle ailelerin kız çocuğu ile ilgili ataerkil ideolojinin sebep olduğu cinsiyetçi düşüncelerinin değiştirilmesi sağlanmış olacaktır.

Buz (2009:64),sosyal hizmet uygulamasını ataerkillikle bağlantılı sorunları yaşayan kadınların sorunlarının çözümlenmesini güç analizi, baskının kökenini kavrama, yapısal faktörlere başvurarak açıklayan ve müdahalelerini bu anlamda "güçlendirme" temeline oturtan bir uygulama olarak tanımlamıştır. Benzer şekilde Thompson (2016:46); ailenin ataerkil kültürün izlerini taşımasının, çocuk yetiştirme usulünün cinsiyete özgü olmasının, kadınların ayrımcılığa uğramasının toplumda "normal" olanı karşılandığına bu nedenle sosyal hizmet uzmanlarının "normallik" kavramına eleştirel şekilde yaklaşmaları gerektiğine ve bireylerin güçlendirilmeleri gerektiğine işaret etmektedir.

Engelliler için gerekli olan sosyal desteği aile üyeleri, yakın arkadaşları ve meslek sahibi kişiler sağlar. Meslek sahibi kişiler arasında sosyal hizmet uzmanları da yer almaktadır. Sosyal hizmet uzmanları engellilere yardımcı

olduğu kadar, ailelerine de yardımcı olur (Erkan, 2003:34). Sprague ve Heyes (2000:676), ayrımcılığı ortadan kaldırmak için öncelikle bireylerin kendi kaderlerini tayin etmelerinin önünü açmak ve sosyal çevreleri aracılığı ile güçlendirilmelerini sağlamak gerektiğine işaret etmektedirler. Sosyal hizmet uzmanları, ailenin ve engelli bireyin sosyal destek sisteminden faydalanmaları ve sosyal hayata uyumlarının sağlanması noktasında yardımcı olarak onlara psikolojik destek sağlar. Aynı zamanda ailelerin ve engelli bireylerin güçlendirilmelerine katkı sağlar. Sosyal hizmet uzmanının ailelere yönelik yapacağı müdahaleler önemlidir. Engelli aileleri çocuklarının engelinden ötürü kendilerini suçlu hissedebilmektedir. Sosyal hizmet uzmanı, psikolojik destek sağlayarak ailenin bu duygularını ortadan kaldırmaya çalışır. Diğer yandan engelli aileleri zaman zaman çocuklarına karşı aşırı koruyucu bir yaklaşım geliştirmektedir. Bu noktada da engelli bireyin sorumluluk duygusunu geliştirmek için bu tutumlarından vazgeçmeleri için aileler ile görüşmeler yapılması da sosyal hizmet uzmanının bir başka görevi olarak gösterilebilir.

Engelli ile ailesine sağlamış olduğu desteğin yanı sıra toplumun engellilik olgusu hakkında bilgi sahibi olmasına ve bilinçlendirilmesine yönelik çalışmalar yapar. Engelli bireylerin toplum içinde ayrımcı, olumsuz tutum ve davranışlara maruz kaldıkları bilinmektedir. Bu noktada sosyal hizmet uzmanının, öncelikle toplumun önyargılarını ortadan kaldırmaya yönelik bilinçlendirme faaliyetleri düzenleme, ayrıca ailenin ve engelli bireyin sosyal hayata uyumlarının sağlanması noktasında yardımcı olarak onlara psikolojik destek sağlama görevleri bulunmaktadır. Thompson (2016:140) ayrımcılık karşıtı uygulamalar geliştirmek isteyen sosyal hizmet uzmanlarının, toplumsal değişimi sağlamak için bireyi anlamakla kalmayıp, toplumun birey üzerindeki etkisinin önemini de göz önünde tutmak zorunda olduklarına işaret etmektedir. Bireyin kim olduğundan çok bireyin sosyal çevresi ve baskıya ne ölçüde rastladığı daha önemlidir. Toplum ile engellinin bütünleşmesi ancak bu şekilde çalışmalar ile mümkün olacaktır. Öte yandan engelli kadınların, engelli erkeklere nazaran daha fazla ayrımcılığa uğradıkları düşünülmektedir. Engelli kadınların toplumla bütünleşmeleri ve uğradıkları ayrımcılığın ortadan kaldırılması için toplumun bilinç düzeyinin artırılması ve engelli kadınları güçlendirici çalışmalar yapılması

noktasında sosyal hizmet uzmanlarına büyük görev düşmektedir. Güçlendirme yaklaşımı; çoğulcu demokrasi ve insan hakları kültürünü temel almaktadır. Kısıtlı yaşam koşullarından daha güçlü yaşam koşullarına doğru gelişme hedeflenir ve engelli insanların özgürlüğünün gerçekleştirilmesi amaçlanır. Engelli bireylerin kendi kaderlerini tayin etmelerinin gerçekleştirilmesi ve daha iyi bir yaşam kalitesine ulaşmaları hedeflenir (Cılga, 2001:80-81). Güçlendirme yaklaşımı, hastalık kavramı yerine “iyi durumda olma” kavramını; “yetersizlik” kavramı yerine ise “yetenek” ve “kabiliyet” kavramlarını ön plana çıkarır (Özdemir, 2010:54). Sosyal hizmet uzmanı, güçlendirme yaklaşımı uygularken, müracaatçının güçlerine odaklanıp erişebileceği kaynaklar hakkında onu bilgilendirmesi beklenmektedir. Güçlendirme yaklaşımında müracaatçının güçlü yanları ortaya koymak önem arz etmektedir. Güçler perspektifinde, müracaatçının ve çevresinin güçleri ortaya konarak müracaatçıyı suçlamanın önüne geçilir, müracaatçının motivasyonunun güçler üzerinde odaklanmaktan kaynaklandığı göz önüne alınır ve müracaatçı ile SHU arasında işbirliğine dayanan bir ilişki geliştirilir (Şahin, 2001:63). Thompson’un (2016:138) da belirttiği üzere güç ve baskı (ezme) birbiri ile bağlantılı kavramlardır. Bu nedenle sosyal hizmet uzmanları, Buz’un (2009:63) da işaret ettiği gibi kadınların güçlendirilmeleri noktasında gücü üreten, elinde tutan baskıcı yapıların cinsiyetçi bir şekilde yapılandırıldığının farkında olmalı ve sorunlara yaklaşırken bu arka planı göz önünde tutmalıdır.

Gutierrez ve Lorraine, engelli kadının güçlendirilmesi ile ilgili sosyal hizmet uzmanının hareket ilkelerini şu şekilde sıralamışlardır;

- Engelli kadının yaşamında yer alan baskıların farkında olması ve bu baskıları kabul etmesi gerekmektedir.
- Sosyal hizmet uzmanının savunucu, destekleyici, değiştirici, eyleme geçirici, model oluşturucu gibi rolleri vardır.
- Bireysel ve günü birlik çözümler yerine, engelli kadınların bir araya gelebilecekleri ve toplumsal değişmeyi yaratabilecek çalışmalar yapılması gerekmektedir.

- Engelli kadının, fiziksel ve duygusal güçlerinin farkına varması ve bu gücü hissederek yaşayabilmesine olanak sağlayacak şekilde teşvik edilmesi gerekir. Bunun yanında engelli kadına öz saygısını kazanması için fırsat verilmelidir.

- Engelli kadının güçlendirilmesi güvenli bir çevre ile ilişkilidir. Bu çevre engelli kadının kendine inanması, kendisi ile ilgili farkındalık kazanması ve bunları konuşabilmesi için teşvik edici olmalıdır (Guttierrez ve Lorraine,1998:28- 50; aktaran:Özdemir, 2010:55). Engelli kadınların güçlendirilmesi için Guttierrez ve Lorraine'nin işaret ettiği gibi toplumsal değişim ve engelli kadının gücünün ve erişebileceği kaynakların farkına varması gereklidir. Sosyal çevrede yer alan kaynaklar fırsata çevrilmelidir. Toplumun engelli ile vakit geçirmesi ile tanınması, toplum ile engelli bireyin bütünleşmesi sağlanabilecektir. Ancak bu çalışmaları gerçekleştiren sosyal hizmet uzmanları, Thompson'un (2016:152) da belirttiği üzere çalışılan bölgede geçerli olan ulusal, bölgesel, dilsel konularına gereken özeni göstermek zorundadır. Aksi takdirde güçsüzleştirmeyi azaltmak yerine "kültürel hegemonya" baskısına katkıda bulunacaktır.

Bu çalışmada ortopedik engelli kadınlar ve erkekler ile yapılan derinlemesine görüşmeler neticesinde ataerkil ideoloji ve toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde engelli bireylerin yaşamış oldukları ataerkil ideoloji kaynaklı ayrımcılığı ortaya koymak hedeflenmektedir. Böylece bu alanda çalışan meslek elemanları da birey, grup ve toplum düzeyinde yapılması gerekenlere ilişkin farkındalıklarını geliştireceklerdir.

3.BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Araştırmada ortopedik engelli kadınların yaşadıkları problemin toplumsal cinsiyet kavramı ile ilişkilendirilerek araştırılması amaçlanmaktadır. Ortopedik engelli bulunan kadınların yaşadıkları problemlerin var olduğu biçimde belirlenmesi ve bunları etkileyen etmenlerin ortaya konulmasının amaçlandığı araştırma, nitel yöntem ile gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir şekilde ortaya konulmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek 2008:39). Nicel araştırmada istatistiksel veri analizi kullanılırken, nitel araştırmada insanların olaylara ne tür anlamlar yükledikleri, diğer bir deyişle olayları nasıl niteledikleri sorusuna cevap aranmaktadır (Dey, 1993; aktaran:Özdemir,2012:326). Karataş'ın (2015:65), belirttiği üzere nitel araştırma, nicel araştırmalara “duygu” ve “doku” ekler. Bu doğrultuda nitel araştırmalarda bireylerin deneyimlerine odaklanılmaktadır. Strauss ve Corbin de (1990;aktaran:Özdemir, 2012:325) nitel araştırmayı insanların yaşam tarzlarını, öykülerini, davranışlarını, örgütsel yapıları ve toplumsal değişmeyi anlamaya dönük bilgi üretme süreçlerinden biri olarak tanımlamaktadırlar. Nitel yöntem sayesinde ataerkil ideoloji doğrultusunda belirlenen toplumsal cinsiyet rollerinin ortopedik engelli kadın ve erkekler tarafından ne şekilde deneyimlendiği ve ortopedik engelli kadın ve erkeklerin cinsiyetçi yaklaşımlar nedeniyle ortaya çıkan sorunlarla nasıl başa çıktıkları anlamlandırılmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda, araştırmada 10 ortopedik engelli kadın ve 10 ortopedik engelli erkek ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır.

3.2. ÇALIŞMA EVRENİ

Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2013 yılı istatistiklerine göre Türkiye nüfusu 76.667.864'tür. Çorum'un nüfusu ise 532.080'dir. Türkiye İstatistik Kurumu Nüfus Konut Araştırması 2011 verilerine göre Türkiye'de en az bir engeli olan 4 milyon 882 bin 841 kişi bulunmaktadır. Bu engellilerin nüfus yoğunluğuna göre sıralanması durumunda Çorum yüzde 11, 93 oranıyla iller arasında ikinci sırada görünmektedir (<http://corumtime.com/corumda/>). Bu araştırmanın çalışma evreni Çorum ilinde ikamet eden ortopedik engelli kadınlar ve ortopedik engelli erkeklerdir. Çorum'un seçilmesinde, şehrin nüfusuna oranla Türkiye ortalamasından fazla engelli bulunması ve Çorum'da ataerkil toplum özelliklerinin belirgin şekilde yer alması etkili olmuştur. Çorum'da engellilerle ilgili hizmet veren kamuya ait yedi kuruluş vardır. Bunlar; Çorum Belediyesi Tesisler Müdürlüğü'ne bağlı olarak hizmet veren Engelli Eğitim Merkezi, Çorum Belediyesi Tesisler Müdürlüğü Engelli Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü'ne bağlı olarak hizmet veren Engelsiz Yaşam Merkezi ve Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı olarak hizmet veren dört okul bulunmaktadır. Çorum Belediyesi Engelli Eğitim Merkezi 2014 yılı Şubat ayında faaliyete geçmiştir, 18 yaş ve üzeri tüm engel gruplarına yönelik gündüzlü hizmet veren bir kuruluştur. Bu kuruluş aynı zamanda Belediye'nin Engelli Koordinasyon Merkezi olarak da hizmetlerini yürütmektedir. İlgili merkezde Nisan 2017 itibari ile toplam 350 kayıtlı engelli bulunmaktadır. Merkezde danışmanlık, mesleki eğitim, medikal hizmet ve ihtiyaç türüne göre farklı hizmetler sunulmaktadır. Örneklem yöntemi olarak, amaçlı örnekleme yönteminden benzeşik örneklem türü seçilmiştir. Örneklem, 18 ve üzeri yaş diliminde olan, Çorum'da ikamet eden Çorum Belediyesi Tesisler Müdürlüğü Engelli Eğitim Merkezi'ne Ocak 2017 tarihi ve öncesinde kayıt yaptırmış 10 ortopedik engelli kadın ve 10 ortopedik engelli erkektir. Örneklem 18 ve üzeri yaş dilimindeki ortopedik engelli kadınlar ve erkeklerden seçilmesinin nedeni; ilgili merkezde verilen mesleki eğitim hizmetlerden yararlanmak için bireyin 18 yaş ve üzerinde olmasının gerekmesidir. Görüşmecileri tanımlayıcı bulgular aşağıdaki gibidir.

Görüşme 1, 30 yaşında, erkek, bekâr ve ilköğretim mezunudur. Açık öğretimden lise eğitimine devam etmektedir. Annesi ile birlikte ikamet etmektedir. Engeli, doktor hatasından kaynaklanmaktadır.

Görüşme 2, 38 yaşında, erkek, bekâr ve lise mezunudur. Annesi ve babası ile birlikte ikamet etmektedir. Doğuştan ortopedik engellidir.

Görüşme 3, 44 yaşında, erkek, evli ve lise mezunudur. Evliliğinden iki çocuğu olmuştur ve halen eşi ve iki çocuğu ile birlikte ikamet etmektedir. 16 yıl önce trafik kazası sonucu ortopedik engelli olmuştur.

Görüşme 4, 21 yaşında, erkek, bekâr ve ilköğretim mezunudur. Açık öğretimden lise eğitimine devam etmektedir. Annesi, babası ve ağabeyi ile birlikte ikamet etmektedir. Doğuştan ortopedik engellidir.

Görüşme 5, 22 yaşında, erkek, bekâr ve lise mezunudur. Annesi, babası ve erkek kardeşi ile birlikte ikamet etmektedir. Doğuştan ortopedik engellidir.

Görüşme 6, 24 yaşında, erkek, bekâr ve lise mezunudur. Annesi ve üç erkek kardeşi ile birlikte ikamet etmektedir. Doğuştan ortopedik engellidir.

Görüşme 7, 25 yaşında, erkek, bekâr ve lise mezunudur. Annesi ve babası ile birlikte ikamet etmektedir. Doğuştan ortopedik engellidir.

Görüşme 8, 22 yaşında, erkek, bekâr ve lise mezunudur. Annesi ve babası ile birlikte ikamet etmektedir. Doğuştan ortopedik engellidir.

Görüşme 9, 30 yaşında, erkek, bekâr ve ilköğretim mezunudur. Açık öğretimden lise eğitimine devam etmektedir. Annesi ve babası ile birlikte ikamet etmektedir. Doğuştan ortopedik engellidir.

Görüşme 10, 37 yaşında, erkek, bekâr ve ilköğretim mezunudur. Açık öğretimden lise eğitimine devam etmektedir. Annesi, erkek kardeşi ve kardeşinin eşi ile birlikte ikamet etmektedir. Doğuştan ortopedik engellidir.

Görüşme 11, 22 yaşında, kadın, bekâr ve lise mezunudur. Annesi ile birlikte ikamet etmektedir. Doğuştan ortopedik engellidir.

Görüşme 12, 21 yaşında, kadın, bekâr ve lise mezunudur. Annesi, babası ve kardeşi ile birlikte ikamet etmektedir. Doğuştan ortopedik engellidir.

Görüşme 13, 21 yaşında, kadın, bekâr ve ilköğretim mezunudur. Annesi, babası ve ağabeyi ile birlikte ikamet etmektedir. Doğuştan ortopedik engellidir.

Görüşme 14, 27 yaşında, kadın, bekâr ve lise mezunudur. Annesi, babası ve iki kardeşi ile birlikte ikamet etmektedir. Doğuştan ortopedik engellidir.

Görüşme 15, 33 yaşında, kadın, bekâr ve ilköğretim mezunudur. Daha önce bir evlilik yapmış ve iki ay sonrasında boşanmıştır. Annesi ve üvey babası ile birlikte ikamet etmektedir. Doğuştan ortopedik engellidir.

Görüşme 16, 25 yaşında, kadın ve bekârdır. Açık öğretimden ilköğretime devam etmektedir. Annesi, babası ve erkek kardeşi ile birlikte ikamet etmektedir. Doğuştan ortopedik engellidir.

Görüşme 17, 20 yaşında, kadın, bekâr ve ilköğretim mezunudur. Annesi, babası ve erkek kardeşi ile birlikte ikamet etmektedir. 16 yaşında geçirmiş olduğu bir kaza sonucunda ortopedik engelli olmuştur.

Görüşme 18, 20 yaşında, kadın, bekâr ve ilköğretim mezunudur. Açık öğretimden lise eğitimine devam etmektedir. Annesi, babası ve üç kardeşi ile birlikte ikamet etmektedir. Doğuştan ortopedik engellidir.

Görüşme 19, 24 yaşında, kadın, bekâr ve ilköğretim mezunudur. Açık öğretimden lise eğitimine devam etmektedir. Annesi, babası, kız kardeşi ve dedesi ile birlikte ikamet etmektedir. Doğuştan ortopedik engellidir.

Görüşme 20, 28 yaşında, kadın, bekâr ve lise mezunudur. Annesi ve babası ile birlikte ikamet etmektedir. Doğuştan ortopedik engellidir.

3.3. VERİ TOPLAMA ARACI VE SÜRECİ

Araştırma verileri, araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formuna bağlı kalınarak ortopedik engelli kadın ve erkekler ile yüz yüze yapılan görüşmeler sonucu toplanmıştır. Araştırma bulgularını elde etmek üzere bir adet veri toplama aracı kullanılmıştır; bu da araştırmacı tarafından geliştirilen, araştırmacının amaçlarına uygun olarak ortopedik engelli kadınların ve erkeklerin kendilerini ifade edebilmelerine imkân sağlayan yarı yapılandırılmış

görüşme formudur. Nitel araştırma yönteminin uygulandığı bu araştırmada derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Derinlemesine görüşme tekniği, araştırılan konunun bütün boyutlarını kapsayan, daha çok açık uçlu soruların sorulduğu, cevaplarında detaylı olduğu, katılımcı ile yüz yüze görüşmelerin gerçekleştirildiği bir uygulamadır (Tekin 2006: 101). Bu yöntem ile katılımcı kendisini birinci elden ifade edebilme fırsatı edinirken araştırmacı da görüşme yaptığı kişilerin anlam dünyalarını, bakış açılarını, içinde buldukları özel durumlara ait duygu, düşünce ve tecrübelerini yine onların ifadeleri aracılığıyla derinlemesine anlama imkânı elde eder (McCracken 1998:9 aktaran:Tekin 2006: 102). Araştırma hakkında ortopedik engelli bireylere bilgi verilmiş, araştırmaya katılma hususunda gönüllü olmaları durumunda görüşme için gün belirlenmiş ve görüşmeye rızasıyla katıldığını beyan eden “Onam Formu” görüşmeye başlamadan önce okunarak karşılıklı imzalanmıştır. Araştırmanın yapılabilmesi için Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonundan onay alınmıştır. Görüşmeler, 15.01.2017-15.02.2017 tarihleri arasında 10 ortopedik engelli kadın ve 10 erkek ile yapılmıştır. Araştırmanın görüşmeleri, Çorum Belediyesi Engelli Eğitim Merkezi sosyal servis odasında gerçekleştirilmiştir. Katılımcılarla yapılan görüşmeler 1 ay sürmüştür. En uzun görüşme 1 saat 25 dakika, en kısa görüşme ise 40 dakika sürmüştür. Verilerin analizi noktasında araştırma kapsamında toplanılan tüm bilgi ve değerlendirmeleri bütüncül bir yaklaşım çerçevesinde ele alabilmek amaçlanmıştır. Araştırma kapsamında gerçekleştirilen her türlü gözlem ve derinlemesine görüşme dökümleri arasında ilişki kurulabilmesi için MAXQDA nitel veri analiz programından yararlanılmıştır. Bu kapsamda derinlemesine görüşmeler esnasında yapılan gözlemler ve görüşmeler ile elde edilen veriler MXQDA programı yardımıyla yorumlanmıştır. Aynı zamanda araştırmanın kuramsal çerçevesi tekrar tekrar okunarak elde edilen veriler ile kuramsal bilgiler arasında bağlantılar kurulmuştur.

4.BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

Araştırmada elde edilen verileri daha iyi analiz etmek için öncelikle araştırma alanında geçerli olan toplumsal cinsiyet normlarından bahsedilecektir. Böylece araştırma kapsamında deneyimlerine odaklanılan ortopedik engelli kadın ve erkeklerin içerisinde yer aldıkları sosyal, ekonomik ve kültürel yapı anlaşılabilir olacaktır.

Çorum'da ataerkil toplum özellikleri belirgin şekilde yer almaktadır. Şenol ve Yıldız'ın 2012 yılında Çorum ili ve kırsalındaki kadınların sosyo-kültürel ve ekonomik yapılarını incelemek amacıyla gerçekleştirdikleri çalışmada ortaya çıkan sonuçlardan anlaşılacağı üzere Çorum'da, ataerkil toplumlarda görülen düşüncelerin hüküm sürdüğü, kadınların erkeklere göre ikinci planda kaldıkları anlaşılmaktadır. İlgili araştırmada kadınların evlilik şekilleri ile ilgili soruya vermiş oldukları cevaplara bakıldığında, % 80,4'ünün görücü usulü ile evlendiği dikkat çekmektedir. Bu durum, Çorum'da geleneksel kültürün hüküm sürdüğünü göstermektedir. Bilindiği gibi geleneksel kültürün hâkim olduğu sosyo-kültürel yapılarda görücü usulü ile yapılan evlilikler daha yaygındır (Şenol ve Yıldız, 2012: 54-55). Öte yandan Çorum'da yaşayan kadınların, eşleri olmadan yaşayamayacaklarını, eşlerinin hayatlarındaki her şeyi düzenlediğini, kendilerinin sadece ev içi işleri yaptığını, eşleri olmasa çocuklarının onların sözlerini dahi dinlemeyeceğini düşündükleri görülmektedir. Bu şekilde düşünen kadınların oranının %70,8 olduğu görülmektedir(Şenol ve Yıldız, 2012: 72). Araştırmada elde edilen bulgulara göre Çorum'da yaşayan kadınların eğitim seviyeleri de düşüktür. Araştırmaya katılan kadınların %18,9'u okur-yazar değildir(Şenol ve Yıldız, 2012: 80-82). Bu durum, Çorum'da yaşayan ailelerde, kadınların eğitim almalarına karşı oldukları ve "kız çocuğu okumaz, kendini idare edecek kadar okusun yeter" gibi düşüncelere sahip oldukları şeklinde yorumlanabilir. Bu nedenle Çorum'da toplum içerisinde cinsiyetçi yaklaşımların yer aldığı ve yaygın olduğu araştırmalarla da kanıtlanmıştır. Bu noktada

Çorum'da "ataerkil" bir cinsiyet rejiminin etkin olduğu ve erkeğin belirleyici, kadının ikincil bir konumda olduğu söylenebilir.

Araştırmada elde edilen verilerde de '*kız kısmı okumaz, kadının yeri evidir*' anlayışının bölgede devam ettiği ve toplumsal cinsiyet düzeninin de bu doğrultuda şekillendiği anlaşılmaktadır. Bu durum ise kadınların eğitim durumlarını, istihdamlarını, aile ve evlilik hayatlarını etkilemekte, ayrımcılığa uğramalarına neden olmaktadır. Kadının, engelli olması durumunda ise bu ayrımcılık daha da artmaktadır.

Bu araştırmada, ataerkil ideolojinin sebep olduğu ayrımcılığın ortopedik engelli kadın ve erkekler tarafından ne şekilde deneyimlendiği ortaya konacaktır. Araştırmada elde edilen veriler altı ana bölümde ele alınmış ve yorumlanmıştır. Birinci bölüm, "Tanıtıcı Bulgular" bölümüdür. Bu bölümde araştırmaya katılan ortopedik engelli kadın ve erkeklerin kişisel özelliklerine ve engellerine yönelik özelliklere ilişkin bulgular yorumlanmıştır. İkinci bölümde, araştırmaya katılan ortopedik engelli kadın ve erkeklerin engelli olmaya ilişkin deneyimleri yer almaktadır. Üçüncü bölümde, araştırmaya katılan ortopedik engelli kadın ve erkeklerin eğitim, istihdam ve iş yaşamı, aile ve evlilik yaşamı ile ayrımcılıkla ilgili yaşadıkları sorunlar ele alınmış ve bunlara ilişkin analizlere yer verilmiştir. Dördüncü bölümde ise ortopedik engelli kadın ve erkeklerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin deneyimleri ile bu deneyimlere ilişkin analizler bulunmaktadır. Beşinci bölümde, ortopedik engelli kadın ve erkeklerin yaptıkları gündelik işlere ilişkin bulgular yorumlanacaktır. Altıncı bölümde ise, araştırmaya katılan ortopedik engelli kadın ve erkeklerin devletten beklentileri sunulmuştur.

İzleyen bölümde deneyimlerine odaklanılan ortopedik engelli kadın ve erkeklerin özellikleri yer almaktadır.

4.1.TANITICI BULGULAR

Görüşmeler, 15.01.2017-15.02.2017 tarihleri arasında 10 ortopedik engelli kadın ve 10 erkek ile yapılmıştır. Ortopedik engellilerin büyük çoğunluğu doğuştan ortopedik engellidir. Erkeklerden 2'si kadınlardan ise 1'i sağlıklı iken

sonradan ortopedik engelli olmuşlardır. Görüşme yapılan ortopedik engelli bireylerin büyük çoğunluğu (erkeklerden 7 kişi, kadınlardan 9 kişi), 20-30 yaş aralığındadır. 30 yaş ve üzerinde ise 3 ortopedik engelli erkek, 1 ortopedik engelli kadın bulunmaktadır.

Ortopedik engelli erkeklerin büyük çoğunluğu bekârdır ve sadece bir kişi evlidir. Bekâr olan ortopedik engelli erkeklerin büyük çoğunluğu evlenmeyi düşündüğünü ancak öncelikle iş bulması gerektiğini ifade etmiş, evlenmeme sebebi olarak da iş bulmadan evi geçindiremeyeceklerine inanmalarını göstermişlerdir. Daha önce çalışma hayatında bulunan ortopedik engelli erkeklerin sayısı ile hiç çalışmayanların sayısı eşittir. Çalışmalarının sebeplerini ise iş yerlerinin fiziksel koşullarının uygun olmaması ve ailelerinin istememesi olarak göstermektedirler. Ortopedik engelli erkeklerin 6'sı liseden mezun, 4'ü de ilköğretim mezunu ve açık öğretimden liseye devam etmektedir.

Ortopedik engelli kadınlardan sadece bir kişi daha önce evlilik yapıp kısa bir süre sonra da bu evliliği sonlandırmış olup diğerleri bekârdır. Bekâr olan ortopedik engelli kadınların yarısı evlilik yapmayı düşünmediklerini dile getirmişlerdir. Evliliği istememe sebepleri olarak da ailelerinin izin vermemesi, toplumda evi idare edemeyeceklerine inanılması ve yaşlarının küçük olması gibi gerekçeler göstermişlerdir. Evliliği isteyenler ise evlenecekleri kişinin de engelli olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Ortopedik engelli kadınların büyük çoğunluğu çalışma hayatında bulunmuştur. Ancak bu çalışanların yarısı evde el işi yaparak yaptığı ürünleri çevresindeki insanlara satmaya çalışmaktadır, diğer yarısı ise kısa süreli şekilde çalışmış ve sonrasında işten çıkartılmıştır. Çalışmama sebepleri ise iş yerlerinin fiziksel koşullarının uygun olmaması ve ailenin istememesi olarak görülmektedir. Ortopedik engelli kadınların 4'ü liseden mezun, 2'si ilköğretim mezunu ve açık öğretimden liseye devam etmektedir. 3 kişi ilköğretim mezunudur. 1 kişi ise örgün eğitime hiç dâhil olmamıştır. Ortopedik engelli kadınların büyük çoğunluğu eğitimlerini açık öğretim kanalıyla tamamlamış veya eğitimlerine açık öğretimde devam etmektedir.

4.2.KATILIMCILARIN ENGELLİ OLMAYA İLİŞKİN DENEYİMLERİ

Türkiye’de cinsel yönelim gruplarına, kadınlara, engellilere ve yaş gruplarına karşı ayrımcılığa yol açacak düzeyde yaygın önyargılar vardır (Çayır, 2013:10). Her insanın çeşitli önyargıları bulunmaktadır ve toplumda bu önyargılar doğrultusunda ayrımcılık yapılmaktadır. Önyargıların nedenleri anlaşılıp uygun müdahalelerde bulunulabilirse, tamamen yok edilemese bile çok ciddi derecede azaltılabileceğine işaret edilmektedir (Paker, 2013:44). Yapılacak olan bu müdahalenin ise toplumsal değişme ile mümkün olacağı düşünülmektedir. Engelli bireylerin toplum tarafından ötekileştirilmeleri nedeniyle toplumsal kaynaklara erişmekte güçlük çektikleri bilinmektedir. Araştırmaya katılan ortopedik engelli kadın ve erkeklerin bu güçlükleri ne şekilde deneyimledikleri bu bölümde analiz edilmiştir. Ortopedik engelli erkekler, fiziksel çevrenin kendileri için uygun şekilde düzenlenmemesi nedeniyle deneyimledikleri ayrımcılıktan ve toplumun ötekileştirici bakışlarından duydukları rahatsızlıktan bahsetmişlerdir. Ortopedik engelli kadınlar ise kadın olmaları nedeniyle yaşadıkları ayrımcılıklardan bahsetmişlerdir.

4.2.1. Ortopedik Engelli Kadınların Deneyimleri

Toplumun ötekileştirici tutumları ve engelli kadınları rahatsız eden bakışları bulunmaktadır ve bu durum kadınların kendilerini toplumdan geri çekmelerine yol açabilme riski yaratmaktadır. Osunluk ve Uğurlu’nun (2005:410) işaret ettiği üzere kadın ve engelli bireylerin yaşadıkları sorunları, engelli kadınlar iki kat fazla yaşamakta, hem engelli olmanın getirdiği ön yargı ve engellerle, hem de kadın olmanın getirdiği olumsuzluklarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Benzer şekilde araştırmaya katılan ortopedik engelli kadınlar da hem engelli hem de kadın olmaları nedeniyle yaşadıkları çeşitli ayrımcılıklardan bahsetmektedirler. Araştırmaya katılan ortopedik engelli kadınların yaşadıkları deneyimler şu şekildedir;

“Okula gittim dışlandım, çarşıya gidip gezmek istiyorum ama yalnız göndermiyor ailem. İşe gireyim diyorum çevre güvensiz diyorlar. Her

şeyden bir engel çıkıyor önümüze. Sokaklar kadınlar için uygun değilmiş. O ne demekse.” (Görüşme 12, kadın, 21 yaşında, bekâr, ilköğretim mezunu)

”Beni en çok etkileyen, kimden duyduğumu söylemek istemiyorum ama “kız başına ne işin var sokakta, evinde otur” sözü oldu. Sokaklar bile engelleniyor bizden.” (Görüşme 20, kadın, 28 yaşında, bekâr, lise mezunu)

Engelli bireylerin toplum tarafından ötekileştirilmeleri nedeniyle toplumsal kaynaklara erişmekte güçlük çektikleri bilinmektedir. Bireyin hem engelli hem kadın olması ise bu güçlükleri iki kat artırmaktadır. Engelli kadın, hem fiziksel çevre koşullarının uygun olmamasından kaynaklı sorunlarla hem de ataerkil ideolojinin var olduğu bir toplumda kadın olmanın getirmiş olduğu güçlüklerle baş etmek zorunda kalmaktadır.

“Hem engelli hem kadın olmak zor. Bizler hem engelli oluşumuzdan kaynaklı hem de kadın oluşumuzdan kaynaklı sorunlarla uğraşıyoruz. İki dışlanmış grup tek grupta toplanmış oluyor.” (Görüşme 15, kadın, 33 yaşında, bekâr, ilköğretim mezunu)

Araştırmaya katılan ortopedik engelli kadınların sözlerinden de anlaşılacağı üzere ortopedik engelli kadın hem engelli olmanın hem de kadın olmanın eklemlenmesi nedeniyle ötekileştirici tutumlara maruz kalmaktadır. Engelli birey, birçok konuda ayrımcılık yaşamaktadır ve toplumsal hayata tam olarak katılım sağlayamamaktadır. Ataerkil ideoloji nedeniyle de toplumda kadınların ev içinde olmaları gerektiğine yönelik bir algı bulunmaktadır. Nitekim Yiğit (2015:138), yapmış olduğu araştırma sonucunda kadınların özel alan ile erkeklerin ise kamusal alan ile (ev dışı) ilişkilendirildiklerini belirtmiştir. Bu doğrultuda engelli kadınların ataerkil ideoloji nedeniyle daha fazla ayrımcılığa uğradıkları anlaşılmaktadır.

4.2.2.Ortopedik Engelli Erkeklerin Deneyimleri

Araştırmaya katılan ortopedik engelli kadınlar kadın olmaları nedeniyle yaşadıkları çeşitli ayrımcılıklardan bahsederken erkekler ise fiziksel engellerden bahsetmişlerdir. Kentsel yaşamın engellilerin erişilebilirliğine uygun olarak düzenlenmesi yasal olarak zorunludur. 7 Temmuz 2005 yılında yürürlüğe giren 5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanun ile kentsel yaşamın engellilerin erişilebilirliğine uygun düzenlenmesi hususunda çeşitli zorunluluklar getirilmiştir. Ancak bu zorunluluklara rağmen kamu alanlarında ve ulaşım araçlarında engellilere özel düzenlemeler tamamlanmamıştır. Bu düzenlemelerin halen tamamlanmaması engelli bireylerin toplumsal kaynaklara erişmelerine engel olarak dışlanmışlık yaşamalarına sebep olmaktadır. Görüşmelerde elde edilen veriler bu görüşü destekler niteliktedir.

“Şu şu oldu bunlar bakın güzel şeyler diye sıralamak istemiyorum. Öncelik varsa da sonuçta bunlar olmalı zaten. Toplum sebep oluyor dezavantajlara da. Rampa var benim yolum ama adam arabasını park ediyor. Sonra polise şikâyet ediyorum polis de araç sahibine ulaşmak yerine bebek arabası kaldırır gibi kaldırıp yola koyuyor. Neyim ben? Eşya mı? Yük mü taşınıyor artık bunlar çözülsün istiyorum.” (Görüşme 8, erkek, 22 yaşında, bekâr, lise mezunu)

“Hastanelerde öncelik var. İndirimler var. Bunlar güzel ama engelli olunca sanki bir adım geride gibi oluyorsun. Eksik hissediyorum kendimi. Engelin yok olması için önce çevren iyi olacak. Bana zararı olacak adam benden uzak olsun. Çevre iyi olsa engelimizi hissetmeyiz.” (Görüşme 4, erkek, 21 yaşında, bekâr, ilköğretim mezunu)

Öte yandan kamusal alanlarda engelli bireylere verilen destek, hayatlarını kolaylaştırmakta ve olumsuz etkileri en aza indirmektedir. Fakat bu desteğin verilmesini toplumun kabullenmemesi ve engelli bireylere ayrımcı bir bakış açısıyla yaklaşılması engelli bireyleri olumsuz etkilemektedir.

“Yapılan indirimler var engellilere yönelik. Hastanelerde falan işlemleri hızlı ve önden hallediyoruz ama bunları avantaj olarak göstermek

istemem. Sonuçta kimse bunları yaşamak istemez. Ama dezavantajları çok fazla. Karşıdaki insan sana sanki ondan aşağısın gibi bakıyor. O öyle bakmasa bile sen öyle hissediyorsun. İnsanların konuşması bile değişiyor, sonradan engelli olduğum için bu durumu daha iyi anlıyorum.” (Görüşme 3, erkek, 44 yaşında, evli, lise mezunu)

“Önceliklerin olması avantaj ama genelde de bu önceliklere tepki gösterenler bile oluyor. Avantajın içinden dezavantaj çıkıyor.” (Görüşme 6, erkek, 24 yaşında, bekâr, lise mezunu)

Görülen o ki, kamusal alanlardaki mimari düzenlemelerin engelliler düşünülerek tasarlanmaması ve bu nedenle gündelik yaşantıda karşılaşılan fiziksel engeller, ortopedik engelli bireyleri olumsuz etkilemektedir. Ataerkil ideoloji nedeniyle kadınların zamanlarının büyük çoğunluğunu evde geçirdikleri, erkeklerin ise kamusal alanda geçirdikleri bilinmektedir. Bu doğrultuda ortopedik engelli erkekler, kamusal alana daha çok çıkma fırsatı bulmaları nedeniyle mimari düzenlemelerden ortopedik engelli kadınlara göre daha fazla etkilenmektedirler.

4.3.KATILIMCILARIN AYRIMCILIK SORUNLARI

Bu bölümde, ortopedik engelli kadın ve erkeklerin eğitim, istihdam, aile ve evlilik yaşamı ile ilgili ayrımcılık sorunlarına ilişkin deneyimleri, içinde buldukları ataerkil düzen ve toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde analiz edilmiştir. Bu doğrultuda, öncelikle ortopedik engelli kadın ve erkeklerin eğitim konusundaki deneyimleri analiz edilmiştir. Daha sonra eğitim konusunda kadınların aile içinde yaşamış oldukları sorunlar ve bu sorunların nasıl deneyimlendiğini gösteren toplumsal cinsiyet rolleri üzerinde durulmuştur. Bu süreçte ikinci olarak ortopedik engelli kadın ve erkeklerin istihdam konusundaki yaşam deneyimleri analiz edilmiştir. Üçüncü bölümde ise aile ve evlilik yaşamında ortopedik engelli kadın ve erkeklerin deneyimlerine yer verilmiştir. İzleyen bölümlerde ise öncelikle ortopedik engelli bireylerin deneyimledikleri ayrımcılığın analizi, sonrasında da bireyler tarafından deneyimlenen cinsiyet ayrımcılığının analizleri yer alacaktır. Analiz sonuçları ortopedik engelli kadınların eğitim, istihdam, aile

ve evlilik hayatlarında ataerkil ideoloji kaynaklı ayrımcılığa uğradıklarını ortaya koymaktadır.

4.3.1. Katılımcıların Eğitimde Yaşadıkları Ayrımcılık

Bu bölümde ortopedik engelli kadın ve erkeklerin eğitim süreçlerini nasıl deneyimledikleri üzerinde durulmuştur. Bu doğrultuda ortopedik engelli kadın ve erkeklerin eğitimi konusu iki başlık altında keşfedilmeye çalışılmıştır. Ortopedik engelli kadınların deneyimleri “Babam “Kucakta mı taşıyım gönderemem” dedi” başlığıyla, ortopedik engelli erkeklerin deneyimleri ise “*Babam sırtında taşıdı sınıfa kadar*” başlığıyla sunulmuştur.

4.3.1.1. Babam “Kucakta mı Taşıyım Gönderemem” Dedi

Toplumda genel kanı; “kız çocuğu okumaz, kendini idare edecek kadar okusun yeter” şeklindedir. Kadınlar için eğitim, aileler tarafından gereksiz görüldüğü gibi aynı şekilde engelli bireylerin eğitimi de gereksiz görülmektedir. Bireyin hem engelli hem de kadın olması ise ataerkil ideoloji nedeniyle hâlihazırda kız çocuğunun okula gönderilmemesine yönelik algıya destek olmakla beraber ortopedik engelli kadınların eğitim alma konusunda ortopedik engelli erkeklere göre daha fazla ayrımcılığa uğramalarına neden olmaktadır. Nitekim araştırmalar da bu kanıyı doğrular niteliktedir. 2010 yılında yapılan Türkiye Özürlüler Araştırmasına göre ortopedik, görme, işitme, dil/konuşma ve zihinsel engelli nüfus içerisinde okuma yazma bilmeyen kadınların oranı % 48.01 iken; bu durum erkeklerde % 28.14 olarak belirlenmiştir. (Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı,2010:5). Bu araştırmaya katılan ortopedik engelli kadınların deneyimleri de benzer şekildedir.

”Okumayı çok istedim. Ama düşünün bu kadar okumak isteyen biri beş yıl öncesine kadar okuma yazma dahi bilmiyordu. Ailem göndermedi. Okuyamazsın, yapamazsın, okuyup da ne yapacaksın dedi göndermediler. Okuldan hocalar geldi, okul müdürü geldi, göndermeniz gerekiyor denildi ama babam “kucakta mı taşıyım gönderemem” dedi.

Çevremde de akrabalar da geldi gidip de “ne yapacaksın, sen diğerlerinden başkasın, tepkiler alabilirsin, arkadaşların seninle ilgilenmez, arkadaşlık etmez” dediler. Sonra da gitmedim. İşte beş yıldır açık öğretime devam ediyorum.” (Görüşme 16, kadın, 25 yaşında, bekâr, okur-yazar)

”5.sınıfa kadar okudum mezun oldum sonra annem babam ayrılınca okulu bıraktım geri de gitmedim. Aslında abimler gidiyordu ama beni kimse göndermedi bende sormadım açıkçası. Çocuğa okula gitme dersin gitmez gider mi?“ (Görüşme 15, kadın, 33 yaşında, bekâr, ilköğretim mezunu)

Engelli ailelerinin çocuklarını toplumdan saklaması, toplumun da engelli ile sık sık karşılaşmaması her iki tarafında birbirini tanımasının önüne geçmekte, önyargıların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Gürkaynak (2013:257) toplumsal gruplar arasında sosyal temas olmaması durumunda önyargının artacağını, bu durumun ayrımcılığı destekleyeceğini belirterek önyargı ile mücadelenin “toplumsal temas” ile mümkün olacağına işaret etmektedir. Bu araştırmada görüülen ortopedik engellilerin deneyimlerine bakıldığında, engelli bireylerin eğitim hayatına katılmalarının desteklenmesi durumunda başarılı olabilecekleri, istihdam olanağı elde edecekleri ve sosyalleşmelerinin desteklenmesi durumunda da toplumla bütünleşmelerinin sağlanabileceği anlaşılmaktadır. Görüşme 11’in ifadeleri bu yöndedir;

“Belediyenin düzenlemiş olduğu kurslar başlayana kadar evde annemle zaman geçiriyordum. Kurslara katılmak iyi geldi, böyle yerler olmalı bizim için. Halk eğitimden çocuk gelişimi sertifikası almam konusunda da yardımcı olundu. Fırsatlara erişebilmemiz için bize şans verilmeli. Cumartesi günleri Hat kursuna gidiyorum. İnsanlar engellilerin üretebildiğini görünce çok şaşırıyor. Demek ki onlara göre uzaktan bakınca bir şey yapamaz gözüküyoruz.” (Görüşme 11, kadın, 22 yaşında, bekâr, lise mezunu)

Engelli kadınların eğitim hususunda yaşadıkları eşitsizliği sonlandırmak için 1993 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel kurulunca “Sakatlar İçin Fırsat Eşitliği

Konusunda Standart Kurallar” kabul edilmesine karşın ayrımcılığın tam anlamıyla sonlandırıldığı söylenemez. Ortopedik engelli kadın eğitim, istihdam, aile ve evlilik yaşamlarında sorunlar yaşamaktadır ve eğitimsiz bir kadının istihdam edilmesi güçleşmekte, istihdam edilemediği için de yoksulluk yaşaması söz konusu olmaktadır.

4.3.1.2. Babam Sırtında Taşdı Sınıfa Kadar

Bu bölümde araştırmaya katılan ortopedik engelli erkeklerin eğitim alma hususunda deneyimledikleri ayrımcılığa yer verilecektir. Okulların fiziksel koşullarının uygun olmamasına ek olarak toplumda engelli bireylere karşı var olan önyargı nedeniyle eğitim almaları hususunda ayrımcılığa uğradıkları düşünülmektedir. Görüşmecilerin anlatıları da bu doğrultudadır.

”Lise okuyorum açık öğretimden. Annemde babamda okumamı çok istedi fakat ellerimi kullanamadığım için hiçbir okul kabul etmedi. Babam Milli Eğitime gitti dilekçeler yazdık defalarca. Okullar Milli Eğitime yolladı Milli Eğitim Ankara’ya iletelim dedi yıllarca böyle o ona öbürü başkasına ama sonuçlanmadı işte. Annem yanında dururum yardımcısı olurum dedi onu da kabul etmediler.” (Görüşme 9, erkek, 30 yaşında, bekâr, ilköğretim mezunu)

Özdemir’in (2010:15) belirttiği üzere kentsel mekan ve okulun fiziki koşulları, aile ve birey için problem olmakta ve bireyin eğitim hakkı dolaylı da olsa engellenmektedir. Ancak ortopedik engelli bireyin erkek olması durumunda okulların fiziksel koşullarının uygun olmaması aileler tarafından çözüme kavuşturulmaya çalışılmaktadır. Okulun ortopedik engelliler için uygun olmaması durumunda ortopedik engelli erkeklerin, babaları tarafından kucakta taşındıkları ve bu şekilde okula devam ettikleri anlaşılmaktadır. Araştırmaya katılan ortopedik engelli erkeklerin anlatıları bu yöndedir.

”5.sınıfa kadar normal okula gittim. Ama okul uygun değildi. Lavaboya gidip ihtiyacımı gideremiyordum. Zorlandım hep. Kaç kez söyledim ama

kimse yardımcı olmadı. Sınıfım da 3.kattaydı. Babam sırtında taşıdı sınıfa kadar. Annem de babam da eğitimim konusunda yardımcı oldular.” (Görüşme 2, erkek, 38 yaşında, bekâr, lise mezunu)

“Babam 7.sınıfa kadar sırtında taşıdı beni. O zamanlar hiç yürüyemiyordum. Rehabilitasyon sayesinde artık yavaş yavaş yürüyebiliyorum. Ailem eğitim almam için her türlü fedakârlığı gösterdi.” (Görüşme 4, erkek, 21 yaşında, bekâr, ilköğretim mezunu)

4.3.2. Katılımcıların İstihdam Alanında Yaşadıkları Ayrımcılık

Bu bölümde ortopedik engelli kadın ve erkeklerin istihdam alanında yaşadıkları ayrımcılığı ne şekilde deneyimledikleri üzerinde durulmuştur. Bu doğrultuda ortopedik engelli kadın ve erkeklerin istihdam alanında yaşadıkları ayrımcılık konusu iki başlık altında keşfedilmeye çalışılmıştır. Ortopedik engelli kadınların deneyimleri *“Kız çocuğu okumaz, babası bakar, evlenirse de eşi bakar”* başlığıyla, ortopedik engelli erkeklerin deneyimleri ise *“Erkek çocuk babadan harçlık ister mi”* başlığı ile sunulmuştur.

4.3.2.1. Kız Çocuğu Okumaz, Babası Bakar, Evlenirse de Eşi Bakar

Ortopedik engelli kadınların istihdam edilmeleri toplumdaki cinsiyetçi yaklaşımlar nedeniyle güç olmakta, işverenler ortopedik engelli kadını tercih etmemekte ve çalıştırmak istememektedir. İstihdam edilmiş olsalar dahi, engelleri nedeniyle herhangi bir işi yapma konusunda güçlük çekmeleri sonucunda kısa süre içerisinde işten çıkartılmaları söz konusu olabilmektedir.

“1 ay kadar çalıştım. Otelde çalıştım. Yatakları falan düzeltiyordum. Ama çalışmamı beğenmediler çıkarttılar. Aslında iyiden iyiye öğrenmiştim işimi de ama sabredemediler.” (Görüşme 13, kadın, 21 yaşında, bekâr, ilköğretim mezunu)

“Çalıştım bir süre. Bir ay kadar falan sürdü. Gömlek fabrikasıydı öyle ufak tefek işlere baktım. Ama memnun kalmadılar çıkarttılar.” (Görüşme 15, kadın, 33 yaşında, bekâr, ilköğretim mezunu)

Özdemir'in (2010:15) işaret ettiği üzere aileler engelli bireyin kamusal alanda yaşamasından endişe duymakta ve nihayetinde olası olumsuzluklardan koruma içgüdüğü ile engelli bireyin daha çok evde vakit geçirmesini isteyerek sosyal çevre ile iletişime geçmesine engel olmaktadır. Özellikle engelli bireyin kadın olması durumunda dışarıda vakit geçirmesine engel olunması daha fazla söz konusu olmaktadır. Bu doğrultuda ortopedik engelli kadın çalışabileceği bir iş bulsa dahi bu kez de ailelerin çocuklarını çalıştırmak istememeleri söz konusudur. İstihdam edilememek ise ortopedik engelli kadının mutsuz olmasına hatta intihar girişiminde bulunmasına dahi yol açabilmektedir. Görüşmecilerin deneyimleri bu yöndedir. Araştırmaya katılan ortopedik engelli kadınlar, kadın olmaları nedeniyle kendilerine çifte dezavantaj uygulandığını ve ayrımcılık yaşadıklarını düşünmektedir.

“Ailem güvenmedi. Çiğ köftecide çalışacaktım ama babam çalışacağım yere gitti baktı güvenmedi orası kötü zarar gelir sana dedi izin vermedi çalışmama. Bende ondan sonra iş buldum çalıştırmadınız diye sinirlendim intihar etmişim¹ kendimi jiletledim kollarımı falan.” (Görüşme 12, kadın, 21 yaşında, bekâr, lise mezunu)

“Çalıştım da çok kısa sürdü. Bir mağazada çalışmıştım, giyim mağazası. Ama babam çalıştığım yerin patronuyla ilgili bir şeyler duymuş o adam iyi değilmiş dedi çıkarttı beni. Şimdi de evde çalışıyorum. Boncuk alıp kolye, bileklik falan yapıyorum öyle onları satıyorum çevreye.” (Görüşme 14, kadın, 27 yaşında, bekâr, lise mezunu)

Ataerkil ideolojinin bulunduğu toplumlarda kadınlar ve engelliler dezavantajlı konumdadır. Bu dezavantajı ortadan kaldırmak için devletin toplumsal cinsiyet eşitliği ile engelli bireyleri ve özellikle engelli kadınları toplumla bütünleştiren bir eğitim sistemi geliştirmesi beklenmektedir. Engelli kadının eğitim alması

¹ Burada görüşmecinin ifadesi değiştirilmeden sunulmuştur. Görüşmecinin “intihar ettim” ifadesi ile intihar girişiminde bulunduğunu dile getirmek istediği anlaşılmaktadır.

sağlandığında istihdam edilmelerinin de önü açılacaktır. Bu şekilde birbiri ile ilintili sorunların çözümü sağlanacaktır. Aksi takdirde engelli kadının eğitimsiz olması, istihdam edilememesi ve istihdam edilemediği için de ekonomik sorunlar yaşaması söz konusu olacaktır. Devletin maddi yardımları ise geçici çözüm üretmekle kalacaktır. Görüşmecilerin düşünceleri aşağıdaki gibidir.

"Çalışmadım. Bu konuyla ilgili de çok sinirliyim. İşe giremezsin çünkü neden? Diploman yok. Diplomam neden yok? Çünkü kız çocuğu okumaz, babası bakar, evlenirse de eşi bakar. Burada hem devlet hem aileler suçlu. Ben devletten aylık falan da istemiyorum bize işe girebileceğimiz imkânlar verilmeli." (Görüşme 19, kadın, 24 yaşında, bekâr, ilköğretim mezunu)

"Çalışmadım. Aslında insan kendi ayakları üstünde durabilmeli ve hayatını kendi kendine sürdürebilmeli ama engelli kadının hem engelli hem de kadın olması nedeniyle çalışma hayatına kabul edilmesi çok güç. Ancak işte EKPS ile girebilirim girerim işe. Başka türlü imkânsız." (Görüşme 20, kadın, 28 yaşında, bekâr, lise mezunu)

Araştırmaya katılan ortopedik engelli kadınlardan herhangi bir iş yerinde çalışmayanlar ise evde el işleri yapıp, yaptıklarını satarak para kazanmaya çalışmaktadırlar. Toplumdaki cinsiyetçi yaklaşım doğrultusunda toplumda kadından ev kadınlığı rolüne uygun şekilde örgü işleri yapması ve ev işleriyle ilgilenmesi beklenmektedir. Araştırmaya katılan ortopedik engelli kadınların da toplumun beklentileri doğrultusunda evde ev işleri ile ilgilendikleri, boş zamanlarında da örgü işleri yaparak para kazanmaya çalıştıkları görülmektedir.

"Çalışmayı çok istiyorum ama çalışmamızı toplum istemiyor. Evde örgü yapıyorum çok satılmıyor ama yinede yapıyorum duruyor evde çoğu. İnşallah satılacaktır. Üretmek mutlu ediyor." (Görüşme 16, kadın, 25 yaşında, bekâr, okur-yazar)

"Çalışmadım da küçükken köyde kalıyorduk ahırımız vardı hayvanlar vardı orada. Ben işte ineklere yemlerini falan verirdim. Şimdi de evde el işleri yapıyorum, boyunbağı örüp satıyorum bazen." (Görüşme 17, kadın, 20 yaşında, bekâr, ilköğretim mezunu)

4.3.2.2. Erkek Çocuk Babadan Harçlık İster Mi?

Toplumda, engelli bireylerin çalışmasına olumlu bakılmamaktadır. Aileler de, çevrenin tepkisinden çekindikleri için ve engelli bireyin istihdam edilmesi durumunda devletin vermiş olduğu sosyal yardımların kesilecek olmasından ötürü engelli çocuklarını çalıştırmak istememektedirler. Ancak erkeğin anne ya da babasından harçlık istemesi, ataerkil kültürde erkeğe yüklenen güçlü olma rolü ile çeliştiği için çalışmamak engelli erkek için daha fazla sorun teşkil etmektedir. Yapılan araştırmalarda, engelli bireylerin çalıştıkları dönemlerde mutlu oldukları görülmektedir. Engelli bireylerin çalıştıkları dönemde elde ettikleri gelir ile daha mutlu oldukları anlaşılmaktadır. Genç ve Çat (2013:388)'ın yaptıkları araştırmada engelli çalışanların % 73,3 gibi büyük bir çoğunluğu işe başladıktan sonra kendilerini daha yeterli ve mutlu hissettiklerini belirtmişlerdir. Bu araştırmaya katılan görüşmecilerin deneyimleri de benzer niteliktedir.

"En çok da babamdan harçlık isterken utanırdım. Erkek çocuk babadan harçlık ister mi? Kaç yaşıma geldim hala çalışmıyorum diye kızdım kendime. Şimdi çalışıyorum param da var harcamamı da kendim yapıyorum mutluyum." (Görüşme 5, erkek, 22 yaşında, bekâr, lise mezunu)

"Çalıştığım dönemler oldu. Fabrikada çalıştım temizlik işleri falan yaptım. Sonradan yorgancıda çalıştım. Orada da öyle temizlik işleri, getir-götür işleri yaptım. Ama çok sürmedi çalışmam. Çalışmamıza sıcak bakılmıyor. Nasıl bahane buluruz da çıkartırız diye bakılıyor. Çalışmak iyi oluyordu. Babamda olmadığı için annemden para istemek istemiyorum sonuçta. Temizlik yapıyor annem. Ondan para istemeye utanıyorum. O zamanlar elime para geçince rahatlıkla ihtiyaçlarımı karşılardım." (Görüşme 6, erkek, 24 yaşında, bekâr, lise mezunu)

Öte yandan, herhangi bir iş yerinde çalışmayan engellilerin kendi ürettikleri ürünleri satarak para kazanmaya çalışmaları da toplumun acıyarak bakması ve bu engelli bireyleri "yardım edilmesi gereken kişi" olarak görmesi, çalışmaktan vazgeçmelerine neden olabilmektedir. Görüşme 8'in düşünceleri bu yöndedir;

"Kimsenin yanında çalışmadım ama bir dönem bileklik yapıp pazarda sattım. Evde kendim malzemeleri alıp yapıyordum sonrada eve yakın pazara gidip satıyordum. İlham gelmişti öyle bir an da dedim ki bir şeyler yapıp satabilmeliyim ama insanlar acıyarak alıyor gibi gelince bıraktım. Bence çalışmak kadar güzel bir şey yok. Hele bir de kendi yaptığını satıp emeğinin karşılığını almak gibisi yok." (Görüşme 8, erkek, bekâr, 22 yaşında, lise mezunu)

Engelli bireylerin istihdam konusunda yaşadıkları eşitsizliği sonlandırmak için 1993 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel kurulunca "Sakatlar İçin Fırsat Eşitliği Konusunda Standart Kurallar" kabul edilmesine karşın istihdam konusunda ayrımcılığın tam anlamıyla sonlandırıldığı söylenemez. Standart Kurallardan istihdam başlıklı 7. Kural' da "engelli istihdamına ilişkin yasaların ve tüzüklerin engellilere karşı ayrımcı olmayan ve engellilere istihdamda engelleyici olmayan bir anlayış düzenlenmesi gerekmektedir" denilmektedir ve engelli bireylere uygun eğitim verilmesi, bu yönde eğitimlerine uygun işe yerleştirilmeleri ve işyerlerinin engelli birey çalıştırabilecek şekilde düzenlenmesi gerektiği belirtilmektedir. Ancak eğitim konusunda da iş yerlerinin düzenlenmesi noktasında eksiklikler devam etmektedir.

4.3.3. Katılımcıların Aile ve Evlilik Hayatlarında Yaşadıkları Ayrımcılık

Bu bölümde ortopedik engelli kadın ve erkeklerin aile ve evlilik hayatlarında yaşadıkları ayrımcılığı ne şekilde deneyimledikleri üzerinde durulmuştur. Bu doğrultuda ortopedik engelli kadın ve erkeklerin aile ve evlilik hayatlarında yaşadıkları ayrımcılık konusu iki başlık altında keşfedilmeye çalışılmıştır. Ortopedik engelli kadınların deneyimleri "*Biri çıkarsa, iyi biri gelirse veririz seni*" başlığıyla; ortopedik engelli erkeklerin deneyimleri ise "*İşim yokken evlenmem zor*" başlığı ile sunulmuştur.

4.3.3.1. Biri Çıkarsa, İyi Biri Gelirse Veririz Seni

Ataerkil ideoloji nedeniyle kadının eşini rahat ettirmesi, onun isteklerini yerine getirmesi, ev işleri ve çocuklarının bakımı ile ilgilenmesi beklenmektedir. Wiegerink ve arkadaşları (2008:116) araştırmalarında ortopedik engellilerin kendilerini kötü hissettiklerine ve cinsel yönden kendilerine güvenlerinin az olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bu doğrultuda kendilerini cinsel eş olarak kabul görmemeleri, istenmedikleri hissine yol açarak eş aramaktan vazgeçmelerine neden olabilmektedir. Benzer şekilde bu araştırmaya katılan ortopedik engelli kadınlar, engelleri nedeniyle eşlik görevlerini yerine getiremeyeceklerine inandıkları için evlenmeyi düşünmediklerini dile getirmişlerdir. Ortopedik engelli kadınların eşlerine bakma rolünü içselleştirdikleri görülmektedir.

“Şimdi evlenirim diyemiyorum çünkü annem hep şey der kadın kocasına bakabilmeli, yemek yapıp onun ihtiyaçlarını karşılayabilmeli, çocuğuna bakabilmeli der. Ben her şeyi yapamam ki.” (Görüşme 13, kadın, 21 yaşında, bekâr, ilköğretim mezunu)

“Evlensem elin adamı yemek isteyecek, temizlik isteyecek, ütülü giymek isteyecek. Annemle de bazen konuşuyoruz ama adama hizmet etmezsen senle niye evli kalsın? Aşkım, bitanemle yürümüyor bu işler.” (Görüşme 17, kadın, 20 yaşında, bekâr, ilköğretim mezunu)

Öte yandan engelli bireylerin evlenme isteğini çevresindekilere kabul ettirmesi de zor olmaktadır. (Lipson and Regers, 2000: 73-74; aktaran: Cangöl ve diğerleri, 2013:215). Toplumda ortopedik engelli kadınların evlenmelerine karşı çıkıldığı gibi evlenmeleri durumunda da engelli bir erkek ile evlenmeleri gerektiğine yönelik yaygın bir inanış vardır. Görüşme 16'nın sözleri de bu ifadeyi destekler niteliktedir;

“Evlü değilim ama istiyorum. Ailem de karşı çıkmıyor, biri çıkarsa, iyi biri gelirse veririz seni diyor annem. Konuştuğum biri de vardı ama ne o ailesine söyleyebildi ne de ben. Sağlıklıydı o. Ailem izin vermez dedi, benimkilere söylesem onlar da izin vermezdi. Ayrıldık şimdi.” (Görüşme 16, kadın, bekâr, 25 yaşında, okur-yazar)

Araştırmaya katılan ortopedik engelli kadınların büyük bölümü daha önce evlilik yapmamışlardır. Evlilik yapan tek ortopedik engelli kadın ise kısa bir süre sonra evliliğini sonlandırmıştır. Ortopedik engelli kadınların engelli olmaları nedeniyle evlenmeyi düşünmedikleri, evlendiklerinde de eş seçimi konusunda bu durumu kendi seçimleri ile gerçekleştiremedikleri görülmektedir. Görüşme 15'in ifadeleri de bu durumu destekler niteliktedir;

"Evet, evlendim ayrıldım. Uzun sürmedi evliliğim. İşitme engelli demişlerdi, geldiler istediler, annemler de evlendirelim dedi evlendim. Çok isteyerek olmadı açıkçası, görücü usulüydü yani. İşitme engelli denildi ama zihinsel engeli de vardı. Çok hırçındı. Anlaşamadık ayrıldık."
(Görüşme 15, kadın, 33 yaşında, bekâr, ilköğretim mezunu)

Bu şekilde yapılan evliliklerde de kadının şiddete uğraması durumunda uğradığı şiddeti gizlemesi söz konusu olmaktadır. Yine Görüşme 15'te elde edilen veriler bu yöndedir;

"Hırçındı ne yaptığını da bilmiyordu o yüzden oldu şiddet de. Herhangi bir yere başvuru yapmadım, bilmiyordum kime gideceğimi. İlk seferde anneme söyledim olur başta dedi. Ama sürekli tekrarlayınca ayrılmak istedim annemler izin verdi ayrıldım." (Görüşme 15, kadın, bekâr, 33 yaşında, ilköğretim mezunu)

Genç (2015:72); engelli kadınların gittiği yerde aynı anlayışla karşılanamayacağı, eşlik görevi yapamayacağı ve sorun yaşayacağı, kısacası güven sorunu olabileceği endişesi ile evlenmek istemediklerine işaret etmektedir. Araştırmaya katılan ortopedik engelli kadınların deneyimlerinde de görüldüğü üzere eşlik görevlerini yerine getiremeyeceklerine inandıkları için evlenmek istememektedirler. Ayrıca eş seçiminde özgür olmadıkları ve engelli biriyle evlenmeleri gerektiğine yönelik algı nedeniyle evlenmek istemedikleri anlaşılmaktadır. Engelli bir erkeğin engeli olmayan bir kadın ile evlenmesi mümkün olabilmekte ancak engelli kadının engeli olmayan bir erkek ile evlenmesine toplum karşı çıkmaktadır.

4.3.3.2. İşim Yokken Evlenmem Zor

Toplumda ortopedik engelli bireylerin evlenmelerine karşı bir önyargı bulunmaktadır. Araştırmaya katılan ortopedik engelli erkekler toplumda evlenmelerine karşı yer alan önyargıya neden olarak işlerinin olmamasını işaret etmektedirler. Ataerkil ideoloji nedeniyle evi geçindirme rolü (ekmek kazanan rolü) evrensel olarak erkeğe verilmiştir, bu doğrultuda işi olmayan bir erkeğin evliliği sürdürmesi ve evini geçindirmesinin de mümkün olmayacağına inanılmaktadır. Araştırmaya katılan ortopedik engelli erkekler de işsiz olmaları nedeniyle evi geçindirmekte güçlük çekeceklerini, evlenmeleri için iş bulmaları gerektiğini ifade etmektedirler. Aşağıdaki alıntılar bu görüşü destekler niteliktedir.

”EKPSS sınavına girdim. Eğer atanabilirsem evlenmeyi düşünüyorum. Böyle işim yokken evlenmem zor.” (Görüşme 6, erkek, 24 yaşında, bekâr, lise mezunu)

”Evli değilim. Annemler çalışmadığım için şu an için evlenmemi istemiyor. Okul bitince EKPSS ile memur olabilirsem evlenirim.” (Görüşme 10, erkek, 37 yaşında, bekâr, ilköğretim mezunu)

Ortopedik engelli kadın ve erkelerin deneyimlerinde ataerkil ideolojinin yansımaları görülmektedir. Ortopedik engelli kadınlar evlenecekleri insanın bakımını yapamayacaklarını düşündükleri için evlenmediklerini ifade ederken, erkekler işsiz olmaları nedeniyle evlenmediklerini belirtmektedirler. Erkeklerin ekonomik temelli nedenlerle evlenmedikleri, kadınların ise eş olma rollerini yerine getirememeye korkusu ile evlenmedikleri anlaşılmaktadır. Buradan kadınların bakım rolünü çok içselleştirdikleri görülmektedir.

4.3.4. Katılımcıların Deneyimledikleri Ayrımcılık

Bu bölümde ortopedik engelli kadın ve erkeklerin yaşadıkları ayrımcılığı ne şekilde deneyimledikleri üzerinde durulmuştur. Bu doğrultuda ortopedik engelli kadın ve erkeklerin yaşadıkları ayrımcılık konusu iki başlık altında keşfedilmeye çalışılmıştır. Ortopedik engelli kadınların deneyimleri *”Engelli kadınların tek*

başına dışarı çıkma özgürlüğü yok” başlığıyla, ortopedik engelli erkeklerin deneyimleri ise “Dışarıya çıkmadım bu ayrımcılık yüzünden, duvarlarla konuştum” başlığı ile sunulmuştur.

4.3.4.1. Engelli Kadınların Tek Başına Dışarı Çıkma Özgürlüğü Yok

Ortopedik engelli erkeklere benzer şekilde ortopedik engelli kadınlar da toplumun ötekileştirici tutumundan rahatsız olmaktadır.

“Önceden daha çoktu ama hala devam ediyor ayrımcılık. Acı verici bir durum aslında. Kimin engelli olmayacağı garanti ki? Başlarına gelebilecek bir durumu nasıl göz ardı ediyorlar anlamıyorum. Acıyarak bakılıyor bize. Dışlanmışlık var. Yaklaşanlar da samimi gelmiyor. Hemen fotoğraf çekip sosyal medyaya yükleyenler acıyarak bakanlardan daha kötü etkiliyor bizi.” (Görüşme 14, kadın, 27 yaşında, bekâr, lise mezunu)

Öte yandan kadınların eğitim almalarının önüne geçilmektedir ve ataerkil ideoloji nedeniyle toplumda kadınların eğitim almalarının gereksiz olduğuna ilişkin yaygın bir anlayış söz konusudur. Görüşmecilerin deneyimleri de bu doğrultudadır.

“Benim için en önemli ayrımcılık eğitimde yaşadığım olaydı. Okula gidememek, okuma-yazma dahi öğrenememek gerçekten çok kötüydü. Hor görme, aşağılama ve acıma var. Ya merhamet duygusu ile yaklaşıyor ya da görmezden gelinme duygusu ile suçluymuşuz gibi davrananlar. İkisi de kötü bence. Ne acınsın ne de nefret edilsin, normal olarak davranılsın istiyorum.” (Görüşme 16, kadın, 25 yaşında, bekâr, okur-yazar)

Görüşmecilerin deneyimlerinde ortaya çıkan bir diğer husus ise ortopedik engelli kadınların kendilerini özgür hissetmedikleri yönündedir. Thompson'un (2016:42) da belirttiği üzere evdeki kadın ve anne figürü çocukları büyüten, erkek figürü ise evin başı ve savunucusudur. Erkek çocukların, babanın özelliklerine göre; kız çocukların ise annenin özelliklerine göre büyümeleri beklenir. Toplumda, kız ve erkek çocuklarının aile içinde yetiştirilme tarzlarında

farklılık bulunmaktadır. Örneğin erkek çocuklarının eve geç gelmesi normal karşılanırken kız çocuklarının eve geç gelmesi kabul edilmemektedir. Bu doğrultuda erkek özgür şekilde yaşamaktadır, kadının özgür şekilde yaşamasına fırsat verilmemektedir. Görüşme 20'nin deneyimleri de bu doğrultudadır.

“Tabi ki var ayrımcılık. Engelli kadınların tek başına dışarı çıkma özgürlüğü yok ki. Sözlerden rahatsız oluyorum ben.” (Görüşme 20, kadın, 28 yaşında, bekâr, lise mezunu)

4.3.4.2. Dışarıya Çıkmadım Bu Ayrımcılık Yüzünden, Duvarlarla Konuştum

Toplumda engelli bireylere yönelik önyargılar bulunmaktadır ve bu önyargı nedeniyle toplum, engelli bireylere acıma duygusu ile yaklaşmaktadır. Bu durum ise engelli bireyin kendisini toplumdaki soyutlamasına neden olmaktadır. Araştırmaya katılan ortopedik engelli erkeklerin düşünceleri aşağıdaki gibidir.

“Ayrımcılık yaşıyoruz elbette. 12 sene dışarıya çıkmadım bu ayrımcılık yüzünden. Duvarlarla konuştum. Çıktığımda acıyarak bakmaları rahatsız etti. Önyargı var toplumda. Televizyonlarda bile engelliler acınacak kişiler olarak gösteriliyor. Bakışlar rahatsız ediyor en çok da.” (Görüşme 1, erkek, 30 yaşında, bekâr, ilköğretim mezunu)

“Toplumun bize uzaydan gelmişiz gibi bakması sinir ediyor beni. Acıyarak bakmak yerine bize hiç bakmamalarını tercih ederim.” (Görüşme 2, erkek, 38 yaşında, bekâr, lise mezunu)

Önyargıların kamusal alanda olması ise engelli bireyin kamusal alanda da ayrımcılığa uğramasına neden olmaktadır. Brondan ve Ncube (2006:15), yaptıkları çalışmada, Botswana'daki öğretmenlerin ortopedik engelli öğrencilerin normal sınıflara dâhil edilmesine yönelik tutumlarını araştırmışlar ve öğretmenlerin sınıfa yönelik olumsuz tutumlarının bulunduğu ve ortopedik engelli bireylerin normal sınıflara dâhil edilmesine karşı oldukları sonucuna ulaşmışlardır. Bu araştırmaya katılan ortopedik engelli bir erkeğin deneyimi de benzer şekildedir.

“Ayrımcılık var engellilere. Özellikle küçükken çok hissettim bunu. Dedim ya işte öğretmen bile dışladı derse almak istemezdi genelde.” (Görüşme 5, erkek, 22 yaşında, bekâr, lise mezunu)

Ortopedik engelli erkeğin deneyimine bakılacak olursa engelli bireylerin kamusal alanda sosyal izolasyon yaşadıkları anlaşılmaktadır.

4.3.5. Katılımcıların Deneyimledikleri Cinsiyet Ayrımcılığı

Bu bölümde ortopedik engelli kadın ve erkeklerin deneyimledikleri cinsiyet ayrımcılığı üzerinde durulmuştur. Bu doğrultuda ortopedik engelli kadın ve erkeklerin yaşadıkları cinsiyet ayrımcılığı konusu iki başlık altında keşfedilmeye çalışılmıştır. Ortopedik engelli kadınların deneyimleri *“Eve dönse ‘gelinliğiyle çıktın kefeninle dön’ diyen bir aile var”* başlığıyla, ortopedik engelli erkeklerin deneyimleri ise *“Erkekler kendilerini üstün görüyorlar, ben yapıyorum ben çalışıyorum havası var”* başlığı ile sunulmuştur.

4.3.5.1. Eve Dönse “Gelinliğiyle Çıktın Kefeninle Dön” Diyen Bir Aile Var

Engelli bireylere sosyal yaşamını devam ettirecek bireyler olarak bakılması, bu yönde düzenlemeler yapılması ve önyargısız bir şekilde yaklaşılması durumunda engelli bireyler toplumdan dışlanmayacaklar, böylece kendilerini “öteki” olarak görmeyeceklerdir. Böylelikle engelli birey sosyal yaşamını devam ettirme konusunda engelli olmaktan kurtulacaktır (Kamanlıoğlu,2007:74). Ortopedik engelli kadınlar, erkeklere göre daha fazla ayrımcılığa uğramaktadır. Erkeğe özgür bir şekilde yaşama fırsatı verilmesi, güçlü olmalarına imkân sağlamaktadır. Kadınlara da bu özgür yaşam fırsatının verilmesi, onların da güçlü olmalarına imkân sağlayacaktır. Nitekim Görüşme 11’de elde edilen veriler de bu düşüncüyü destekler niteliktedir;

“Ben cinsiyet ayrımcılığı yaşadığımı düşünmüyorum. Ama aileler erkekleri daha özgür yetiştiriyor. Fırsat verilirse kadınlar da güçlü olabilir. Aileler özgüveni kısıtlıyor. Annem beni kendime bıraktı ve arkadaşlarım bana hep erkek gibi davranıyorsun derlerdi. Ayrımcılık yapmaları, dalga

geçmeleri nedeniyle kavgacı oldum. Kavga ediyorum diye de erkek gibi davranıyorsun derlerdi. Kavga etmek erkeğe mahsus özellik gibi. Ama görüyorsunuz demek ki kadınlara da güvenilse bizler de bu hayatta erkekler gibi güçlü olabiliriz.” (Görüşme 11, kadın, 22 yaşında, bekâr, lise mezunu)

Araştırmaya katılan ortopedik engelli kadınlar da cinsiyet ayrımcılığı yaşadıklarını, özellikle eğitim alma ve istihdam edilme hususunda ayrımcılık yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

“Erkek olsam çarşıya yollardı annemler. Babam çalışmama izin verirdi. Bence bunlar cinsiyet ayrımcılığı.” (Görüşme 12, kadın, 21 yaşında, bekâr, lise mezunu)

“Özellikle eğitim almam konusunda ayrımcılık yaşadım. Diğer kardeşlerim yani ağabeylerim okula giderken ben evdeydim.” (Görüşme 15, kadın, 33 yaşında, bekâr, ilköğretim mezunu)

“Kadınların okula gitme oranı daha düşük. İşe girme olasılığı daha düşük. Bence ayrımcılık yaşıyor.” (Görüşme 19, kadın, 24 yaşında, bekâr, ilköğretim mezunu)

Ortopedik engelli kadınlar; eğitim, istihdam, aile ve evlilik yaşamlarında sorunlar yaşamaktadır. Yaşadıkları sorunlar birbiri ile ilişkilidir. Eğitim almayan bir kadının çalışma hayatına katılımı güçleşmekte ve maddi yoksulluk yaşaması söz konusu olmaktadır. Öte yandan kadın ve erkeklerden ataerkil sistemde kendilerine yönelik belirlenen toplumsal cinsiyet rollerine uygun şekilde davranmaları beklenmektedir. Bu durum kadın ve erkek arasında eşitsizliklerin yaşanmasına sebep olmaktadır. Erkek, eğitim almış olması ve dolayısıyla zor da olsa iş bulabilmesi sayesinde maddi yoksulluk yaşamamaktadır. Bu doğrultuda erkek yapmış olduğu evliliği sonlandırmış olsa dahi kendi hayatına devam edebilmektedir. Kadının baba evine dönmesi ise ataerkil kültürde kabul edilemez bir durum olarak görülmektedir. Görüşme 20'nin bu konudaki ifadeleri şu şekildedir;

“Genel anlamda evet kadın erkek arasında ayrımcılık var. Eskisi kadar değil ama genel önyargı kırılmıyor. Mesela evet şimdi okula gitmek

zorunlu oldu ama kadınlar başarılı olup bir yerlere gelse bile işsizliğin sebebi olarak o çalışan kadınlar gösteriliyor. Çünkü insanlara göre o kadın orada çalışmasa işsiz kalmış bir erkek o işte çalışacak. Peki soruyorum diyelim kadın evli ve eşi ile anlaşamadı ayrıldı. Ne yapacak? Eve dönse “gelinliğiyle çıktın kefeninle dön” diyen bir aile var. Eşi ile kalsa her gün şiddet görüyor. Ki şiddete uğramasa bile anlaşamadığı insanla yaşamak zorunda mı kadın? İşi de yok. Ne olacak bu kadına?” (Görüşme 20, kadın, 28 yaşında, bekâr, lise mezunu)

Ortopedik engelli kadınlar ataerkil ideolojinin sebep olduğu cinsiyetçi yaklaşım nedeniyle ayrımcılık yaşamaktadır. Engelli kadınların toplumla bütünleşmeleri, uğradıkları ayrımcılığın ortadan kaldırılması için toplumun bilinç düzeyinin artırılması ve engelli kadınları güçlendirici çalışmaların yapılması gerekmektedir. Bu doğrultuda ortopedik engelli kadının güçlendirilmesi ve bağımsızlaştırılması gerekmektedir. Kişisel olarak güçlenmeleri durumunda, hayatta özgürleşmelerinin de kolaylaşacağı düşünülmektedir.

4.3.5.2. Erkekler Kendilerini Üstün Görüyorlar, Ben Yapıyorum Ben Çalışıyorum Havası Var

Araştırmaya katılan ortopedik engelli erkekler, ortopedik engelli kadınların cinsiyet ayrımcılığı yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Ortopedik engelli kadınların; eğitim, istihdam ve toplumsal kaynaklara erişim noktasında kendilerine göre dezavantajlı olduklarını belirtmişlerdir.

”Ataerkilliğin sebep olduğu bir anlayış var toplumda. Bunu değiştirmek de zor. Örneğin eşimin de çalışmasını bende istemedim. Hala da istemiyorum. Çocuklarıma onun bakmasını isterim. İkisi birlikte de olmuyor, hem çalışıp hem çocuklara da bakamaz. O yüzden kadınların daha fazla ayrımcılığa uğradığını söyleyebilirim. Kadınların iş hayatında biraz daha geri planda tutulduklarını görüyoruz. Evde kalması gereken kişi kadın oluyor.” (Görüşme 3, erkek, 44 yaşında, evli, lise mezunu)

Ortopedik engelli erkekler, ortopedik engelli kadınların özellikle eğitim alma konusunda kendilerine göre daha fazla ayrımcılık yaşadıklarını düşünmektedir. Ortopedik engelli erkeklerin bu konudaki deneyimleri aşağıda sunulmuştur.

"Kızlar daha çok ayrımcılık yaşıyor. Kızlar okumaz deniyor okula yollanmıyor, kadınlar çalışmaz deniyor işe girdirilmiyor. Aileler engel olmamalı." (Görüşme 4, erkek, 21 yaşında, bekâr, ilköğretim mezunu)

"Bence var ayrımcılık. Kadınlar daha geride kalıyor gibi. Mesela köyde benim gibi engelli kız vardı onu yollamıyordu ailesi. Öğretmenler kaç kez evlerine gitti yine yollamadılar. Eğitim olmayınca da iş de olmuyor." (Görüşme 7, erkek, 25 yaşında, bekâr, lise mezunu)

"Kadın erkek arasında nasıl ki ayırım var bizde de var. Mesela engelli bir kız arkadaşım var onun babası okula gitmesine izin vermemiş. Sonra öğretmenler okuldan eve gidip babasını ikna etmeye çalışmış yine göndermemiş. Kız kısmı okuyup da ne olacak hem de engelli diye göndermemiş." (Görüşme 9, erkek, 30 yaşında, bekâr, ilköğretim mezunu)

Erkeğin özgür şekilde yaşadığı, kadının özgür şekilde yaşamasına fırsat verilmediği de görüşmecilerin deneyimleri arasındadır.

"Ben yaşamıyorum da bence kadınlar ayrımcılık yaşıyor. Erkekler daha hür kadınlara göre. Bu herhalde ataerkillik denilen şey. Kadınlar baskıya da maruz kalıyor. Hür olmak gerekiyorsa kadın da erkek de hür olmalıdır." (Görüşme 8, erkek, 22 yaşında, bekâr, lise mezunu)

"Bence ayrımcılık var kadınlara karşı. Erkek, istediğimi yaparım ben özgürüm düşüncesi ile hareket ediyor. Kadına özgür hareket etme şansı verilmiyor." (Görüşme 10, erkek, 37 yaşında, bekâr, ilköğretim mezunu)

Sonuç olarak görülen o ki araştırmaya katılan ortopedik engelli erkekler, ortopedik engelli kadınların cinsiyet ayrımcılığı yaşadıklarını, eğitim, istihdam ve toplumsal kaynaklara erişim noktasında kendilerine göre dezavantajlı olduklarını belirtmişlerdir. Ortopedik engelli erkekler, ortopedik engelli kadınların özgür şekilde yaşamalarına izin verilmediğine ve özellikle eğitim alma konusunda

yaşadıkları ayrımcılığa vurgu yapmışlardır. Ortopedik engelli kadın ve erkeklerin toplumsal hayatta sorun yaşadıklarını ve toplumsal hayattan dışlandıklarını söylemek mümkündür. Dünya Sağlık Örgütü, toplumsal cinsiyet eşitliğini karar verme, seçme, fırsatları kullanma, kaynakların ayrılması, kullanılması ve hizmetleri elde etmede cinsiyete bağlı ayrımcılık yapılmaması olarak tanımlamaktadır. Türkiye’de uygulanmakta olan cinsiyet eşitliği politikaları değerlendirildiğinde, özellikle eğitim ve istihdam konusunda kadınların ayrımcılığa uğradığı düşünülmektedir. Bu araştırmada da hem kadın hem de engelli olmaları nedeniyle ortopedik engelli kadınların eğitim, istihdam, aile ve evlilik yaşamı ile ilgili ortopedik engelli erkeklere göre daha fazla ayrımcılığa uğradıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu doğrultuda, özellikle ortopedik engelli kadınların cinsiyet ayrımcılığı nedeniyle yaşadıkları sorunlarla baş etme becerilerini geliştirmek, güçlendirilmelerini sağlayıcı çalışmalar yapmak ve toplumun toplumsal cinsiyet eşitliği ve engelliler ile ilgili bilinç düzeyini artırmak gerekmektedir.

4.4. KATILIMCILARIN TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİNE İLİŞKİN DENEYİMLERİ

Bu bölümde, ortopedik engelli kadın ve erkeklerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin deneyimleri, içinde buldukları ataerkil düzen ve toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde analiz edilmiştir. Bu doğrultuda, öncelikle ortopedik engelli erkeklerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin deneyimleri analiz edilmiştir. Daha sonra ortopedik engelli kadınların toplumsal cinsiyet rollerini ne şekilde deneyimlendikleri üzerinde durulmuştur. Analiz sonuçları, kadının engelli olması durumunda da toplumsal cinsiyet rollerine uygun şekilde davrandıklarını ortaya koymaktadır. Ortopedik engelli erkekler ise toplumun kendilerinden beklenen rolleri yerine getirememeleri nedeniyle yaşadıkları güçlüklerden bahsetmişlerdir.

4.4.1. Ortopedik Engelli Kadınların Toplumsal Cinsiyet Rollerini Açısından Deneyimleri

Bu bölümde ortopedik engelli kadınların toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin deneyimleri analiz edilmiştir. Toplumsal cinsiyete ilişkin açıklamalar arasında kadın olmanın toplumsal rollerini Oppong ve Abu; annelik, eş olma, ev kadınlığı, akrabalık, mesleki, topluluk ve birey olma şeklinde yedi temel rol şeklinde tartışmışlardır (Oppong ve Abu, 1985; aktaran: Kamanlıoğlu, 2007:160). Buradan hareketle bu araştırmada da ortopedik engelli kadınların toplumsal cinsiyet rolleri; annelik rolü, eş olma rolü, ev kadınlığı rolü, akrabalık rolü, birey rolü, mesleki rol, topluluk rolü gruplandırması ile analiz edilmiştir. Thompson'un (2016:59) belirttiği gibi ataerkil ideoloji nedeniyle erkek olma durumu kadın olma durumundan üstün görülmektedir. Bu doğrultuda kadın, erkeğe göre ikincil konumda bırakılmaya çalışılmaktadır. Araştırmaya katılan ortopedik engelli kadınların deneyimleri de bu yöndedir.

4.4.1.1. Ortopedik Engelli Kadınların Annelik Rollerini

Ortopedik engelli kadınlar, evlilik deneyimi yaşamamış olsalar dahi annelik rolünü üstlenmeye devam etmektedir. Araştırmaya katılan ortopedik engelli kadınların evde veya akrabalarında bebek bulunması halinde bakım ve yetiştirme konusunda yardımcı oldukları ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla kadınların "bakım verme" beklentisinin engelli olmaları durumunda da değişmediği, bakım veren rollerinin devam ettiği görülmektedir.

"Annem olmadığımda küçük kardeşime bakardım. Büyük ablam var o evli onun çocuğuna da baktım annemle. Ablam çalışıyordu annemle bakardık çocuğuna. Altını falan değiştirirken anneme yardımcı olurdum, sonra onu oynatırdım." (Görüşme 12, kadın, 21 yaşında, bekâr, lise mezunu)

"Erkek kardeşimin üstünde emeğim çoktur. Onu büyütme, annem olmadığımda bakımıyla ilgilenmede hep yardımcı oldum anneme." (Görüşme 17, kadın, 20 yaşında, bekâr, ilköğretim mezunu)

Öte yandan, ortopedik engelli kadınların annelik rolünü benimsedikleri ve bu durumu normal gördükleri de anlaşılmaktadır. Araştırmaya katılan ortopedik engelli kadınların anlatıları bu yöndedir.

"Evde anne yoksa anneliği kız çocuk yüklenir. Erkek kardeşimde emeğim çoktur, sonuçta çocuğun bakımı anneden sorulur." (Görüşme 16, kadın, 25 yaşında, bekâr, okur-yazar)

"Kız kardeşimin büyümesinde emeğim vardır. Annem bana bırakırdı bazen. Büyük ve abla olmak bunu gerektirirdi." (Görüşme 19, kadın, 24 yaşında, bekâr, ilköğretim mezunu)

Ataerkil sistemde kadın ve erkeğe yönelik toplumsal cinsiyet rolleri belirlenmiştir ve bireylerin bu rollere uygun şekilde davranmaları beklenmektedir. Powell ve Greenhouse'nin de belirttiği üzere ataerkil ideolojinin sebep olduğu cinsiyetçi yaklaşımlar nedeniyle kadınlar için ev ile ilgili işleri yürütme ve çocuk bakımı gibi işler öne çıkarken, erkekler için iş rolleri aile rollerinden daha önemli hale gelmektedir (a.g.y, 2010:1012; akt:Günay ve Bener, 2011:158). Günay ve Bener (2011:165)'in yapmış olduğu araştırmada katılımcıların büyük çoğunluğu çocukların bakımı ve yetiştirilmesi görevini kadına ait bir görev olarak belirtmişlerdir. Bu araştırmaya katılan görüşmecilerin düşünceleri de benzer şekildedir.

4.4.1.2. Ortopedik Engelli Kadınların Eş Olma Rollerini

Kadınların eş olma rolünde, eşlerini rahat ettirmeleri ve onun isteklerini karşılamaları beklenmektedir. Ortopedik engelli kadınlar için de durum aynıdır. Toplum akşam eve yorgun dönen erkeği rahatlatmayı kadının görevi olarak görmektedir. Bu durum, ataerkil toplumlarda kadının, erkeğin gölgesinde ve ikinci planda kaldığının bir göstergesidir. Araştırmaya katılan ortopedik engelli kadınlardan Görüşme 15, daha önce evlilik yapmış ve kısa süre içerisinde evliliğini sonlandırmıştır. Bu kısa süreli evlilik hayatında da eşinin kendisinden sürekli mutlu edilmeyi beklediğini belirtmiştir. Bu konudaki düşünceleri şu şekildedir;

“Ayrılmamıza sebep olanlardan biri de buydu. Adam zaten zihinsel engelli, sürekli agresif hareketler falan vardı üstüne bir de benden onu mutlu etmem bekleniyordu. Yemeğini yap, evi temizle bir sürü şey. Tamam, yaparım ama o hiç yardım etmeyince de bu da yanlış sonuçta.”
(Görüşme 15, kadın, 33 yaşında, bekâr, ilköğretim mezunu)

Gümüšoğlu'nun (2008:40) belirttiği gibi toplum erkeklerden kamusal alanda varlık göstermelerini beklerken kadınlardan ise duygulu-zayıf olmaları, yaşam alanının sınırlarını ev, eş ve çocuklarla belirlemelerini beklemektedir. Bu doğrultuda kadınlar da ev işleri ile ilgilenmekte, çocuklarının bakımlarını sağlamak ve eve yorgun dönen eşlerini rahat ettirmeye çalışmaktadır. Araştırmaya katılan ortopedik engelli kadınların deneyimlerine bakıldığında da kadının engelli olması durumunda da eşini rahat ettirmesi ve eşinin isteklerini yerine getirmesi beklenmektedir. Erkek, çalışmayıp evde de kalsa ev işleri ile ilgilenmediği gibi bütün ev işlerini kadının yapmasını beklemektedir. Ataerkil toplumlarda görülen bu durum, kadının erkeğe göre ikinci planda bırakılmaya çalışıldığını göstermektedir.

4.4.1.3. Ortopedik Engelli Kadınların Ev Kadınlığı Roller

Ataerkil kültürde, ailelerde erkek çocuğun eğitime önem verilirken kız çocuğun evliliğe hazırlanması gerektiği düşünülerek ev işlerini öğrenmesi yönünde bir düşünce söz konusu olmaktadır (Bora, 2012:181). Ataerkil cinsiyetçi kabullerin sebep olduğu bu durum nedeniyle kadın, çalışma hayatına katılsa dahi ev işlerini yapmaya devam etmektedir. Kadının çalışma hayatına katılmasına rağmen ev işlerini yapmaya devam etmesi çifte yük, ikinci vardiya gibi kavramların ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Araştırmaya katılan ortopedik engelli kadınların deneyimleri, kadının engelli olması durumunda da ev işleriyle ilgilenmeye devam ettiğini göstermektedir.

“Annemin her yaptığı şey için yardımcı olurum. Yemek mi yapacak evi mi temizleyecek hep yardımcı oldum, her zaman da olurum.” (Görüşme 17, kadın, 20 yaşında, bekâr, ilköğretim mezunu)

“Anneme yardımcı olurum hep. Yemek yapmakta, temizlikte yardımcı olurum anneme.” (Görüşme 18, kadın, 20 yaşında, bekâr, ilköğretim mezunu)

“Yemekler de temizlikte anneme yardımcı olurum. Odamı da düzenli tutarım.” (Görüşme 19, kadın, 24 yaşında, bekâr, ilköğretim mezunu)

Ev işlerini kadının yapması normal görülmekte, kadınların bu kabulü içselleştirdikleri ve konu üzerinde düşünmedikleri anlaşılmaktadır. Oysaki Bayoğlu'nun (2010:75) da belirttiği gibi kadınlara ilişkin bu ötekileştirilmeyi tehlikeli yapan şey, birçok kadının bunu, kadınlığın doğası gereği sunulduğuna inanıp içselleştirmeye başlamasıdır Kadınların cinsiyetçiliğin sebep olduğu sonuçları doğal görmesi ataerkil yapıyı güçlendirecektir (Thompson, 2016:44). Araştırmaya katılan ortopedik engelli kadınların anlatıları da durumu içselleştirdiklerini göstermektedir.

“Ev işlerini ben yaparım. Anneme yardımcı olurum yani. Ama bu durumdan rahatsız değilim.” (Görüşme 11, kadın, 22 yaşında, bekâr, lise mezunu)

“Gittiğim kurstan da anlaşılacağı üzere bende evin yemekleri ile ilgileniyorum. Temizlikte de yardımcı olurum anneme. Ama bu böyle kabul edilmiş sonuçta. Erkek çalışıyorsa kadında evi temizler, yemeği yapar.” (Görüşme 20, kadın, 28 yaşında, bekâr, lise mezunu)

Ecevit'in (2011:25) işaret ettiği üzere kadınların esas olarak evi çekip çevirmek, ev hizmetlerini yapmak ve çocuk bakmak, ailenin düzenini sağlamak gibi ev içi-aile merkezli işler yapmaları gerektiğine ilişkin kuvvetli bir 'aile ideolojisi' bulunmaktadır ve bu ideolojiye göre, kadınların ev içinde yaptıkları işler 'çalışma' değil, sorumluluk duygusuyla ve sevgiyle gönüllü olarak yapılan işlerdir ve bu işler kadın olmanın bir parçası olarak görülmektedir. Görülen o ki ortopedik engelli kadınlar, evli olmasalar dahi ev işleri yapmaktadır. Ataerkil ideoloji nedeniyle eğitim almaları engellenen ortopedik engelli kadınların istihdam edilmeleri de güç olmakla beraber istihdam edilmiş olsalar dahi eve geldiklerinde ev işleri yapmaya devam ettikleri anlaşılmaktadır. Araştırmaya katılan ortopedik engelli kadınların bu durumu içselleştirdikleri görülmektedir.

4.4.1.4. Ortopedik Engelli Kadınların Akrabalık Roller

Engelli bireylerin yakın çevrelerinden sosyal destek bekledikleri düşünülmektedir. Nitekim Özdemir'in (2010:118) yapmış olduğu araştırmada da engelli kadınların; aile, akraba, komşu ve arkadaşlarından sosyal destek bekledikleri sonucuna ulaşmıştır. Ancak bu araştırmaya katılan ortopedik engelli kadınların akrabalık ilişkileri sınırlı olduğu için, akrabalık pozisyonları içinde oynadıkları roller hakkında yeterince bilgi edinilememiştir. Akrabalık ilişkilerinde göze çarpan nokta ise ortopedik engelli olmaları nedeniyle akrabalık ilişkilerinin koptuğu ya da karşılıklı çıkar ilişkileri endişesi ile devam etmediği yönündedir.

“Çoğu ile görüşmüyoruz. Benim yüzümden kavga etmiştik bir kez. Misafirlige gitmeyi istemiyorum bu yüzden.” (Görüşme 11, kadın, 22 yaşında, bekâr, lise mezunu)

“Akrabalarımıza pek gitmeyiz, anlayamıyorsun insanlarla. Çok da kimse yok zaten.” (Görüşme 13, kadın, 21 yaşında, bekâr, ilköğretim mezunu)

4.4.1.5. Ortopedik Engelli Kadınların Birey Roller

Aile kurumundaki birçok sorumluluğun kadına ait olması ve aile içi rollerde kadınların fazla sorumluluk alması kadını kamusal ve sosyal alandan soyutlamaktadır. Bu doğrultuda kadınlar öncelikle ev işlerinden ve çocuk bakımından sorumlu tutulmakta ve kendi özel alanlarında yaşamaya zorlanmaktadır (Kamanlıoğlu, 2007:106). Toplumda yer alan önyargılar nedeniyle engelli bireylerin toplum ile bütünleşmeleri söz konusu olamamaktadır. Özellikle engelli kadınlar ataerkil ideoloji nedeniyle ekonomik, sosyal ve siyasi alanlarda ayrımcılığa uğramaktadır. Nitekim Özdemir (2010:176) de yapmış olduğu araştırmada ortopedik engelli kadınların gündelik yaşamın yanısıra sosyal yaşama da sınırlı katılabildiklerini ortaya koymuştur. Görüşmecilerin deneyimleri de benzer şekildedir.

“Çarşıya annemle giderim annem izin vermiyor tek başıma gitmeme.” (Görüşme 12, kadın, 21 yaşında, bekâr, lise mezunu)

*“Sosyal aktivitem yok, çok nadir annem ve kardeşlerimle dışarı çıkarız.”
(Görüşme 18, kadın, 20 yaşında, bekâr, ilköğretim mezunu)*

*“Boş zamanlarımda müzik dinlerim. Öyle pek dışarı falan çıkmam.”
(Görüşme 19, kadın, 24 yaşında, bekâr, ilköğretim mezunu)*

4.4.1.6. Ortopedik Engelli Kadınların Mesleki Roller

Engelli bireylerin çalışma hayatına katılımları için ön koşul olan çalışma alanlarının düzenlenmesi hususunun gerçekleşmemesi ve toplumun engelli bireylere yönelik önyargıları nedeniyle istihdam edilmeleri sınırlı kalmaktadır. Özellikle engelli kadınların istihdamından kaçınılmakta, istihdam edilseler dahi vasıfsız işlerde istihdam edilmeleri söz konusu olmaktadır. Dünya Engellilik Raporunda yer alan istatistiklere göre de engelli kadınların %20 oranla, engelli erkeklerin ise %53 oranla istihdam edildikleri görülmektedir. (<http://eyh.aile.gov.tr/data/5480490c369dc57170df34bd/Dunya%20Engellilik%20Raporu%20Yonetici%20Ozeti.pdf>). Araştırmaya katılan ortopedik engelli kadınların deneyimleri de benzer şekildedir.

“Dışarıda bir yerde çalışmadım hiç. Evde yaptığım örgüleri satabilmek ve gelir elde etmek çok güzel. Emeğinin karşılığında para kazanmak ayrı bir konu.” (Görüşme 16, kadın, 25 yaşında, bekâr, okur-yazar)

Dikkat çeken bir husus ise kadınların çalışma yaşamına katılmaları halinde de ev işlerini yapmaya devam etmeleridir. Kadınlar, istihdama katılsa dahi ev işleri yapmaya devam etmektedirler. Evde yapılacak işler her ne kadar erkek ve kadın arasında paylaşılmaya başlansa bile bu değişim yavaş olmaktadır. Başak ve arkadaşları (2013:7) bu durumu “ertelenmiş devrim” ya da “gecikmiş uyarlanma” olarak da adlandırılmaktadır. Bu eşitsiz görev dağılımının altında yatan temel neden de cinsiyetçi yaklaşımlar doğrultusunda kadının “hizmet veren”; erkeğin ise “hizmet alan” olarak algılanması olarak gösterilebilir. Görüşmecilerin anlatıları bu yöndedir.

“Çalışırken çok mutluydum. Kendime güvenim gelmişti. Ama elbette ev işlerini bırakmamıştım o dönemde de. Eve gelince temizlikte falan

yardımcı olurdum anneme.” (Görüşme 11, kadın, 22 yaşında, bekâr, lise mezunu)

“Çalışmak güzeldi. Para kazandığımda annemin mutluluğu bile beni de mutlu etmeye yetmişti. Çalışırken de anneme yardımcı olmaya devam ettim ama. Yoruluyordu çünkü bensiz.” (Görüşme 13, kadın, 21 yaşında, bekâr, ilköğretim mezunu)

4.4.1.7. Ortopedik Engelli Kadınların Topluluk Rollerini

Geleneksel olarak, işler ve sorumluluklar ailede cinsiyet gözetilerek paylaşılmaktadır. Geleneksel aile çerçevesinde erkekler tamir, bahçe bakımı gibi işleri yaparlarken, kadınlar kendilerine verilen yemek pişirme, bulaşık yıkama ve ev temizliği gibi işleri yapmaktadırlar (Şafak ve diğ, 2006:2). Kadının yaşam alanının evle sınırlı olması engelli olması durumunda bir kat daha artmakta, toplumsal hayata katılımları da sınırlı olmaktadır. Kamanlıoğlu'nun (2007:170) belirttiği gibi ortopedik engelli kadınlar sosyal ve ekonomik hayatın dışında kalmışlardır. Benzer şekilde bu araştırmaya katılan ortopedik engelli kadınların sosyal ilişkilerinin sınırlı olduğu, günlerinin büyük bölümünü evde geçirdikleri anlaşılmaktadır. Ortopedik engelli kadınların dernekler vb. grupların hizmetlerine inançlarının olmadığı görülmektedir.

“Derneklere üye değilim. Gereksiz görüyorum. İş yapılmıyor.” (Görüşme 11, kadın, 22 yaşında, bekâr, lise mezunu)

Araştırmaya katılan ortopedik engelli kadınların örgütlenme gereği görmedikleri ve dernekler vb. grupların hizmetlerine inanmadıkları görülmektedir.

4.4.2. Ortopedik Engelli Erkeklerin Toplumsal Cinsiyet Rollerini Açısından Deneyimleri

Bu bölümde ortopedik engelli erkeklerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin yaşam deneyimleri analiz edilmiştir. Ortopedik engelli erkeklerin toplumsal cinsiyet rolleri; babalık ve eş olma rolü, akrabalık rolü, mesleki rol, topluluk rolü,

birey rolü gruplandırması ile analiz edilmiştir. Thompson (2016:59), erkeklerin toplumsal cinsiyetin sebep olduğu basmakalıp eril özellikler nedeniyle duygularını sınırlandırmak zorunda kaldıkları için çeşitli sorunlarla karşı karşıya kaldıklarına işaret etmektedir. Araştırmaya katılan ortopedik engelli erkeklerin deneyimleri bu görüşü doğrulamaktadır.

4.4.2.1.Ortopedik Engelli Erkeklerin Babalık ve Eş Olma Roller

Ataerkil ideoloji nedeniyle erkekten fiziksel ve duygusal olarak güçlü olması beklenirken, araştırmaya katılan ortopedik engelli bireylerin bakıma muhtaç olmaları nedeniyle bu güçsüzlüğü içselleştiremedikleri, bu nedenle çalışmak ve para kazanmak istedikleri görülmektedir. Araştırmaya katılan ortopedik engelli erkeklerin deneyimleri aşağıda sunulmuştur.

“Çalışmamamak, eve katkı sağlayamamak güç bir durum. Erkek olarak eve katkı sağlamak isterdim. Huzursuzluk oluyor çalışamayınca.” (Görüşme 7, erkek, 25 yaşında, bekâr, lise mezunu)

“Erkeğin evi geçindirme ve ekmek getirme gibi bir zorunluluğu vardır.” (Görüşme 10, erkek, 37 yaşında, bekâr, ilköğretim mezunu)

Toplumsal kalıp yargılara göre herhangi bir insanla ilgili beklentilerin neler olacağı doğrudan cinsiyete bağlıdır. Buna göre erkeklerden güçlü olmaları, ailelerini geçindirmeleri, çevre üzerinde belirli bir etkinlik ve kontrol sağlamaları; kadınlardan ise sabırlı, anlayışlı olmaları, evi çekip çevirmeleri, insan ilişkilerini düzenlemeleri beklenmektedir (İmamoğlu, 1991:832). Toplumdan beklenen bu rolleri gerçekleştiremeyen erkeğe karşı çevreden tepki gelebilmektedir. Ayrıca fiziksel ve duygusal olarak güçlü olması beklenen erkek, duygularını belli etmekten kaçınır ve bastırır. Bu durum ise erkeğin toplumsal baskı yaşamasına neden olur. Erkekten beklenen roller bireyin engelli olması durumunda da değişmemektedir. Araştırmaya katılan ortopedik engelli erkeklerin deneyimlerinde de görüldüğü üzere çalışmıyor olmak erkeklerin toplumsal baskı yaşamalarına neden olmaktadır. Erkek evli olmasa da çalışmak ve eve maddi destek sağlamak istemektedir.

4.4.2.2. Ortopedik Engelli Erkeklerin Akrabalık Rollerini

Ortopedik engelli erkeklerin akrabalık ilişkileri sınırlı olduğu için, akrabalık pozisyonları içinde oynadıkları roller hakkında yeterince bilgi edinilememiştir. Akrabalık ilişkilerinde göze çarpan bir diğer nokta da ortopedik engelli olmaları nedeniyle akrabalık ilişkilerinin koptuğu ve karşılıklı çıkar ilişkileri endişesi ile devam etmediği yönündedir. Araştırmaya katılan ortopedik engelli erkeklerin deneyimleri aşığıdaki gibidir.

“Yanına gidilmeyen ve yanına gelmesi istenmeyen oluyorsun. Önceden iç içe olduğum insanlar şimdilerde merhaba demeyi çok görüyor.”
(Görüşme 3, erkek, 44 yaşında, evli, lise mezunu)

Neri ve Kroll (2003:90) engellilerin yardım için başkalarına muhtaç olduklarına, bu nedenle bağımsızlıklarını kaybettiklerine ve bunun sonucunda ise, eşlerine, çocuklarına, arkadaşlarına, akrabalarına bağımlı olduklarına işaret etmektedirler. Bu bağımlılığın sonucu olarak da yakın çevredeki bireyler engelli ile yakın ilişki kurmaktan kaçınabilmektedirler. Araştırmaya katılan ortopedik engelli erkekler akrabalarından yakın destek görememelerini engelli olmaya bağlamışlardır.

“Kardeşlerimden başka kimsem yok. Akrabalar aramazlar, sormazlar. Engelli olunca eşin dostun olmuyor. Ama dostunu düşmanını biliyorsun.”
(Görüşme 1, erkek, 30 yaşında, bekâr, ilköğretim mezunu)

Akrabaları ile iyi ilişkilerinin olduğunu belirten ortopedik engelli erkekler de asansör olmayan binalarda yaşadıkları problem nedeniyle akrabalarına gidemediklerini belirtmektedirler.

“Akrabalar iyi ama gidip gelemiyoruz. Asansör olmayınca bitiyor orda iş. Eve girme şansım yok. Bizde genelde gitmiyoruz. Onlar bize gelir.”
(Görüşme 7, erkek, 25 yaşında, bekâr, lise mezunu)

4.4.2.3. Ortopedik Engelli Erkeklerin Mesleki Rollerini

Toplum, engelli bireylerin çalışamayacağına inanmaktadır. Genç ve Çat'ın da belirttiği üzere istihdam dezavantajlı grupların dışlanmasını önlemeye, yeterli gelir ve sosyal güvence sağlamaya, maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılamaya ve kendilerine olan güvenlerini güçlendirmeye katkı sağlamaktadır. Engellilerin üretim sahasından uzak tutulması, bu kazanımlardan mahrum kalmaları demektir. Bu sorunla karşılaşmamak için toplumsal bilinç oluşturulması ve yapısal süreçlerin iyileştirilmesi gerekmektedir (2013:369). Bu doğrultuda engelli bireylerin istihdamı konusunda hem iş yerlerinin fiziksel koşullarının iyileştirilmesi hem de toplumsal bilinç sağlanması gerekmektedir. Araştırmaya katılan ortopedik engelli erkekler, çalışmıyor oluşlarını ataerkil kültür ile ilişkilendirerek bu durumu güçsüzlük olarak gördüklerini, evin geçiminin kendileri tarafından karşılanması gerektiğini ifade etmişlerdir.

“Çalışmadığım için bilmiyorum. Ama çalışmak, üretmek isterdim. Erkek olarak evin geçimi benim sorumluluğumda olmalı ama annem idare ediyor evi.” (Görüşme 1, erkek, 30 yaşında, bekâr, ilköğretim mezunu)

“Erkeğin çalışması gerek, engelli olsun ya da olmasın biz erkekler çalışıp eve para getirmeliyiz.” (Görüşme 5, erkek, 22 yaşında, bekâr, lise mezunu)

Araştırmaya katılan ortopedik engelli erkeklerden daha önce çalışıp para kazanmayı deneyimleyenler, hayata etkin katılım için çalışmanın önemine vurgu yapmışlardır.

“Çalıştığım süreçte daha iyiydi hayatım. Hayata etkin katılım için çalışmak gerekiyor.” (Görüşme 3, erkek, 44 yaşında, evli, lise mezunu)

“Çalışmak güzel. Babamla çalışınca yazın daha mutluyum.” (Görüşme 4, erkek, 21 yaşında, bekâr, ilköğretim mezunu)

“Çalışmak güzeldi. Para kazanmak gibisi yok.” (Görüşme 8, erkek, 22 yaşında, bekâr, lise mezunu)

4.4.2.4. Ortopedik Engelli Erkeklerin Topluluk Rollerini

Ortopedik engelli erkeklerin dernekler vb. grupların hizmetlerine inançlarının olmadığı, derneklerden sosyal faaliyet düzenlemelerini bekledikleri görülmektedir. Araştırmaya katılan ortopedik engelli erkeklerin düşünceleri şu şekildedir;

“Üye olduğum derneklerin faydasını göremedim. Faaliyet yapılmıyor, bize katkıları yok. Koltuk değneği ya da tekerlekli sandalye vermekle olmuyor bu işler. Sosyalleşmemiz anlamında katkı sağlamaları gerek.” (Görüşme 2, erkek, 38 yaşında, bekâr, lise mezunu)

“Üye olduğum dernek yok. Çorum’da çok yavaş işler. Akülü sandalyemiz bozursa tamir ettirecek yer yok. Alaca’ya götürüyoruz tamir işi olunca. Bir işte ilçe ili geçiyorsa kabul edilmez bu.” (Görüşme 7, erkek, 25 yaşında, bekâr, lise mezunu)

4.4.2.5. Ortopedik Engelli Erkeklerin Birey Rollerini

Toplumda kadınların toplumsal cinsiyet rolleri açısından daha çok evle özdeşleştirildiği bilinmektedir. Erkekler ise daha özgür bireyler olarak yetiştirilmektedir. Araştırmaya katılan ortopedik engelli erkeklerin de ortopedik engelli kadınlara göre daha sosyal bir yaşamlarının olduğu görülmektedir. Görüşmecilerin bu konudaki deneyimleri aşağıda aktarılmıştır;

“Sosyal hayatım iyi benim. Arkadaşlarımla kafede oturuyorum, sinemaya gidiyorum. Evde zamanımı TV karşısında geçirmek istemiyorum.” (Görüşme 2, erkek, 38 yaşında, bekâr, lise mezunu)

“Genelde eşim ile vakit geçiririm. Belediyenin çini kursuna katılıyorum. Onun dışında işlerim olduğunda dışarı çıkarım, sosyal hayatta olmaya çalışıyorum.” (Görüşme 3, erkek, 44 yaşında, evli, lise mezunu)

“Arkadaşlarımla vakit geçirmeyi severim, belediyenin kursunda müzik öğreniyorum. Akşamları da saz kursuna gidiyorum. Müziği çok seviyorum.” (Görüşme 4, erkek, 21 yaşında, bekâr, ilköğretim mezunu)

4.5. ORTOPEDİK ENGELLİ KADIN VE ERKEKLERİN YAPTIKLARI GÜNDELİK İŞLER

Bu bölümde ortopedik engelli kadın ve erkeklerin yaptıkları gündelik işler analiz edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre ortopedik engelli erkeklerin ortopedik engelli kadınlara göre daha sosyal bir hayata sahip oldukları görülmektedir. Ortopedik engelli kadınlar ise yemek yapma ve temizlik yapma deneyimlerinden bahsetmişlerdir.

4.5.1. Ortopedik Engelli Kadınların Yaptıkları Gündelik İşler

Gümüšoğlu (2008:42), ders kitaplarında erkek için "baba evin direğidir, mesut etmek ereğidir" değerlendirmesinin bulunduğu, kadın için ise "yemek yapan, söküken diken, çamaşır, bulaşık yıkayan" sözlerine yer verildiğine işaret etmektedir. Bu doğrultuda erkek çocuklara özgür bir şekilde yaşama fırsatı verilirken kız çocuklarına ise bu imkân verilmemektedir. Birey hem engelli hem de kadın olduğunda ise bu ayrımcılık daha da artmaktadır. Engelli kadınlar, engelleri nedeniyle toplumsal ilişkilerinde yaşadıkları farklı gözle bakılma, olumsuz tutum ve davranışlara maruz kalma, dışlanma, acınarak bakılma vb. sorunlara ek olarak cinsiyet ayrımcılığından kaynaklanan sorunları da yaşamaktadırlar. Araştırmaya katılan ortopedik engelli erkeklerden hiçbiri yemek yapma, temizlikte anneye yardımcı olma gibi görevlerden bahsetmezken ortopedik engelli kadınların hepsi evde annelerine yemek yapma ve temizlik yapma konusunda yardımcı olduklarından bahsetmişlerdir. Araştırmaya katılan ortopedik engelli kadınların deneyimleri aşağıdaki gibidir.

“Sabah kahvaltı hazırlayıp annemi kaldırırım. Annem benden önce kalkarsa da o hazırlar beni kaldırır. Sonra annemle temizlik yaparız ben hazırlanıp kursa giderim nakış kursuna gidiyorum. Akşam da eve gelince annem yemekleri hazırlamış olur bende sofrayı kurarım yemek yeriz bulaşık, çay derken yatar uyurum.” (Görüşme 13, kadın, 21 yaşında, bekâr, ilköğretim mezunu)

“Sabah kalktığımda önce yatakları düzenlerim sonra kahvaltıyı hazırlarım annemle kahvaltı yaparız öğlen belediyenin merkezinde nakış kursuna katılıyorum. Akşamları eve gidince de annemle yemekleri koyarız yeriz çay yapar muhabbet ederiz sonra da uyurum. Öyle sosyal bir hayatım yok.” (Görüşme 17, kadın, 20 yaşında, bekâr, ilköğretim mezunu)

Görüldüğü üzere cinsiyetçi kabuller nedeniyle kadından beklenen temizlik ve yemek yapma görevleri kadının engelli olması durumunda da devam etmektedir.

4.5.2. Ortopedik Engelli Erkeklerin Yaptıkları Gündelik İşler

Engelli bireyler, toplumun önyargıları nedeniyle toplumsal kaynaklara erişim noktasında sıkıntılar yaşamaktadır. Ergüden’in (2008:14) de işaret ettiği üzere fiziksel çevre engelsiz toplum için tasarlanmıştır ve bu durum engelli bireylerin istihdam, eğitim, sağlık ve rehabilitasyon hizmetleri gibi bir çok alana erişimini de kısıtlamakta, engelli bireylerin toplumsal katılımına da ket vurmaktadır. Ancak her ne kadar fiziksel çevre uygun olmasa da engelli bireyler çevrelerinden aldıkları sosyal destek sayesinde toplumsal kaynaklara erişmeye çalışmaktadır. Yine Ergüden’in (2008:68) araştırmasında elde ettiği verilere bakıldığında araştırmaya katılan engellilerin yarısından fazlasının aldığı destek sayesinde kamusal alanlarda fiziksel çevre koşullarından etkilenmediği anlaşılmaktadır. Benzer şekilde bu araştırmaya katılan ortopedik engelli erkeklerin deneyimlerine bakılacak olursa sosyal hayata etkin bir katılım sağladıkları görülmektedir.

“Belediyenin kursuna katılıyorum. Dışarıda da arkadaşarımla vakit geçiriyorum. Sabah kurstayım, öğleden sonra da kafelerde arkadaşarımla oturuyorum. Özellikle yazları geç saatlere kadar dışarıda oluyorum arkadaşarımla.” (Görüşme 2, erkek, 38 yaşında, bekâr, lise mezunu)

Öte yandan görüşmecilerin deneyimlerinde, engelli bireyin sosyalleşmesinde ekonomik durumun belirleyici bir unsur olduğu göze çarpmaktadır.

“Sabah kalkarım kahvaltımı yaparım. İşlerim varsa onları halletmek için dışarı çıkarım. Öğleden sonra da belediyenin düzenlemiş olduğu kurslara katılıyorum. Hobi bahçem var. O bahçe ile uğraşmak iyi geliyor. Aracım var. Eşim ile beraber gidiyoruz bahçe ile ilgilenirim.” (Görüşme 3, erkek, 44 yaşında, evli, lise mezunu)

4.6. KATILIMCILARIN BEKLENTİLERİ

Araştırmaya katılan ortopedik engelli kadın ve erkeklerin devletten beklentileri ile yasaların uygulanması noktasındaki deneyimleri bu bölümde analiz edilmiştir. Araştırmaya katılan ortopedik engelli erkekler yapılan yasaların göstermelik olduğuna işaret ederken kadınlar ise kadın olmaları nedeniyle özellikle eğitim ve istihdam konusunda yaşadıkları ayrımcılıkların son bulmasını beklediklerini ifade etmişlerdir.

4.6.1.Ortopedik Engelli Kadınların Beklentileri

Toplumda engellilerin daha çok muhtaç kişiler olduğu ve sosyal yardımlarla geçinmeye çalıştıkları yönünde bir kanaat vardır (Genç ve Çat, 2013:387). Devletin engelliler için yapmış olduğu hizmetlere bakıldığında da genellikle maddi yardımlar yapıldığı görülmektedir. Araştırmaya katılan ortopedik engelli kadınlarda engellilere yönelik yapılan yasaların göstermelik olduğunu, engelli bireyin istihdam edilmesinin göz ardı edildiğini ve engelli bireylerin verilen maddi yardımlar ile yaşamalarına dönük bir hizmet anlayışının varlığına işaret etmişlerdir.

“Yasalar hep yardıma dönük. Bizi daha güçlü yapacak yasalar olmalı.” (Görüşme 12, kadın, 21 yaşında, bekâr, lise mezunu)

“Yasalara daha fazla şeyler eklenmeli. Hastanelerde falan görüyorum benimde yapabileceğim işler var. Çalışmamız için bize uygun iş ortamları hazırlanmalı.” (Görüşme 17, kadın, 20 yaşında, bekâr, ilköğretim mezunu)

Engelli bireyler için düzenlenen yasalar, engelli bireylerin sağlık, eğitim, iş, istihdam, bakım ve rehabilitasyon gibi konularda yaşadıkları sorunların çözüme kavuşturulması ve toplum ile engelli bireylerin bütünleşmelerini sağlamak olmalıdır (Kamanlıoğlu, 2007:197). Ancak ne yazık ki cinsiyetçi yaklaşımlar nedeniyle kadınların ve engellilerin eğitimine önem verilmediğini, bu doğrultuda engelli kadınların eğitimlerinin daha sınırlı olduğunu belirtebiliriz. Eğitim alamayan bireyin istihdam edilmesi de güçleşmektedir. Araştırmaya katılan ortopedik engelli kadınların bir bölümü de istihdam konusunda yaşamış oldukları ayrımcılığı, eğitim alamamaları ile ilişkilendirmiştir. Araştırmaya katılan ortopedik engelli kadınların düşünceleri aşağıdaki gibidir.

“Yasalarda en çok eğitim konusunda eşitlik sağlanmalı.” (Görüşme 15, kadın, 33 yaşında, bekâr, ilköğretim mezunu)

“Yasalara yeni şeyler eklenmeli. Bir de uygulamada üstüne gidilmeli. Eğitim zorunluysa zorunludur. Engelli için ayrımı olmamalı. Takibi yapılmalı ki aileler korkup göndersin çocuklarını.” (Görüşme 16, kadın, 25 yaşında, bekâr, okur-yazar)

Görüldüğü üzere araştırmaya katılan ortopedik engelli kadınlar özellikle eğitim alma konusunda yaşadıkları ayrımcılığa vurgu yapmışlar ve kadın erkek eşitliğinin sağlanması gerektiğini belirtmişlerdir.

4.6.2. Ortopedik Engelli Erkeklerin Beklentileri

Araştırmaya katılan ortopedik engelli erkekler, engellilere yönelik yapılan yasaların göstermelik olduğunu, engelli bireyin istihdam edilmesinin göz ardı edildiğini ve engelli bireylerin verilen sosyal yardımlar ile yaşamalarına dönük bir hizmet anlayışının varlığına işaret etmişlerdir.

“İstihdam alanındaki ayrımcılık önlenmeli. En çok bunu istiyorum. Bizlere fırsat verilmeli. Önyargıyla yaklaşıyorlar bize. Bir de şu iş yapacaksın diye başta söylüyor, sonra sırf başarısız olalım diye yapamayacağımız şeyler yaptırılmak isteniyor sonra hemen işten çıkartılıyor.” (Görüşme 4, erkek, 21 yaşında, bekâr, ilköğretim mezunu)

“Bence EKPSS konusunda değişiklik olmalı. Sınava zihinsel engelli de ruhsal hastalar da şeker hastası da herkes giriyor. Her %40 engeli olan insan aynı sınava girmemeli, atamalar olacakken değişiklik yapılmalı. Hep onlar yerleşiyor işe.” (Görüşme 6, erkek, 24 yaşında, bekâr, lise mezunu)

Görüldüğü üzere ortopedik engelli erkeklerin devletten beklentileri çalışabilmeleri için düzenlemeler yapılması yönündedir. Ortopedik engelli erkeklerin devletten beklentilerinde dikkat çeken bir diğer husus ise düzenlenen yasaların usulüne uygun şekilde uygulanmadığı yönündedir. Araştırmaya katılan ortopedik engelli erkekler, engellilere yönelik yapılan yasaların uygulanmadığına işaret etmişlerdir.

“Yasalara önerim olmaz yeterlidir değildir bir şey diyemem ama bence önce elimizdeki yasalara uyulmalı. Ceza yazılmalı uymayanlara. Adam tam bizim geçeceğimiz yerlere aracını park ediyor ama kimse ceza yazmıyor. Hep uyarı ile geçiştiriyoruz. Ceza olacak ki caydırıcı olsun.” (Görüşme 7, erkek, 25 yaşında, bekâr, lise mezunu)

“Bence yapılan yasalar düzgün şekilde uygulansa problem çıkmaz. Ama işte uygulanmıyor. Sınava girecek oluyorum, devlet bana gözetmen yardımı ile sınava girme hakkı vermiş ama birilerinin yüzünden mağdur oluyorum.” (Görüşme 10, erkek, 37 yaşında, bekâr, ilköğretim mezunu)

5. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. SONUÇLAR

Engelli bireyler, toplum tarafından ötekileştirilmekte ve ayrımcılığa uğramaktadır. Engelli bireylerin yaşamış olduğu bu ayrımcılığı engelli kadınlar daha yoğun yaşamaktadır. Bu araştırmada amaç, kadın ve engellilik ilişkisini toplumsal cinsiyet çerçevesinde incelemektir. Bu doğrultuda toplumsal cinsiyet rollerini gerçekleştirmede engelli kadınlara yönelik değerlendirmelerin nasıl şekillendiği ve engelli kadınların deneyimlerini belirleyenlerin neler olduğunu betimlemek amaçlanmıştır. Araştırma kapsamında, Çorum ilinde faaliyetlerini sürdüren Çorum Belediyesi Engelli Eğitim Merkezine kayıtlı 10 ortopedik engelli kadın ve 10 erkek ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Araştırmada, ortopedik engelli kadın ve erkeklerin sosyo-demografik özellikleri ele alınmış, eğitim, istihdam ve iş yaşamı, aile ve evlilik yaşamı, ayrımcılıkla ilgili yaşadıkları sorunlar ve devletten beklentileri üzerinde durulmuştur. Genel olarak araştırma sonuçları, ortopedik engelli kadınların engelli olmaları ve toplumdaki cinsiyetçi yaklaşımlar nedeni ile özellikle eğitim, istihdam, aile ve evlilik yaşamında sorunlar yaşadıklarına, mekânlara ulaşmakta ve toplumsal ilişkilerinde ayrımcılığa uğradıklarına, kadınların sınırlandırılmış ve edilgen bir yaşam döngüsü içerisinde bulduklarına işaret etmektedir. Ortopedik engelli kadınların, gerek özel alanda gerekse kamusal alanda ataerkil ideolojinin sebep olduğu cinsiyetçi yaklaşım nedeniyle ortopedik engelli erkeklere göre daha fazla ayrımcılığa uğradıkları anlaşılmaktadır. Ortopedik engelli kadınların yoksulluk, eğitimsizlik ve erkeğe (evli ise eşine, bekâr ise babasına) bağımlı bir yaşamları olduğu ortaya çıkmıştır.

Araştırma sonuçları, ortopedik engelli kadın ve erkekler için ayrı ortaya konmakta ve izleyen bölümde de sonuçlara ilişkin öneriler sunulmaktadır.

Ortopedik engelli kadınların ayrımcılık deneyimlerine ilişkin sonuçları aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür.

5.1.1. Engelli Kadınların Deneyimlerine İlişkin Sonuçlar

Araştırmada ortopedik engelli kadın ve erkeklerin engelli olmaya ilişkin deneyimlerine yer verilmiştir. Ortopedik engelli erkekler, kamusal alanlardaki yapı ve düzenlemelerin yaşantılarını olumsuz etkilemesinden bahsederken, ortopedik engelli kadınlar kadın olmaları nedeniyle yaşadıkları ayrımcılıklardan bahsetmişlerdir. Araştırmada çıkan sonuçlar, kadınların özel alan (ev içi), erkeklerin ise kamusal alan (ev dışı) ile ilişkilendirildikleri gerçeği ile uyuşmaktadır.

Araştırmanın bulgular kısmının üçüncü bölümünde ise araştırmaya katılan ortopedik engelli kadın ve erkeklerin eğitim, istihdam, aile ve evlilik yaşamları ile ilgili deneyimledikleri ayrımcılık sorunları ele alınmıştır. Araştırmaya katılan ortopedik engelli kadınların eğitim almalarının aileleri tarafından engellendiği, ortopedik engelli erkeklere göre daha fazla ayrımcılığa uğradıkları anlaşılmaktadır. Burada *“kız kısmı okumaz, kendisini idare edecek kadar okusun yeter”* şeklindeki cinsiyetçi söylemin etkisini görmek mümkündür. Kız çocukları için durum böyleyken bireyin engelli olması durumu da eklenince okulların fiziki koşullarının da uygun olmaması nedeniyle engelli kadınların eğitim almaları daha fazla engellenmektedir. Bu anlamda, *‘kız kısmı okumaz’, ‘okuyup da ne olacaksınız’* vb. ataerkil söylemleri içeren düşünce ve inanışlara, engellilere yönelik *“kucakta mı taşıyım gönderemem”, “sen diğerlerinden farklısın, tepki alırsın”* gibi ötekileştirici tutumlar eklenince engelli kadınların iki kez ayrımcılığa uğramaları söz konusu olmaktadır.

Araştırmaya katılan ortopedik engelli kadınların istihdam konusunda da ayrımcılığa uğradıkları sonucuna ulaşılmıştır. Ataerkil ideoloji, erkeğe gücü verdiği gibi “aile”yi de koruma görevi yüklemiştir. Bu noktada erkek, özellikle kız çocuklarını çevreden gelebilecek olumsuzluklara karşı korumalıdır. Bu koruma, *“başına iş gelir”, “adın çıkar”* gibi cinsiyetçi söylemler eşliğinde kız çocuklarının yaşamlarının daha çok hane ile sınırlandırılmasına sebebiyet vermektedir.

Buna ek olarak kız çocuklarının okula gönderilmemeleri ve istihdam edilmemeleri söz konusu olmaktadır. Araştırmaya katılan ortopedik engelli kadınların büyük çoğunluğu çalışmak ve başkalarına bağımlı olmadan “*kendi ayakları üzerinde durmak*” istediklerini ifade etmişlerdir.

Aile ve evlilik yaşamları konusunda ortopedik engelli kadınların evi idare edemeyecekleri endişesi ile evlilik yapmayı düşünmedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Görülen o ki cinsiyetçi kalıp yargılar, engelliliğe olan önyargılı yaklaşımlar ile birleşince ortopedik engelli kadınların çifte dezavantaj yaşamaları söz konusu olmaktadır. Dolayısıyla ortopedik engelli kadınların evlilik sonrası yaşamak zorunda oldukları ‘*kadınlık*’ rollerini yerine getiremeyeceklerine olan inanış nedeniyle evlenmek istemedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla ataerkil söylemler ve toplumun ötekileştirici tutumları, ortopedik engelli kadınların ayrımcılığa uğramalarında önemli bir sebep olarak görülmektedir. Bu doğrultuda kadının eğitim almaması, istihdam edilmemesi, evlilik kurarken fikrinin sorulmaması, ataerkil ideolojinin cinsiyetçi söylemleri ile uyuşmakta ve “*normal*” karşılanmaktadır. Araştırmanın sonuçları, ortopedik engelli kadınların eğitim ve çalışma hayatına katılım düzeylerinin düşük olduğunu ve evlilik konusunda karar verme sürecinde büyük çoğunluğunun söz hakkı olmadığını göstermektedir. Ortopedik engelli kadınların eğitimden yoksun kalmaları, işgücüne katılamamalarına ve nihayetinde erkeğe (evli ise eşine, bekâr ise babasına) bağımlı bir hayat sürmelerine yol açmaktadır. Bu bağımlılık ise kadınların özgürce yaşamalarının önüne geçmektedir.

Araştırmaya katılan ortopedik engelli kadınlar, erkekler gibi özgür olmadıklarını ve bu nedenle sosyal hayata etkin katılım sağlayamadıklarını ifade etmişlerdir. Yukarıda da belirtildiği üzere “*başına iş gelir*”, “*adın çıkar*” gibi cinsiyetçi söylemler, kadınların yaşamlarının hane ile sınırlandırılmasına sebebiyet vermekte ve sosyal hayata katılım sağlamalarını engellemektedir.

Araştırmada ortopedik engelli kadınların toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin deneyimleri de analiz edilmiştir. Ortopedik engelli kadınların evlilik yapmasalar bile “*bakım verme*” ve “*ev kadınlığı*” rollerinin devam ettiği, evlilik yapanlardan ise “*eşlerini rahat ettirme*” görevleri beklendiği sonucuna ulaşılmıştır. Ataerkil

toplumlarda kadın, erkeğe göre ikinci planda bırakılmaya çalışılmaktadır. Var olan cinsiyetçi söylemler ile bu durum pekiştirilmeye çalışılmaktadır. Bu tür söylemlerin ve toplumdaki ötekileştirici tutumların altında kadınların toplumsal rollerinin ev kadınlığı olduğu düşüncesi yer almaktadır. Çünkü ataerkil ideolojinin temelinde *“kadın ev işleri ile ilgilenir ve kocasının/babasının istediği bir hayat düzenine razı gelir”* düşüncesi bulunmaktadır. Araştırma sonuçları da ortopedik engelli kadınların bu durumu kabullendikleri ve içselleştirdikleri yönündedir.

Bir diğer önemli husus ise araştırmaya katılan ortopedik engelli kadınların örgütlenme gereği görmedikleri ve dernekler vb. grupların hizmetlerine inanmadıkları yönündedir. Öte yandan yine cinsiyetçi söylemlerin etkisi ile kadınların *“hizmet veren”*; erkeklerin ise *“hizmet alan”* olarak algılanması nedeniyle kadın iş yaşamına katılım sağlasa dahi ev işleri ile ilgilenmeye devam etmektedir.

Araştırmaya katılan ortopedik engelli kadınların yapmış oldukları gündelik işler değerlendirildiğinde de günlerinin büyük bölümünü evde geçirdikleri, ataerkil ideolojinin kadından yapmasını beklediği *“yemek yapan”*, *“çamaşır, bulaşık yıkayan”* vb. rollerinin devam ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca sosyal hayata etkin katılım sağlayamadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmaya katılan ortopedik engelli kadınlar, devletten en önemli beklentilerini maddi yardım yerine eğitim konusunda yaşadıkları ayrımcılığın sonlandırılması ve istihdam alanları yaratılması olarak ifade etmişlerdir. Araştırmaya katılan ortopedik engelli kadınlar, özellikle eğitim alma konusunda yaşadıkları ayrımcılığın son bulmasını ve nihayetinde devletten kadın erkek eşitliğini sağlamasını beklemektedir.

5.1.2. Engelli Erkeklerin Deneyimlerine İlişkin Sonuçlar

Ortopedik engelli erkekler, kamusal alanlardaki yapı ve düzenlemelerin yaşantılarını olumsuz etkilemesinden bahsetmişlerdir. Araştırmaya katılan ortopedik engelli erkeklerin eğitim kurumlarına erişimde güçlük çektikleri,

öğretmenlerin tutumlarını olumsuz buldukları ve okullarda engeli olmayan arkadaşları tarafından yeterince destek görmedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu noktada ortopedik engelli erkeklerin kamusal alanda sosyal izolasyona maruz kaldıkları sonucuna ulaşılmıştır. Erkekler kamusal alanda aktif olmaları beklenen özneler olarak kurgulanırken engelli erkeklerin kamusal alanlarda yeterince var olamamaları engelli erkeklerin erkeklik kategorisinin dışında kaldığı sonucunu doğurmuştur.

Ataerkil kültürde erkeğin güçlü olması gerektiğine ilişkin yaygın bir inanış vardır. Bu doğrultuda araştırmaya katılan ortopedik engelli erkekler de çalışmak ve para kazanmak istediklerini ifade etmişlerdir. Ancak engelli birey çalışmak istese de engelli bireylerin çalışmaları toplumca kabullenilmemekte, ayrıca iş yerlerinin engelli bireylerin çalışabileceği şekilde düzenlenmemesi nedeniyle “engelli çalışan” işverenlerce tercih edilmemektedir. Ortopedik engelli erkekler, çalışamıyor olmaları nedeniyle de evlenmediklerini, iş bulmaları durumunda evleneceklerini ifade etmişlerdir.

Araştırmada ortopedik engelli erkeklerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin deneyimleri de analiz edilmiştir. Cinsiyetçi söylemler, erkeğin güçlü olması gerektiği yönündedir. Araştırmaya katılan ortopedik engelli erkeklerin bakıma muhtaç olmaları nedeniyle bu güçsüzlüğü içselleştiremedikleri, çalışmak ve para kazanmak istedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Ortopedik engelli erkekler, binaların kendileri için uygun olmaması nedeniyle akrabalık ilişkilerinin sınırlı olduğunu ifade etmişlerdir.

Araştırmaya katılan ortopedik engelli erkekler dernekler vb. grupların hizmetlerine inanmadıklarını belirtmişlerdir. Ortopedik engelli erkeklerin yapmış oldukları gündelik işler değerlendirildiğinde, ortopedik engelli kadınlara göre daha sosyal bir yaşamlarının olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmaya katılan ortopedik engelli erkekler, fiziksel çevrenin uygun olmamasının toplumsal kaynaklara erişimlerini sınırladığını belirtmişler ancak ortopedik engelli erkeklerin çevreden aldıkları destekle birlikte fiziksel çevre koşullarının neden olduğu olumsuz sonuçların üstesinden gelebildikleri görülmektedir.

Araştırmaya katılan ortopedik engelli erkekler, devletten en önemli beklentilerini maddi yardım yerine istihdam konusunda yaşadıkları ayrımcılığın ve mevcut yasaların uygulanması noktasında yaşanan aksaklıkların sonlandırılması olarak ifade etmişlerdir. Kendileri için istihdam alanlarının oluşturulmasını, iş yerlerinin fiziksel koşullarının uygun hale getirilmesini talep etmektedirler.

5.1.3. Kadın ve Erkeklerin Ortak Deneyimlerine İlişkin Sonuçlar

Önceki bölümlerde ortopedik engelli kadın ve erkeklerin deneyimledikleri ayrımcılık alanlarına yer verilmiştir. Bu bölümde ise ortopedik engelli kadın erkeklerin ortak olarak deneyimledikleri ayrımcılık alanlarına ilişkin sonuçlara yer verilmektedir. Her iki grubun da deneyimlediği ilk ayrımcılık alanı fiziksel çevrenin engelsiz bireyler için düzenlenmemiş olmasıdır. Ortopedik engelli kadın ve erkekler, kamusal alanlardaki yapı ve düzenlemelerin yaşantılarını olumsuz etkilemesinden bahsetmişlerdir. Bu durum ise hem eğitim almalarının, hem istihdam edilmelerinin hem de sosyal yaşama daha aktif katılımlarının önüne geçmektedir.

Ayrıca ortopedik engelli kadın ve erkeklerin büyük çoğunluğu toplumsal hayatta sorunlar yaşadıklarını belirtmişler, toplum tarafından korunmaya muhtaç olarak görüldüklerini, kendilerine acınarak bakıldığını, bazen küçümsediklerini, dışlandıklarını ve aşağılandıklarını ifade etmişlerdir. Bu doğrultuda hem mimari engeller hem de toplumun ötekileştirici tutumu nedeniyle ortopedik engelli kadın ve erkeklerin akrabalık ilişkilerinin sınırlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Devletten beklentilerine bakıldığında ise hem ortopedik engelli kadınların hem de erkeklerin istihdam alanında yaşadıkları ayrımcılıktan bahsettikleri görülmektedir.

5.2.ÖNERİLER

Araştırmaya katılan ortopedik engelli kadın ve erkeklerin deneyimledikleri ayrımcılık alanlarına yukarıda değinilmişti. Bu ayrımcılık alanlarına ilişkin çözüm önerileri de bu bölümde sunulmaktadır.

Ortopedik engelli kadınlar eğitim konusunda ayrımcılık yaşamaktadır. Araştırmaya katılan ortopedik engelli kadınların eğitim seviyelerinin düşük düzeyde olduğu anlaşılmaktadır. Ortopedik engelli kadınların büyük çoğunluğu eğitimlerine devam etmek istemişler ancak ailelerinin izin vermemesi, okulların fiziksel koşullarının uygun olmaması gibi nedenlerle eğitimlerine devam edememişlerdir. Bu noktada öncelikle okulların fiziksel koşullarının iyileştirildiği ve ataerkil ideolojinin yerine toplumsal cinsiyet eşitliğinin ana akımlaşması doğrultusunda sosyal politikalar geliştirilmesi gerekmektedir. Bu noktada geliştirilecek eğitim sisteminin kadın ve erkek açısından doğuracağı sonuçlar belirlenmeli ve değerlendirilmelidir. Bu tür politikaların toplumsal cinsiyet konusunda kadınlara yönelik bakış açısını değiştirmesi ve hem özel alanda hem de kamusal alanda ataerkil ideolojinin yarattığı baskıyla mücadelede etkili olması hedeflenmelidir.

Bu ayrımcı tutuma karşı baskı karşıtı uygulamalar geliştirme noktasında kız çocuklarının ailelerinin ve okullardaki öğretmenlerin farkındalıklarını artırıcı müdahale yöntemleri uygulanmalıdır. Ailelerin farkındalığını artırmak, kız çocuklarına yönelik *“okuyup da ne olacak”* algısını *“eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliği”* algısına dönüştürme noktasında önem arz etmektedir.

Benzer şekilde okullardaki öğretmenlerin farkındalıklarını arttırıcı müdahale yöntemlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu noktada Milli Eğitim Müdürlükleri aracılığıyla yıl içerisinde öğretmenler için düzenlenen hizmet içi eğitimlere *“toplumsal cinsiyet”* ve *“eğitimde fırsat eşitliği”* konuları eklenmelidir. Ortopedik engelli kadınların yaşamış olduğu bu ayrımcılığın sonlandırılması noktasında zorunlu eğitim uygulaması etkili bir yöntem olarak göze çarpmaktadır. Ancak ilk defa 2012-2013 eğitim-öğretim yılında uygulamaya konulan 12 yıllık zorunlu eğitim uygulamasına rağmen ortopedik engelli kadınların eğitim alma konusunda ayrımcılığa uğrama durumlarının devam ettiği görülmektedir. Şu halde öncelikle ailelerin kız çocuğu ile ilgili ataerkil ideolojinin sebep olduğu cinsiyetçi düşüncelerinin değiştirilmesine yönelik eğitim ve bilinçlendirme çalışmalarının yapılması bu zorunlu eğitim uygulamasına eşlik etmelidir. Aynı zamanda çocuklarını okula göndermeyen ailelerin takibinin yapılması ve bu

takibe rağmen göndermeyen ailelere yönelik yaptırımlar uygulanması zorunlu eğitim sistemini etkin kılacaktır.

Öte yandan araştırmaya katılan ortopedik engelli kadın ve erkekler, okulların fiziki koşullarının uygun olmamasını eğitim konusunda ayrımcılığa uğrama nedenleri arasında göstermektedirler. Bu doğrultuda okulların fiziki koşullarının ortopedik engelli bireyler için uygun şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Bu noktada okullardaki mevcut mimari düzenlemeler, engelliler düşünülerek değiştirilmeli ve yeni yapılacak okullar engelliler düşünülerek tasarlanmalıdır. Yukarıda sıralanan öneriler sayesinde ortopedik engelli kadınların eğitim almaları sağlanmış olacak ve hem eğitilmiş bireylerin yetişmesine imkân sağlanmış hem de ortopedik engelli kadınların istihdam edilmeleri için gerekli olan ilk koşul sağlanmış olacaktır.

Araştırmada göze çarpan bir diğer nokta ise ortopedik engelli bireylerin kamusal alandaki fiziki koşullar nedeniyle ayrımcılığa uğradıkları yönündedir. 7 Temmuz 2005 yılında yürürlüğe giren 5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanun ile kentsel yaşamın engellilerin erişilebilirliğine uygun şekilde düzenlenmesi hususunda çeşitli zorunluluklar getirilmesine rağmen kamusal alandaki fiziki koşullar hala engelli bireyler için uygun hale getirilmemiştir. Bu nedenle ortopedik engelli birey toplumsal hayata etkin katılım sağlayamamaktadır. Hem sosyalleşmelerinin önüne geçilmekte hem de iş yerlerinin uygun olmaması nedeniyle istihdam edilmeleri söz konusu olmamaktadır. Bu noktada mevcut mimari düzenlemeler, engelliler düşünülerek değiştirilmeli ve yeni yapılacak alanlar da engelliler düşünülerek tasarlanmalıdır. Şu halde yasaların uygulanması ve denetlenmesi noktasında yaşanan aksaklıklar giderilmelidir. Araştırmaya katılan ortopedik engelli bireyler, yasaların uygulanmaması nedeniyle yaşadıkları ayrımcılıklardan bahsetmişlerdir. Bu noktada engelli bireylerin yaşadıkları ayrımcılığı sonlandırmak adına yasaların uygulanması ve yapılmayan düzenlemelere ilişkin yaptırımlar uygulanması gerekmektedir. Ancak yapılacak olan yasal düzenlemelerden önce bu düzenlemelerin kadınlar ve erkekler açısından doğuracağı sonuçlar belirlenmeli ve değerlendirilmelidir. Toplumsal cinsiyeti ana akımlaştırma olarak adlandırılan bu strateji, kadın ve erkeklerin eşit olarak yararlanacakları politikalar oluşturma noktasında önem arz

etmektedir. Bu noktadan hareketle, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlandığı ve toplumsal bütünleşmenin sağlandığı sosyal politikalar üretilmesi gerekmektedir. Toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılması doğrultusunda mevcut politikalarda da genel bir eşitlik politikasının yeniden şekillendirilmesi gerekmektedir. Örneğin denetimler sonucunda 5378 Sayılı Kanunda belirtilen erişilebilirlik konusundaki düzenlemelere uymayanlara yasada belirtilen para cezalarının verilmesi, yapılması gereken düzenlemelerin gerçekleştirilmesinde caydırıcı güç olarak kullanılabilir.

Ortopedik engelli bireylerin devletten beklentileri değerlendirildiğinde, özellikle istihdam alanında yaşadıkları ayrımcılığın sonlandırılmasına ve engelli bireyler için istihdam alanlarının oluşturulmasına ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. Türkiye’de engelli istihdamını arttırmak için engelli istihdamı zorunlu hale getirilmeye çalışılmakta, bu noktada zorunluluğa uymayan işverenlere yönelik ceza sistemi uygulanmaktadır. Ancak ceza sistemi, engelli istihdamını sağlayamamakta, işverenleri *“paramı verelim senin gelmene gerek yok”* düşüncesine; engelli bireyleri ise *“nasılsa paramı alıyorum gitmesem de olur”* düşüncesine sevk etmektedir. Öte yandan Karataş’ın (2001:147) da belirttiği üzere engelli birey *“hayır ben çalışmak istiyorum, üretmek istiyorum, topluma üreterek katkıda bulunmak istiyorum, kendim için bir şeyler yapmak istiyorum”* derse, bunları gerçekleştirmeye elverişli bir iş ortamı yaratılması, yeteneklerine, hatta eğitimine uyan bir işte çalıştırılması konularında ciddi sorunlarla karşılaşır. Bu noktada, sadece zorunluluk ve cezalardan oluşan bu stratejinin yerine özendirme ve kolaylaştırma araçlarının engelli istihdamı ile ilgili politika araçları arasına eklenmesi gerekmektedir. Toplumda ve özellikle işverenlerde var olan önyargı nedeniyle engelli birey istihdam edilmek istenmemektedir. Engelli istihdamı konusunda 2014 yılına kadar tek yöntem olarak kullanılan zorunlu kota sisteminde de engelli bireylerin, bu zorunluluktan doğan kota ile iş edindikleri için ayrımcı davranışlara maruz kalmaları söz konusu olmaktadır. Toplumda var olan önyargıya ek olarak bu zorunlu kota nedeniyle engelli bireylerin yaşadıkları ayrımcılık, istihdam konusundaki sorunları çözmek yerine yeni bir ayrımcılığa neden olmaktadır. Bu noktada öncelikle işverenlerin önyargılarını ortadan kaldırmak gerekmektedir.

Bu doğrultuda sosyal hizmetin grup ve toplumla çalışmaları işverenlerin bilinçlendirilmeleri noktasında önem arz etmektedir. Öte yandan engelli bireylerin temel ve mesleki eğitimlerini alma konusunda yaşadıkları ayrımcılık nedeniyle işverenlerin aramış olduğu “kalifiye eleman” niteliğine sahip olamadıkları görülmektedir. Bu noktada bütün bireylerin 12 yıllık kesintisiz eğitime tabi tutulduğu ve aile ve okul arasındaki iletişim kopukluğunun giderildiği bir sistem bütünlüğüne ihtiyaç duyulmaktadır. Eğitime erişim sağlamış bireyler için de İŞKUR aracılığıyla işverenlerin ihtiyaçları doğrultusunda mesleki eğitim kursları açılmalıdır. Çalışma alanlarındaki fiziki koşulların engelli bireylere uygun şekilde düzenlenmemiş olması da engelli istihdamının önüne geçmektedir. Bu noktada fiziksel çevre koşullarının uygun hale getirilmesi gerekmektedir. 2014 yılında yasalaşan korumalı iş yerleri de bu süreçte engelli bireylere yönelik iş olanaklarını sağlamak ve onları çalışma hayatına hazırlamak noktasında önem arz etmektedir. Korumalı iş yerleri, engelli bireylerin hem çalışmalarına hem de mesleki beceri edinmelerine yardımcı olmaktadır. Diğer noktada ise korumalı iş yerlerinin, engelli bireyleri toplumdan izole etme gibi sakıncası da bulunmaktadır. Bunun yanında engelli bireyleri istihdam etmek isterken istihdam-sosyalleşme arasındaki dengeye de dikkat etmek gerekmektedir. Aksi takdirde korumalı iş yerlerinden beklenen faydanın sağlanması mümkün olmayacaktır. Bu doğrultuda öncelikle engelli bireylerin temel ve mesleki eğitim almalarının sağlanması, çalışma alanlarındaki fiziki koşulların iyileştirilmesi ve işverenlerde engelli bireye karşı var olan önyargıların kırılması hedeflenmelidir. Korumalı iş yerleri ise bu planlamaların gerçekleştirileceği süreçte geçici çözüm olarak kullanılmalıdır.

Araştırmaya katılan ortopedik engelli kadın ve erkeklerin toplum içinde ayrımcı, olumsuz tutum ve davranışlara maruz kaldıkları tespit edilmiştir. Bu noktada meslek elemanları, ailenin ve engelli bireyin sosyal destek sisteminden faydalanmaları ve sosyal hayata uyumlarının sağlanması noktasında yardımcı olarak onlara psikolojik destek sağlamalıdır. Aynı zamanda ailelerin ve engelli bireylerin güçlendirilmelerine katkı sağlanmalıdır. Bu desteğin yanı sıra toplumun engellilik olgusu hakkında bilgi sahibi olmasına ve bilinçlendirilmesine yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Bu şekilde engelli birey ile toplumun

bütünleşmesini sağlayacak sosyal politikaların planlanması ve hayata geçirilmesi gerekmektedir. Sosyal hizmetin danışmanlık, kaynak yönetimi ve eğitim işlevleri bulunmaktadır ve grup ve toplumla çalışmalar, toplumun bilinçlendirilmesi noktasında önem arz etmektedir. Bu noktada gerçekleştirilecek olan sosyal politikalarda toplumun engelli bireyi tanımalarını sağlayacak ve var olan önyargılarını ortadan kaldıracak eğitimlerin verilmesi, toplum ile engelli bireyin bütünleşmesini sağlayacak etkinliklerin düzenlenmesi gerekmektedir.

Toplumla bütünleşmeleri engellenen gruplar arasında yer alan engelliler, toplumsal kaynaklara erişim noktasında sıkıntı yaşamaktadırlar ve ayrımcılığa maruz kalmaktadırlar. Benzer durum kadınlar içinde geçerlidir. Bu noktada bireyin hem engelli hem de kadın olması, bu ayrımcılığın iki kat artmasına neden olmaktadır. Araştırma sonuçlarında da ortopedik engelli kadınların ataerkil ideoloji nedeniyle kendilerine sunulan toplumsal cinsiyet rollerini içselleştirdikleri görülmektedir. Bu noktada meslek elemanlarınca engelli kadınların bu içselleştirmelerini önleyici ve ortopedik engelli kadınları güçlendirici çalışmalar yapılması gerekmektedir. Bunu yaparken bölgede ataerkil ideolojinin bulunduğu gözden kaçırılmamalı ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlandığı sosyal politikaların geliştirilmesi için çaba sarf edilmelidir.

Güçlendirici çalışmaların yapılması noktasında engelli kadınların haklarını savunan derneklere de görev düşmektedir. Karataş ve Duyan (2005:62) engelli kadınların toplumla bütünleştirilmesi ve diğer kadınların sahip oldukları fırsatlardan yararlanmaları için engellilerin kurdukları örgütlerin desteklenmesi ve bu yolla kendi güçlerinin farkına varmalarının sağlanmasının önemine dikkat çekmektedirler. Bu noktada engelli kadın derneklerinin sayılarının artması ve daha çok engelli kadına ulaşılması hedeflenmelidir. Ülke genelinde yaygınlaşmış bir örgütlenme ile engelli kadınlar, derneklere aktif olarak katılım sağlayabilecek ve böylelikle sorunlarını rahatlıkla ifade edebileceklerdir.

Toplumsal hayatta engelli kadınlara yönelik ataerkil ideolojinin sebep olduğu cinsiyetçi yaklaşımlar nedeniyle ayrımcı tutumlar bulunmaktadır. Araştırma sonuçları da ortopedik engelli kadınların gerek özel alanda gerekse kamusal alanda ataerkil ideolojinin sebep olduğu cinsiyetçi yaklaşımlar nedeniyle

ortopedik engelli erkeklere göre daha fazla ayrımcılığa uğradıklarını göstermektedir. Hem engelli olmaları, hem de kadın olmaları nedeniyle her iki alanda da ayrımcılığa uğrayan engelli kadınlar, her iki alanın getirmiş olduğu sorunlarla mücadele etmek zorunda kalmaktadırlar. Özellikle kamusal alanda kadını yok sayan ataerkil anlayışın var olduğu anlaşılmaktadır. Yaşanılan ayrımcılık sorunları ise birbiri ile ilintili gözükmemektedir. Şu halde ortopedik engelli kadınların yaşadıkları fırsat eşitsizliğinin farkına varmaları, temel hak ve özgürlükleri hakkında bilgilendirilmeleri sağlanmalıdır. Bu noktada ise örgütlenme ihtiyacı duyulmaktadır. Bu doğrultuda engelli kadınların örgütlenmesi ile Ankara'da Engelli Kadın Derneği (ENGKAD), Bursa'da Engelli Kadınlar Derneği (ENKADER) ve Samsun'da Samsun Engelli Kadınlar Derneği (SAKDER) kurulmuştur. Kadınların bu hareketi, ortopedik engelli kadının güçlendirilmesi ve bağımsızlaştırılması noktasında önem arz etmektedir. Araştırmaya katılan ortopedik engelli kadınlar, örgütlenme gereği görmemekte ve dernekler vb. grupların hizmetlerine inanmamaktadırlar. Ancak bahsi geçen dernekler, engelli kadınların güçlendirilmeleri ve bağımsızlaştırılmaları noktasında önemli çalışmalara imza atmışlardır. Bu noktada derneklerin, ülke genelinde yaygınlaşmaları ve ortopedik engelli kadınların bu derneklere etkin katılım sağlamaları, ortopedik engelli kadınların kişisel olarak güçlenmelerini, temel hak ve özgürlükleri konusunda bilgilendirilmelerini, böylelikle de hayatta özgürleşmelerini kolaylaştıracaktır.

KAYNAKLAR

- Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun. (2012).
T.C.Resmi Gazete, 28239, 20 Mart 2012.
- Ak, İ.S., Aksaç G.T. ve Akdağ A.Ş. (2014). *Türkiye'de Engelli Kadına Yönelik Şiddet Raporu*. Ankara: Engelli Kadın Derneği.
- Akbulut, S. (2013). Gerçekten Eşit miyiz? Acıma, Zayıf Görme ve Yok Sayma Ekseninde Engelli Ayrımcılığı. Çayır K. ve Ceyhan M.A.(Der.). *Ayrımcılık Çok Boyutlu Yaklaşımlar*.(s.149-162). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Akdağ, A.Ş. (2005). Engelli Kadının Medyadaki Yeri. *Engelli Kadınların Sorunları ve Çözümleri Sempozyumu* (s.163-165). İstanbul: Grafik Matbaacılık.
- Aktaş, C. (2006). *Feminizmin Beyaz Batılı Kadın Seçkinciliği, Uluslararası İnsan Hakları'nda Yeni Arayışlar Sempozyumu*, (s.1-20). İstanbul: Mazlumder.
- Arıkan, Ç. (2002). Sosyal Model Çerçevesinde Engelliliğe Yaklaşım. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, 2(1), 12- 21.
- Arsoy, N. (2011). *Türk Masallarında Ataerkillik, Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığı ve Kadın*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi, Kars.
- Ataöv, T. (1996). *Çatışmaların Kaynağı Olarak Ayrımcılık*. Ankara: Ankara Üniversitesi SBF İnsan Hakları Merkezi Yayınları.
- Avrupa Komisyonu. (2015).Komisyon Tarafından Avrupa Parlamentosuna, Konseye, Ekonomik ve Sosyal Komiteye ve Bölgeler Komitesine Sunulan Bildirim: Komisyon Çalışma Dokümanı 2015 Yılı Türkiye Raporu. (Rapor no:10.11.2015 SWD(2015) 216). Brüksel: Avrupa Komisyonu.
- Başak, S., Kingır, S. ve Yaşar Ş. (2013). *Kadının Görünmeyen Emeği: İkinci Vardiya*. Ankara: Ames Matbaacılık.
- Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı. (2010). *Türkiye Özürlüler Araştırması Temel Göstergeleri*, Ankara: Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı.

- Bayoğlu, F. (2010). Simone de Beauvoir: Öteki Olarak Kadın. *Kaygı Dergisi*, 15(1),71,78.
- Beauvoir, S. (1993) *Kadın İkinci Cins I: Genç Kızlık Çağı*, (B.Onaran, Çev.). 7.Baskı, İstanbul: Payel Yayınları
- Berktaş, F. (2004). *Kadınların İnsan Haklarının Gelişimi ve Türkiye, Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları*. İstanbul Bilgi Üniversitesi: Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi.
- Besiri,A. Engelli Kadın ve Ayrımcılık. (t.y.).
http://www.sosyalhizmetuzmani.org/engelli_kadin_ayrimcilikmm.htm.
 Erişim: 1 Kasım 2016.
- Bhasin, K. (2003). *Toplumsal Cinsiyet "Bize Yüklenen Roller"*. (K.Ay, Çev.).İstanbul: Kadav Yayınları.
- Birleşmiş Milletler Genel Kurulu. (1993). *Engelliler İçin Fırsat Eşitliği Konusunda Standart Kurallar*, New York: Birleşmiş Milletler Genel Kurulu.
- Bora, A. (2013).Toplumsal Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık. Çayır K. ve Ceyhan M.A.(Der.).Ayrımcılık Çok Boyutlu Yaklaşımlar.(s.175-187). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Bryson, V. (1992). *Feminist Political Theory*. London: Mcmillan Press.
- Burcu, E. (2006). "Özürüllük Kimliği ve Etiketlemenin Kişisel ve Sosyal Söylemleri", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 23(2), 61-83.
- Buz, S. ve Karabulut, A. (2015). Ortopedik Engelli Kadınlar: Toplumsal Cinsiyet Çerçevesinde Bir Çalışma. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 7(1), 25-45.
- Buz, S. (2009). Feminist Sosyal Hizmet Uygulaması, *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 20(2), 53-65.
- Cangöl, E., Karaca, P. ve Aslan, E. (2013). Engelli Bireylerde Cinsel Sağlık. *Androloji Bülteni*, 53(1),141-146.
- Cavkaytar, A. ve Diken H.İ. (2005). *Özel Eğitime Giriş*. Ankara: Kök Yayıncılık.

- Cılga, İ. (2001). "Özürülerin Yaşam Kalitesi". *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi*, 1(1), 79-89.
- Cumurcu, B.E., Karlıdağ, R., Almış, B.H. (2012). Fiziksel Engellilerde Cinsellik. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*. 4(1), 84-98.
- Çaha, Ö. (1996) *Sivil Kadın (Türkiye'de Sivil Toplum ve Kadın)*, Konya: Vadi Yayınları.
- Çayır, K. (2013). *Uluslararası İlişkiler Bağlamında Ayrımcılık*. Çayır K. ve Ceyhan M.A.(Der.).Ayrımcılık Çok Boyutlu Yaklaşımlar.(s.5-15). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Çelik, Ö. (2008). *Ataerkil Sistem Bağlamında Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Benimsenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Çorum Time. (2014, 12 Mayıs). Çorum Engelli Sayısı ile 2. Sırada. Erişim: <http://corumtime.com/corumda/>. Erişim tarihi:1 Kasım 2016.
- Demirbilek, S. (2007). Cinsiyet Ayrımcılığının Sosyolojik Açısından İncelenmesi. *Finans Politik&Ekonomik Yorumlar Dergisi*, 44(511), 12-27.
- Duyan, V. (2003). "Sosyal Hizmetin İşlev ve Rollerini". *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 14(2),1-22.
- Dünya Sağlık Örgütü. (2011). Dünya Engellilik Raporu. (<http://eyh.aile.gov.tr/data/5480490c369dc57170df34bd/Dunya%20Engellilik%20Raporu%20Yonetici%20Ozeti.pdf>. Erişim tarihi:10 Ekim 2016.
- Ecevit, Y. (2011). Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisine Başlangıç. Ecevit, Y. ve Karkıner, N. (Ed.). *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi* (s.2-31). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Ecevit, Y. (2009, 30 Temmuz). Kadın Emeğini Değersizleştiren İki Ortak: Ataerkillik ve Kapitalist Piyasa. <https://kendineaitbiroda.wordpress.com/2009/07/30/kadin-emegini-degersizlestiren-iki-ortak-ataerkillik-ve-kapitalist-piyasa-yildiz-ecevit/>. Erişim tarihi:18 Kasım 2016.

- Engelliler Hakkında Kanun. (2005). *T.C.Resmi Gazete*, 25868, 1 Temmuz 2005.
- Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme. (2009). *T.C.Resmi Gazete*, 27288, 14 Temmuz 2009.
- Ergüden, A. D. (2008). *Bedensel Engelli Bireylerin Yaşantılarının Sosyal Dışlanma Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Erkan, G. (2003). "Özürllülerle Sosyal Hizmet Uygulamaları". *C. Ü. Tıp Fakültesi Dergisi Özel Eki*. 25(4), 34- 38.
- Ertem, S. (2010). *Avrupa Ülkelerinde Engellilere İlişkin Güncel Politikalar ve Uygulamalar*. İzmir: İzmir Ticaret Odası.
- Genç, Y. (2015). Engellilerin Sosyal Sorunları ve Beklentileri. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 35(2), 65-92
- Gökçe, F. ve Kartal, T. (2002). *Özürllülerle İlgili Mevzuat*. Ankara: T. C. Başbakanlık Özürllüler İdaresi Başkanlığı Yayını.
- Gürkaynak, E. Ç. (2013). Toplumsal Temas: Önyargı ve Ayrımcılığı Önlemek İçin Bir Sosyal Değişim Aracı Olarak Kullanılabilir mi? Çayır K. ve Ceyhan M.A.(Der.).Ayrımcılık Çok Boyutlu Yaklaşımlar.(s.255-265). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Haan, A. (t.y.). Social Exclusion: Enriching the Understanding of Deprivation. <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.521.3843&rep=rep1&type=pdf>. Erişim tarihi:20.11.2016.
- Hatipoğlu, B. (2008). Kadına Yönelik Şiddetle Mücadeleye Anarko-Feminist Bakış: Makrodan Mikroya Sosyal Hizmet. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, Ekim,19(2), 97- 109.
- Hochschild, A. ve Machung, A. (2012). *The Second Shift: Working Parents and The Revolution at Home*. New York: Viking.
- Kamanlioğlu, M. (2007). *Feminist Perspektifte Özürllü Kadına Bakışın Sosyolojik Değerlendirmesi Üzerine Kuramsal Bir Çalışma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

- Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Yer Alan Engelli Bireylere Yönelik İbarelerin Değiştirilmesi Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Dair Kanun. (2013). *T.C.Resmi Gazete*, 28636, 3 Mayıs 2013.
- Karataş, K. (2001). Özürlülerin İstihdamı ve Çalışma Yaşamında Karşılaşılan Sorunlar, Karataş, K. (Der). Görme Özürlüler İçin Rehabilitasyon Deneyimleri, Yeni Rehabilitasyon Politikaları ve Meslek Tanımları. (s.141-152). Ankara: Körler Federasyonu Yayını.
- Karataş, K. (2002). Özürlülere Yönelik Ayrımcılık ve Ayrımcılıkla Savaşım. *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi*, 2(1), 1-10.
- Karataş, K. (2002). Engellilerin Toplumla Bütünleşme Sorunları: Bir Sosyal Politika Yaklaşımı. *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi*. 2(2), 43-55.
- Karataş. K. ve Duyan Çamur G. (2005). Güçlendirme Bakış Açısından Engelli Kadınlar ve Sosyal Hizmet. *Engelli Kadınların Sorunları ve Çözümleri Sempozyumu* (s.56-62). İstanbul: Grafik Matbaacılık.
- Karataş, K. ve Çıfci, E.Ö. (2010). Türkiye’de Engelli Kadın Olmak: Deneyimler ve Çözüm Önerileri, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(13), 147-153.
- Karataş, Z. (2015). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*,1(1),62-80.
- Kongar, E. (1982). *Sosyal Çalışmaya Giriş*. Ankara: Ayyıldız Yayıncılık.
- Kut, S. (1988). *Sosyal Hizmet Mesleği, Nitelikleri, Temel Unsurları ve Müdahale Yöntemleri*. Ankara.
- Küçükkaraca, N. (2005).Feminizm ve Engelli Kadın, *Engelli Kadınların Sorunları ve Çözümleri Sempozyumu* (s.49-52). İstanbul: Grafik Matbaacılık.
- Legadian, F. (1997).Disabled Women and The Media.
www.independentliving.org/docs1/fadila97.html.Erişim tarihi:17 Ekim 2016.

- Lina, A. H. (1995). Women and Disability Don't Mix: Double Discrimination and Disabled Women Rights. *Gender and Development*, 3 (2), 49-53.
- Mayer, J.D. ve Eisenberg, M.G. (1982). Self Concept and Spinal-Cord Injury an Investigation Using Tennessee Self-Concept Scale. *Journal of Consulting and Clinical of Psychology*, 50(4), 604-605.
- Meekosha,H. (2004). Gender and Disability.
<http://pf7d7vi404s1dxh27mla5569.wpengine.netdna-cdn.com/files/library/meekosha-meekosha.pdf>. Erişim tarihi: 10 Kasım 2016
- Morris, J. (1998). *Feminism, gender and disability*. Seminar in Sydney:Australia.
- Moya, M.,Expósito, F. ve Ruiz, J. (2000). Close Relationships, Gender, and Career Salience. *Sex Roles*, 42(9), 825-846.
- Okur, N. ve Erduğan F.E. (2010). Sosyal Haklar ve Özürlüler: Özürlülük Modelleri Bağlamında Tarihsel Bir Değerlendirme, *II. Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu*, içinde(s.245-263). Denizli: Petrol-İş Yayını.
- Osunluk, H. ve Uğurlu, B. (t.y.). Özürlü Kadınlar ve Ayrımcılık.
<http://www.dezavantaj.org/index.php/aratirmalar/8-engelli/296-oezuerlue-kadnlar-ve-ayrmlck>. Erişim tarihi: 1 Kasım 2016,
- Özateş, Ö. S. (2009). Sosyal Hizmet Bakış Açısıyla Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığı Nedeniyle Temel Eğitimden Kopan Kız Çocukları Sorunu. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 18(2),77-87.
- Özcan, N. (1996). *Feminist Bakış Açısından Türkiye'de Kadın Suçluluğu Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Özçatal, E. (2011). Ataerkillik, Toplumsal Cinsiyet ve Kadının Çalışma Yaşamına Katılımı. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(1), 21-39.

- Özdemir, D. K. (2010). *Ortopedik Engelli Kadınların Sorun ve Beklentileri: Tuzla İlçesi Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Özdemir, M. (2012). Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 323-343.
- Özkan, B. ve Gündoğdu, A.E. (2011). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Türkçede Atasözleri ve Deyimler. *International Periodical for The Languages, Literature and History of Turkish*, 6(3), s.1133-1147.
- Özmete, E. (2013). İnternet Engelli Kadınları Güçlendirir. *Biz Bir Aileyiz Dergisi*. 1(2), 76-78
- Paker, M. (2013). Psikolojik Açıdan Önyargı ve Ayrımcılık. Çayır K. ve Ceyhan M. A. (Der.). *Ayrımcılık Çok Boyutlu Yaklaşımlar*. (s.41-52). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Pira, A. ve Elgün, A. (t.y.) Toplumsal Cinsiyeti İnşa Eden Bir Kurum Olarak Medya; Reklamlar Aracılığıyla Ataerkil İdeolojinin Yeniden Üretilmesi. <http://cim.anadolu.edu.tr/pdf/2004/1130848482.pdf>. Erişim tarihi:18 Kasım 2016.
- Radtke, D. (2005). *Disabled Peoples' International Beijing + 10: Position Paper on Women with Disabilities*. www.weibernetz.de/Pos_Pap_Beijing_2005_Logo.doc. Erişim tarihi:24 Ekim 2016.
- Semerci, P. U. (2013). Ayrımcılık Bağlamında Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma. Çayır K. ve Ceyhan M.A.(Der.). *Ayrımcılık Çok Boyutlu Yaklaşımlar*.(s.149-162). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Somersan, S. (2013). Irkların Olmadığı Bir Dünyada Irkçılık. Çayır K. ve Ceyhan M. A.(Der.). *Ayrımcılık Çok Boyutlu Yaklaşımlar*. (s.199-211). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Sprague, J.ve Hayes, J. (2000). Self-Determination and Empowerment: A Feminist Standpoint Analysis of Talk About Disability. *Journal of Community Psychology*, 28(5),671-695.
- Şahin, F. (2001). "Sosyal Hizmette Güçler Perspektifi ve Çözüm Odaklı Mülakat". *Aile ve Toplum Dergisi*. 1(1),60-73.
- Şahin, F. (2002). Özürlülük ve Medikal Model: Yardım Veren Meslekler İçin Sosyal Hizmet Örneğinde Bir Değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, Ekim,13(2), 70- 76.
- Şenol, D. ve Yıldız, S. (2012). *Çorum İli ve Kırsalındaki Kadınların Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Yapıları*. Çorum: METROPOLL Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi
- T. C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı ve T. C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı. (2002).*Türkiye Özürlüler Araştırması*. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.
- Taşkın, L. (2004). Uluslar Arası Sözleşmeler Işığında Kadının Durumu. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 8 (2), 16-22.
- Tekin, H. H. (2006). Nitel Araştırma Yönteminin Bir Veri Toplama Tekniği Olarak Derinlemesine Görüşme, *Sosyoloji Dergisi*, 3(13), 101-116.
- Terzioğlu, F. ve Taşkın, L. (2008). Kadının Toplumsal Cinsiyet Rolünün Liderlik Davranışlarına ve Hemşirelik Mesleğine Yansımaları. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*. 12(2), 62-67.
- Thompson, N. (2013). Kuram ve Uygulamada Sosyal Hizmeti Anlamak. (Yıldırım B. ve diğerleri Çev.). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Thompson, N. (2016).Anti-Discriminatory Practice:Equality, Diversity and Social Justice (6.th Edition). London:Palgrave
- Türk Ceza Kanunu. (2004). *T.C.Resmi Gazete*, 25611, 12 Ekim 2004
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2015). İstatistiklerle Kadın, www.tuik.gov.tr/PdfGetir.do?id=21519). Erişim tarihi:3 Kasım 2016.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2016).İşgücü İstatistikleri.

www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21574.Erişim tarihi: 6 Kasım 2016

Whitley, B., ve Kite, M. (2010). *The Psychology Of Prejudice And Discrimination*. Wadsworth: Cengage Learning.

Wiegerink,D.J.H.G., Roebroek,M.E., Donkervoort,M. CohenKettenis,P.T. ve Stam, H.J. (2008). Social, Intimate and Sexual Relationships of Adolescents With Cerebral Palsy Compared With Able-Bodied Age-Mates, *Jornal of Rehabilitation Medicine*, 40(2), 112-118.

World Health Organisation. (1980). International Classification of Impairments, Disabilities and Handicaps. <http://whqlibdoc.who.int/>. Erişim tarihi:11 Ekim 2016.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (6. Baskı)*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yiğit, T. (2015). *Feminist Sosyal Hizmet Yaklaşımı Bağlamında Ataerkil İdeoloji ve Erken Evlilikler*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

EK-1: GÖRÜŞME FORMU

BEDENSEL ENGELLİ ERKEKLER VE KADINLAR İLE GERÇEKLEŞTİRİLEN DERİNLEMESİNE GÖRÜŞME FORMU

Bu araştırmada amaç, kadın ve engellilik ilişkisini toplumsal cinsiyet çerçevesinde incelemektir. Araştırma için Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu'ndan izin alınmıştır. Çalışmaya katılıp katılmamayı seçmek tamamen sizin kararınız olduğu gibi çalışmaya katıldıktan sonra da istediğiniz an vazgeçebilirsiniz. Aşağıdaki sorulara vereceğiniz cevaplar kesinlikle gizli tutulacak ve sadece bilimsel amaçlarla kullanılacaktır. Katılım sağlamadan önce araştırmaya ilişkin sorularınız varsa sormaktan çekinmeyiniz. Katılım sağladıktan sonra da telefon ya da e-posta ile tarafıma ulaşarak sorularınızı sorabilir, araştırmanın sonuçları hakkında bilgi isteyebilirsiniz.

1. Ortopedik engelliği tanıttıcı sosyo-demografik bilgiler: (Yaş, medeni durum, ekonomik durumu, çocuk sayısı, eğitim, meslek, engel nedeni)
2. Eğitim seviyeniz nedir? Eğitim almanız hususunda aileniz ve çevrenizden ne gibi tepkiler aldınız?
3. Evli misiniz? Evlilik, eş seçimi ve varsa çocuk sahibi olma öyküsünde ortopedik engelle ilgili deneyimleriniz nelerdir?
4. Evliliğinizin herhangi bir döneminde şiddete maruz kaldınız mı? Eğer şiddete maruz kaldıysanız şikâyetinde bulunmak üzere başvuru yaptınız mı? Bu konuya ilişkin deneyimleriniz nelerdir?
5. Şu an çalışmakta mısınız? Ya da daha önce herhangi bir yerde çalıştınız mı? Çalışma yaşamında ne gibi deneyimler yaşadınız? (işe girme esnasında, çalışırken vb.)
6. Çalışma yaşamınız ekonomik durumunuzu nasıl etkiledi? O süreçte eşiniz çalışıyor muydu? Deneyimlerinizden bahseder misiniz?
7. Kendinizden bahseder misiniz? Nasıl bir yaşamınız var, gündelik işleriniz nelerdir?
8. Yaşamınızda engelli oluşunuz nedeniyle ne gibi deneyimleriniz oldu? Bu deneyimlerin sizin için avantajları/dezavantajları nelerdir?

9. Toplumsal cinsiyet yaklaşımlarında kadına yüklenen 7 temel rolde ne gibi deneyimler yaşanmaktadır?
- Annelik rolünde ne gibi deneyimler yaşadınız? (Annelik rolü, kadının çocuğunu yetiştirmesi ve topluma hazırlaması ile ilgilidir. Aile içinde ve aile dışında çocuğun bakımına ve yetiştirilmesine katkı olsa da, bu konuda asıl görevli kişi topluma göre kadındır.)
 - Eş olma rolünde ne gibi deneyimler yaşadınız? (Eşlik rolü, toplumun kadından eşini rahat ettirmeyi, onun isteklerini karşılamayı, ona sadık olmayı beklemesidir.)
 - Ev kadınlığı rolünde ne gibi deneyimler yaşadınız? (Ev kadınlığı rolü, kadının aile grubu içinde, evde oynadığı role işaret eder ve toplum kadından evlenmemiş olsa bile ev işleriyle ve evin bakımıyla ilgilenmesini bekler.)
 - Akrabalık rolünde ne gibi deneyimler yaşadınız? (Akrabalık rolü, kadının çeşitli akrabalık pozisyonları içinde oynadığı rollerin toplamıdır.)
 - Mesleki rolünde ne gibi deneyimler yaşadınız? (Mesleki rol, kadının gelir getirici mal ve hizmet üretimine katılması ile oynamaya başladığı roldür. Fakat kadının temel rolü annelik ve ev kadınlığıdır.)
 - Topluluk rolünde ne gibi deneyimler yaşadınız? (Topluluk rolü, kadının içinde yaşadığı ve aile ile mesleki rolünü gerçekleştirdiği mekanların dışında kalan alanlardaki, örneğin dini gruptaki roller, dernek üyelikleri ve politik örgütlenmelerdeki faaliyet gibi rolleri içerir.)
 - Bireylik rolünde ne gibi deneyimler yaşadınız? (Bireylik rolü, kişinin kişisel gelişimini ve kendini ortaya koymayı içeren; arkadaşlık ilişkileri ve boş zaman faaliyetleri gibi alanlarda kendini gösterir.)
- 10.Engeliniz nedeniyle toplumsal ilişkilerinizde ayrımcılığa uğradığınızı düşünüyor musunuz? Ne gibi ayrımcılıklar yaşadınız?
11. Cinsiyet ayrımcılığı yaşadığınızı düşünüyor musunuz?

- 12.Mevcut yasaların engellilerin ayrımcılığa uğramaması için yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?
- 13.Toplum tarafından özellikle cinsel ilişki, evlilik ya da annelik/babalık bakımından ayrımcılığa uğradığınızı düşünüyor musunuz? Ne gibi ayrımcılıklar yaşamaktasınız?
- 14.Kültürel ve toplumsal olarak engellilere yaklaşım konusunda ne düşünüyorsunuz?
- 15.Farklı bir engele sahip kadınlara/erkekler göre farklı sorunlar yaşadığınızı düşünüyor musunuz? Eğer yaşadığınızı düşünüyorsanız ne gibi farklı sorunlar yaşamaktasınız?
- 16.Ortopedik engelli erkekler/kadınlara göre daha fazla ayrımcılığa uğradığınızı düşünüyor musunuz? Eğer düşünüyorsanız ne gibi ayrımcılıklar yaşıyorsunuz, hangi konularda yaşıyorsunuz?
- 17.Kendinize bakım yapıyor musunuz? Bakım yapıp yapmamanızı ortopedik engeliniz ile ilişkilendiriyor musunuz?
- 18.Ekleme istediğiniz herhangi bir şey var mı?

Tarih :

Katılımcı

Adı, soyadı :

Adres :

Tel :

İmza :

Araştırmacı

Adı, soyadı :

Adres :

Tel. :

E-posta :

İmza :

EK-2:ETİK KOMİSYON İZİNİ

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

23 Kasım 2016

Sayı : 35853172/ 433- 3515

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Enstitünüz Sosyal Hizmet Anabilim Dalı yüksek lisans programı öğrencilerinden **Abdülkadir KARABULUT**'un **Doç. Dr. Sema BUZ** danışmanlığında yürüttüğü "**Toplumsal Cinsiyet Çerçevesinde Ortopedik Engelli Kadınların Deneyimleri**" başlıklı tez çalışması, Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun **15 Kasım 2016** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Rahime M. NOHUTCU
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

Meral An

EK-3: ORJİNALLİK BELGESİ

 <p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU</p>
<p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA</p> <p style="text-align: right;">Tarih: 01/06/2017</p> <p>Tez Başlığı / Konusu: Ataerkil İdeolojinin Toplumsal Cinsiyet Çerçevesinde Ortopedik Engelli Kadın ve Erkeklerin Deneyimlerine Yansımaları</p> <p>Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 110 sayfalık kısmına ilişkin, 01/06/2017 tarihinde sağım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 20 'dir.</p> <p>Uygulanan filtrelemeler:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç, 2- Kaynakça hariç 3- Alıntılar hariç/dâhil 4- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç <p>Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orjinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.</p> <p>Gereğini saygılarımla arz ederim.</p> <p style="text-align: right;"> Tarih ve İmza 01.06.2017 </p> <p>Adı Soyadı: ABDULKADİR KARABULUT</p> <p>Öğrenci No: N12223827</p> <p>Anabilim Dalı: Sosyal Hizmet</p> <p>Programı: Sosyal Hizmet</p> <p>Statüsü: ☒ Y.Lisans ☐ Doktora ☐ Bütünleşik Dr.</p>
<p><u>DANIŞMAN ONAYI</u></p> <p style="text-align: center;">UYGUNDUR.</p> <p style="text-align: center;"> Doç. Dr. Sema BUZ </p>

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Abdulkadir KARABULUT

Doğum Yeri ve Tarihi : Alaca 24.10.1990

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler
Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce (iyi)

Bilimsel Faaliyetleri : “Engellilik, Engelli Hakları, Hak Temelli Yaklaşım, Savunuculuk, Ayrımcılıkla Mücadele”
27-28 Eylül 2013, Grand Deluxe Amisos Hotel, Samsun.

“ Engelli Sorunlarına Hak Temelli Yaklaşım ve Çözüm Yolları Çalıştayı” 13-14 Aralık 2013, Grand Deluxe Amisos Hotel, Samsun.

“Türkiye’de Engelliler İçin Erişilebilirlik Algı Araştırması Projesi Kamuoyu Paylaşım Toplantısı” 10 Aralık 2014, Hilton Otel, Ankara.

“OKA: Sosyal Analiz Çalıştayı”, 30 Nisan 2015, Anitta Otel, Çorum.

Buz S. ve Karabulut A. (2015). Ortopedik Engelli Kadınlar: Toplumsal Cinsiyet Çerçevesinde Bir Çalışma. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 7(1), 25-45.

İş Deneyimi

- Stajlar** : Etimesgut Devlet Hastanesi (3 ay)
Etimesgut Belediyesi Orhan Tan Huzurevi(3 ay)
- Projeler** : “İstihdama Yönelik Engelli Mesleki Eğitimi”
Destekleyen: OKA (Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı), Proje yürütücüsü: Çorum Belediyesi, 2013. Pozisyon: Proje koordinatör yrd.
Leonardo Da Vinci Vetpro, Engelliler İçin Mesleki Teknik Eğitim ve İstihdam İmkânlarının Geliştirilmesi, Simultania Liechtenstein-Avusturya, 2013. Proje katılımcısı.
- Çalıştığı Kurumlar** : Çorum Belediyesi (2013- devam ediyor)

İletişim

E-Posta Adresi : kadirkarabulut@windowslive.com

Tarih : 11.05.2017